

Masteroppgave i yrkespedagogikk

Mai 2011

Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?

Frode Torgeir Andersson

Avdeling for yrkesfaglærerutdanning

Sammendrag

Nedgang i innsøkingen på restaurant og matfag er utgangspunktet for mitt masterprosjekt. Det mangler kokker og servitører til bransjen og konkurransen om elevene og ikke minst de beste begynner å bli hard. Når innsøkingen til restaurant og matfag synker, vil dette gå ut over rekrutteringen til butikkslakterfaget. Butikkslakterfaget har rekruttert fra matfag og tatt mange elever som i utgangspunktet ville bli kokk, men som ikke kom inn på restaurantfag andre året og derfor gikk over til matfag. Først ved denne overgangen ble de kjent med butikkslakterfaget og de fleste av disse valgte heretter å søke seg lære plass i faget.

De siste årene har vi sett en utvikling der hotellene og restaurantene er mer på skolene for å rekruttere til sitt fagområde, da bransjen har fått føle nedgangen i søkerantallet med mindre rekruttering. De ønsker elevene inn på restaurantfag 2. året for så å skrive lærekontrakt med elevene. Dette har ført til at flere matfagklasser er lagt ned og flere av de som er opprettholdt har ikke klart å fylle opp klassene med elever. Dette blir en negativ trend for dagligvarebransjen som trenger rekruttering til sine ferskvareavdelinger og ønsker mange butikkslakterlærlinger, flere en det som er på markedet og blir uteksaminert fra skolene.

På bakgrunn av dette har jeg valgt å kalle tittelen på min masteroppgave

”Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?”

Hensikten med studiet er å finne ut hvordan vi gjennom norsk skole i dag kan bli flinkere til å rekruttere og informere om vårt fag, noe som igjen vil bidra til flere lærlinger og igjen større rekruttering inn til dagligvarebransjen. For å få til dette har jeg gjennomført fire forundersøkelser og en hovedundersøkelse med spørreskjemaer til utvalgte elever samt en gruppe lærere og lærlinger. Målet for undersøkelsene var å finne ut mer om hvordan elevene tenkte i forbindelse med sine yrkes- og skolevalg, samt å finne ut av hvordan vi best kan påvirke og markedsføre våre fag best mulig.

Rammer, metode og funn

Jeg har sett på lover og regler for yrkesopplæring som har hatt betydning for min oppgave. Spesielt fokus har vært på Opplæringslova og prosjekt til fordypning, som nok er den største endringen innen yrkesfag i den senere tid. Jeg har sett på flere Fafo rapporter samt Stortingsmeldinger og andre relevante dokumenter. Kunnskapsløftets betydning er også beskrevet og drøftet opp mot mine funn i oppgaven.

Jeg har sett på oppbyggingen av restaurant- og matfag og tatt for meg de mest aktuelle læreplanene. Den generelle læreplanen samt læringsplakaten er beskrevet da jeg mener disse er viktig i Kunnskapsløftet, men ikke blir nok brukt ut i fra sin hensikt. Mye av den teorien som er mest relevant for min valgte problemstilling i oppgaven er basert på yrkesdidaktikk. Denne er også sett i sammenheng med mine tidligere oppgaver samt flere rapporter jeg har studert underveis.

Denne oppgave er gjennomført med forskning basert på spørreundersøkelser. Da jeg har jobbet mange år i bransjen hadde jeg mye bakgrunnsstoff, og har også forut for dette prosjektet hatt mange samtaler med elever og lærere angående rekruttering.

Som forarbeid til hovedundersøkelsen gjennomførte jeg først en liten undersøkelse blant elever og lærlinger der de fikk spørsmål om hva de mente var det viktigste når man skulle profilere og markedsføre butikkslakteryket. Deretter foretok jeg en kartlegging på en videregående skole med formål å avklare hvilke kategorier som var viktige å få med i en matrisedel i spørreundersøkelsen. Neste forundersøkelse ble også gjennomført i en videregående skole. Denne undersøkelsen besto av konkrete spørsmål rundt utdanningsvalg. Basert på disse forundersøkelsene hadde jeg nå nok materiale til å utforme et spørreskjema som ble testet på en ny videregående skole.

Etter denne testen gjorde jeg en del endringer på spørreskjemaet før hovedundersøkelsen, der ble det laget 4 forskjellige spørreskjemaer til 4 forskjellige utvalg, nemlig elever, lærere, og lærlinger. Det ble delt ut 534 spørreskjemaer på til sammen 8 forskjellige skoler i 4 forskjellige fylker. Jeg fikk 320 utfylte skjemaer tilbake. Svarene er analysert og er i tillegg presentert i %- og stolpediagram.

Resultatet av hovedundersøkelsen viser at bransjen må ut i ungdomsskolen og informere om at elevene har muligheter til å utdanne seg til butikkslakter og om karrieremuligheter i faget. Her bør man samarbeide med de andre bransjene for å få flere til å søke seg inn på restaurant- og matfag. Vi ser at elevenes valg ofte blir det læreren har kompetanse i og det som undervises i på skolene. Man må ta elevenes motivasjon på alvor, men utdanningstilbudet bør også være basert på markedets behov for arbeidskraft, og ikke bare på elevens ønske om utdanningsvalg.

Man må innse at det er en umulig oppgave for lærerne å formidle kunnskap om 180 yrker. De små fagene som butikkslakter blir lidende under dette. Man bør se om det er noe felles praksis og teori man kan enes om og undervise i dette heller enn å lære bort masse i et fag elevene kanskje ikke får lærekontrakt i. Bransjen, og da spesielt opplæringskontorene må mer inn i skolen med sin kompetanse.

Ressurser bør settes inn på barne- ungdomsskolen for å gi reell ekstraundervisning for de som trenger det. Ressursene må settes inn for de som trenger det raskt og tidligst mulig i skolegangen. Det må også gis mer informasjon og bedre rådgivertjenester i ungdomsskolen. Alle aktørene som var med i undersøkelsen synes tittelen butikkslakter er misvisende og ikke dekkende for hva en gjør i faget, og bør endres. Aktørene mente vi mister mange elever som ellers kunne ønske seg yrket, men som ikke vil bli slakter.

Summary

The decrease in number of students applying for programme for restaurant and food processing is the basis for my masterproject. There is a lack of chefs and waiters in the branch, and the competition for the students applications, at least the best of them, is getting harder. When the application for food and beverage is decreasing, this will have a negative effect on the recruitment to the profession retail butcher.

The profession retail butcher has recruited students from programme for restaurant and food processing after upper secondary level 1, and has decreased the numbers of students who originally headed for an education as chef, but as a result of too many students heading for this profession, they have converted their education from chef to retail butcher. By this convertment they get to know the profession retail butcher, and after gaining this knowledge most of them choose to apply for apprenticeship as retail butcher.

During the last few years we have seen a development in which the hotels and restaurants are more regularly visiting the schools in order to recruit students to their profession, as a result of decreasing numbers of students applying for this branch. The employers are trying to affect the students to choose chef as profession when applying for upper secondary level 2, and thereafter to sign an agreement for apprenticeship with them. As a result of this influence from the business community, several classes for food and beverage have been abandoned, and some of the remaining classes struggle to recruit enough students. This is a big issue for the grocery industry who needs to increase the recruitment to their fresh produce departments, and are in lack of retail butcher-apprentices – many more than available in the market and who graduate in this profession.

Based on these issues i have chosen to name my master

”How to recruite retail butchers to the grocery industry”

The main purpose for this project is to find out how the school i Norway can be better in informing and recruiting students to our programme area, which will lead to increased number of apprentices and finally increased recruitment to the grocery industry. In order to gain this, I have performed four pre-polls and finally one main poll with questionnaires for students, apprentices and teachers. The main purpose with these polls was to learn more about how the

students reflected and emphasized when deciding what student programmes to apply for, and to find out how we can affect and market our profession in the best manner.

Framework, methods and results

I have studied laws and rules regulating vocational training, and that are also effecting my project. Especially, I have focused on “Opplæringslova” and “project in specialization”, probably the change in the education that has had most influence for vocational training in many years. Further, I have studied several Fafo-reports, White Papers and other relevant documents. The effect of “Kunnskapsløftet” is also discussed against the results from my polls and surveys.

Further, I have studied the structure in programme for restaurant and food processing, and the most relevant curriculums. The general curriculum and ”the learning poster” is described, as I find these documents very important, but unfortunately not enough implemented in the daily work and routines. A lot of the relevant theory related to this master project, is based on professional Dida Studies. My previous projects and some of the reports studied during this projects have also been discussed against this theory.

In this master project I have based my investigation on polls. As I have many years experience from this branch I have a thorough professional background, and I have talked with many students and teachers about recruitment in front of this project too. In the beginning of this project I performed an investigation among pupils and teachers, and asked them what in their opinion was the most important factors for profiling and marketing the profession retail butcher. After these conversations, I did a mapping on one specific secondary school, in order to clarify the most important categories to be included in the matrix-part of a poll. The next pre-investigation was also performed at a secondary school, and contained direct questions about educational choices. Based on these studies, I performed a questionnaire for testing on yet another school. After this test, the questionnaire was changed, and I performed four different questionnaires intended for four different groups, pupils, teachers and apprentices. 534 questionnaires were handed out at 8 schools located in 4 different counties. 320 questionnaires were filled out and returned. The results of these polls are analysed and presented in different charts.

The result of these polls shows that representatives from our branch have to cooperate with the lower secondary school in order to inform the pupils about the opportunity to educate themselves to retail butchers, and about the possibilities in this profession. Further, we ought to cooperate with related professions in order to achieve more applications to the programme for restaurant and food processing. The pupil's choice is often based on what competence their teachers are in possession of, and what they have learned at school.

The pupil's motivation for education has to be considered as important in the educational system, but the number of classes must be related to the need for employees in the market. Further, we have to realize that it is impossible for a teacher to convey knowledge about 180 professions. Small professions, as retail butcher, suffer under this challenge. We ought to look into common theory and focus the teaching on this, in stead of teaching the pupils not relevant professions, in which the students will not achieve apprenticeship contracts. The branch, and especially the training offices, has to contribute more with their competence and knowledge in the school.

Resources should be implemented in the primary school to offer relevant and qualified help for pupils who need extra training. This action has to be taken immediate and as early as possible for each pupil. Further, the information must increase and the counseling at secondary school has to improve.

All respondents participating in this study mean the title retail butcher is misleading and do not cover the content of the work performed, and should be renamed. The respondents means the title causes loss of many students because the title is too familiar with butcher.

INNHALDFORTEGNELSE

1	INNLEDNING	6
1.1	Min bakgrunn	6
1.2	Tema for problemstillingen	7
1.3	Bakgrunn for temaet	9
1.3.1	Skolens utfordringer	11
1.3.2	Lærerens syn på problemstillingen	12
1.4	Bakgrunn for valg av problemstilling	13
1.5	Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?	13
1.6	Presisering av problemstillingen	13
1.7	Planlegging av egen forskning	14
1.8	Oppbygging av oppgaven	15
2	LOVER OG RAMMER FOR YRKESOPPLÆRINGEN	18
2.1	Yrkesopplæringens historie	18
2.2	Rammer for fagopplæringen	20
2.3	Lover i fagopplæringen	21
2.4	Opplæringslova	22
2.5	Kunnskapsløftet	23
2.5.1	Prosjekt til fordypning	23
2.6	Næringslivet i fag og yrkesopplæringen	24
2.7	Utfordringer i fagopplæringen	25
2.8	Opplæringskontor	26
2.9	Opplæringskontorets behov for kompetanse	27
2.10	Oppsummering	28
3	OPPBYGGINGEN AV RESTAURANT- OG MATFAG	29
3.1	Butikkslakter	30
3.2	Slakter	31
3.3	Kjøttskjærer	32
3.4	Pølsemaker	33
3.5	Oppsummering	34
4	LÆREPLANER OG YRKESDIDATIKK I FORHOLD TIL BRANSJEFAGENE	35
4.1	Generell læreplan	35
4.1.1	Læringsplakaten	36
4.2	Offentlige rapporter	37
4.3	Yrkesdidattikk	38
4.3.1	Yrkesdidattikk sett opp mot læreplantenkning	41
4.4	Yrkespraksis og yrkest teori	42
4.4.1	Forholdet mellom teori og empiri og mellom teori og praksis	43
4.4.2	Plan for yrkespedagogikk i yrkesutdanningen	43
4.5	Egne oppgaver på feltet	45
4.6	Oppsummering	47
5	METODISK TILNÆRMING	49
5.1	Innledende undersøkelser	49
5.2	Hovedundersøkelse	52
5.3	Validitet	53
5.4	Reliabilitet	54

5.5	Etiske betraktninger	54
5.6	Oppsummering.....	55
6	DATAINNSAMLING, FUNN OG ANALYSE.....	56
6.1	Prosessene i datainnsamlingen.....	56
6.2	Forundersøkelse I.....	57
6.3	Kartlegging for videre arbeid mot spørreundersøkelse, forundersøkelse II.....	58
6.4	Forundersøkelse III	58
6.5	Utarbeidelse og test av spørreskjema, forundersøkelse IV	60
6.6	Hovedundersøkelse	61
6.6.1	Innledning.....	61
6.7	Presentasjon og analyser av funn i spørreundersøkelsene, matrisedel.....	62
6.7.1	Resultater elever VG1	62
6.7.2	Resultater elever VG2	66
6.7.3	Resultater lærlinger	68
6.7.4	Sammenstilling elever VG1, VG2 og lærlinger:	71
6.8	Presentasjon og analyser av funn, VG1, restaurant- og matfag, åpne spørsmål	76
6.8.1	Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?	76
6.8.2	Hva mener du vi skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget?.....	77
6.9	Presentasjon og analyser av funn, VG2, åpne spørsmål	77
6.9.1	Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?	77
6.9.2	Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget?.....	78
6.10	Presentasjon og analyser av funn, lærlinger i butikklakterfaget i KOM	78
6.10.1	Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?	78
6.10.2	Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget?.....	78
6.11	Presentasjon og analyser av funn, lærere på restaurant- og matfag	79
6.11.1	Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget?.....	79
6.11.2	Hva kan KOM tilrettelegge på skolene for at det skal bidra til flere lærlinger? ...	80
6.11.3	Hva skal samarbeidet mellom skole og KOM fokusere på?	80
6.12	Konklusjon for de forskjellige gruppene.....	81
6.12.1	Konklusjon spørreundersøkelse VG1.....	81
6.12.2	Konklusjon spørreundersøkelse VG2.....	81
6.12.3	Konklusjon spørreundersøkelse lærlingene.....	81
6.12.4	Konklusjon spørreundersøkelse elever og lærlinger	82
6.12.5	Konklusjon for lærere.....	82
6.13	Oppsummering.....	83
7	DRØFTING	85
7.1	Drøfting av analyserte resultater fra spørreundersøkelsen.....	85
7.1.1	Tittelen butikklakter.....	87
7.1.2	Rådgivning	87
7.1.3	Egne erfaringer viktig ved utdanningsvalg.....	88
7.2	Tilbakeblikk	89
7.3	Drøfting av funn i oppgaven mot dagens skolesituasjon	90
7.3.1	Drøfting av funn mot prosjekt til fordypning	91
7.3.2	Utfordringer i lys av yrkesdidaktikken.....	92
7.4	Prosjekt til fordypning sett i lys av oppgavens resultater	93
7.5	Drøfting av oppgavens resultater mot Kunnskapsløftet.....	95
7.6	Samarbeid skole – bedrift, anbefalinger basert på funn.....	95
7.7	Drøfting av funn i oppgaven i er yrkesdidaktisk perspektiv	96

7.8	Yrkesveiledning – behov for å løfte rådgivers rolle.....	98
7.9	Samfunnsrelasjon – behov for faglært kompetanse	98
7.10	Skolepolitiske utfordringer	100
7.11	Noen utfordringer i forbindelse med fylkeskommunal forvaltning	102
7.12	Oppsummering.....	104
8	FORSLAG TIL TILTAK OG VEIEN VIDERE	106
8.1	Anbefalinger vedrørende skolesituasjonen	106
8.1.1	Utdanningsvalg basert på bransjebehov	106
8.1.2	Markedstilpasset yrkesutdanning	107
8.1.3	Lærernes og rådgivernes rolle og påvirkningsmuligheter	110
8.1.4	Forslag til tiltak mot barne- og ungdomsskolen	111
8.1.5	Forslag til tiltak vedrørende involvering av foreldre.....	113
8.1.6	Skolesituasjonen i et politisk perspektiv	114
8.1.7	Veien videre	115
8.2	Anbefalinger vedrørende rekruttering til butikklakteryret	116
8.2.1	Endring av yrkestittel	117
8.2.2	Gjennomføringsmuligheter for elevene og KOMs bidrag til dette	117

LITTERATURLISTE

TABELLER:

Tabell 1: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 2: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 3: Viktige kategorier ved utdanningsvalg VG1

Tabell 4: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 5: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 6: Viktige kategorier ved utdanningsvalg VG2

Tabell 7: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 8: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 9: Viktige kategorier ved utdanningsvalg for lærlinger

Tabell 10: Foreldres rolle ved utdanningsvalg

Tabell 11: Venners betydning ved utdanningsvalg

Tabell 12: Viktigheten av profesjonell rådgivning ved utdanningsvalg

Tabell 13: Reklamens påvirkning ved utdanningsvalg

Tabell 14: Betydningen av egne erfaringer ved utdanningsvalg

Tabell 15: Kategori arbeidsliv, betydningen ved utdanningsvalg

FIGURER:

Figur 1, Grete Haaland Sund: Hele arbeidsprosessen i fokus

VEDLEGG:

Vedlegg 1: Opplæringslova

Vedlegg 2: Spørreskjema til elever på VG1 restaurant - og matfag

Vedlegg 3: Spørreskjema til elever på VG2 restaurant- og matfag

Vedlegg 4: Spørreskjema til lærlinger på restaurant- og matfag

Vedlegg 5: Spørreskjema til lærere på restaurant- og matfag

Vedlegg 6: Svar på spørsmål 1 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4

Vedlegg 7: Svar på spørsmål 2 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4

Vedlegg 8: Svar på spørsmål 3 og 4 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4

Vedlegg 9: Svar på spørsmål 1, test av spørreskjema, ref kapittel 6.5

Vedlegg 10: Svar på åpent spørsmål, test av spørreskjema, ref kapittel 6.5

Vedlegg 11: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG1, restaurant- og matfag, ref avsnitt 6.8.1

Vedlegg 12: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG1, restaurant- og matfag, ref avsnitt 6.8.2

Vedlegg 13: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG2, restaurant- og matfag, ref avsnitt 6.9.1

Vedlegg 14: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG2, restaurant- og matfag, ref avsnitt 6.9.2

Vedlegg 15: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærlinger 6.10.1

Vedlegg 16: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærlinger 6.10.2

Vedlegg 17: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere 6.11.1

Vedlegg 18: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere 6.11.2

Vedlegg 19: Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere 6.11.3

1 INNLEDNING

Denne oppgaven handler om rekruttering både fra skoler og bedrifter, men også fra ungdomsskole, videregående kurs 1, heretter kalt VG1, og videregående kurs 2, heretter kalt VG2. Jeg vil se på hvordan Kunnskapsløftet og læreplanene spiller inn når det gjelder rekruttering til butikkslakteryret.

Kunnskapsløftet har vist seg ikke å være den beste modellen for opplæring av elever for Kurs og opplæringskontor for salgs- og matfagene, heretter kalt KOM. KOM er en stiftelse hvor en av oppgavene er å rekruttere lærlinger til dagligvarebransjen. Det har vist seg at de lærlingene vi får etter to år i skole ikke har noe kunnskap om butikkslakteryret, verken praktisk eller teoretisk. Vi ser også at færre og færre elever søker direkte til butikkslakter. Dette har ført til at vi må tenke nytt angående rekruttering til butikkslakterfaget.

I denne oppgaven skal jeg sette meg inn i hvordan elevene, lærlingene og lærere ser på denne situasjonen og hva de mener vi må gjøre for å få flere lærlinger innen butikkslakterfaget.

1.1 Min bakgrunn

Jeg er utdannet kokk med læretid ved Frascati. Deretter tok jeg handel og kontorlag ved Otto Treiders Handelskole. Etter det bar det til fjells der jeg og min samboer tok over Skei Apartment og drev det i ett par år før vi tok over Haukeli Høgfjellshotell som daglig ledere. Jeg søkte meg deretter over i det offentlige og fikk jobb i Oslo kommune, Kontoret for fagopplæring, hvor jeg jobbet i de neste 10 år.

I denne tiden begynte jeg å videreutdanne meg. Jeg startet med exfac og exphil på universitetet før jeg tok offentlig og privat rett grunnfag. Fagopplæringen ønsket høyere kompetanse i sine rekker og flere av medarbeiderne der fikk tilbud om bedriftspedagogikk ved Høgskolen i Akershus. Jeg startet på kurset i 2004- og gikk ferdig alle tre modulene, og fikk en Bachelor i 2006. I 2005 byttet jeg jobb til kurs og opplæringskontor for matfagene, der jeg fortsatt jobber. KOM ønsket også å høyne sin interne kompetanse, så

jeg fikk fortsette på mine studier. Etter Bachelor tok jeg tverrfaglig eksamen på videregående kurs I kjøttfag og fiskeindustrifag før jeg tok fatt på masterstudie.

Jeg har både vært lærling og hatt lærlinger ansatt, samt jobbet med lærlinger og opplæring i alle mine jobber. Jeg har sett opplæringen fra utsiden og innsiden, og på kontoret for fagopplæring fikk jeg sett og opplevd opplæringen fra den formelle siden. Jeg ble satt inn i mange andre fags opplæringsløp og deres utfordringer.

KOM som er min nåværende arbeidsgiver har 3 ansatte på ca 90 løpende lærekontrakter. Jeg sitter også som representant i Oslo og Akershus kjøttbransje, samt i en ressursgruppe for Oslo håndverks og industriforening som har fagopplæring på dagsorden med hyppige møter med Oslo og Akershus politikere.

1.2 Tema for problemstillingen

KOM er en stiftelse som eies av Norgesgruppen (Meny, Ultra og Spar), Ica, Coop, Nortura og Privat kjøttbransje, og som vi også rekrutterer lærlinger til. Vi har de siste årene merket at det blir tyngre å rekruttere til våre fag. I følge Aftenposten (søndag 31. januar 2010) og NHO reiseliv er nedgangen til kokkeyrket og restaurant- og matfag på over 30% i 2009. Disse tallene har de fått fra Utdanningsdirektoratet og det er innen disse yrkene mangelen på faglærte lærere også er størst. Det er fra denne studieretningen vi rekrutterer inn til våre yrker. I Aftenposten (lørdag 5. desember 2009) sto det at Norges sjefskokker bekymrer seg over at Eivind Hellstrøm ødelegger for rekrutteringen av kokker.

I den samme artikkelen kom det også fram at det var greit med beinhard trening som frambringer de mest ambisiøse langrennsløperne, og at ingenting var i veien for at dette ikke skulle gjelde kokkene også. Er det slike tilstander vi vil ha på arbeidsplassene i vår bransje? Er det dette som skal være inngangsporten til et aktivt yrkesliv? Hvorfor jeg tar opp kokkenes rekrutteringsproblemer, er at dårlig innsøking på kokkefaget vil gi færre VG1 klasser og færre elever å rekruttere inn til VG2 matfag. Dette vil i neste omgang gå utover innsøkningen til våre fag da vi er avhengig å rekruttere inn til butikkslakteren fra VG1 restaurant- og matfag. Det er vel flere i bransjen som mener at kokkeyrket nå er i krise da få ungdommer ønsker å bli kokk. I dag er det mangel på faglærte kokker.

Kokkebransjen ønsker nå å fokusere på å gjøre noe med følgende påstander i bransjen:

Det er en tøff bransje, slitsomt, lange dager og dårlig lønn. De ønsker å inkludere ungdommene mer, få en bedre personalbehandling og bli mer engasjert i utdanningen. På bakgrunn av dette har nå Norske kokkemesters landsforening tatt flere grep, og samarbeider blant annet med prøvenemnder, NHO, Fellesforbundet og alle opplæringskontorene. Det er ikke til å legge skjul på at flere som hadde tenkt til å bli kokk, bytter til eksempelvis butikkslakter underveis etter en utplassering eller to. Det er flere av elevene i restaurant- og matfag som ikke har dette som førstevalg og er litt skoletrøtte i tillegg. Da er det viktig å få dem ut i en bedrift for å se om det er noe for dem. Dette er vi behjelpelig med helt fra VG1. Det er bare skolene som setter grenser for hvor mye de kan være i bedriftene, vi tar imot alle som ønsker det. I Aftenposten (søndag 15. november 2009) står det at ledigheten blant unge er ti ganger så høy som for dem over 54 år. YS frykter at mange forblir langtidsledige. I følge NAVs nettside "tall og analyse" (2010) viser tall for 3 kvartal 2009 at ledigheten i aldersgruppen 20 til 24 år er på 4,6 %. Gjennomsnittet totalt er på 2,6 %. Kvalheim i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund heretter kalt YS, mener i Aftenposten (15. november 2009) at veien fra ungdomsledighet til langtidsledighet og uføretrygd er kort. Han ønsker derfor at støtten til lærlingplasser bør økes. I artikkelen tar de også opp at den voksende arbeidsledigheten går utover de aller yngste arbeidstakerne, særlig unge menn.

I samme artikkel i Aftenposten henvises det også til en OECD rapport som ble publisert i september 2009 som viser at Spania, Italia og Sverige toppe statistikken for ledighet i aldersgruppen 15-24 år. Hver fjerde eller femte arbeidssøker under 25 år er ledig i disse landene. Under sitt foredrag på HIAK den 4.12.2009 mente Kjell Skogen som er professor ved Institutt for spesialpedagogikk, universitetet i Oslo at totale kostnader for de elevene som går ut i arbeidsledighet kan komme opp i 10 – 15 millioner kroner. Den beste investeringen her må jo være å utdanne neste generasjon, og der er KOM en god bidragsyter. Om vi klarer å rekruttere ungdommen til sitt rette fag kan vi få belyst våre fag og hva de inneholder og vekke interesse og engasjement for så å spare samfunnet for millioner av kroner. Som Skogen i sin forelesning tok opp er spørsmålet om samfunnet har råd til å la være.

1.3 Bakgrunn for temaet

Mitt engasjement og genuine interesse for faget har ligget til grunn og gitt inspirasjon til prosjektet. Jeg vil belyse noen av disse forholdene i dette kapittelet. Norge vil få en stor etterspørsel etter fagfolk med yrkesfag framover. Byggenæringen frykter at ungdom tror mastergrad er eneste karrierevei. På Aftenpostens internettside (13.12.2009) advarer utdanningsforsker Per Olaf Aamodt ved Nifu-Step mot troen på at høyere utdanning er hele løsningen på Norges arbeidsbehov. Det tror jeg han har helt rett i, vi trenger kompetanse på alle nivåer.

Opinion la fram en kartlegging av 10. klassingers utdannings- og yrkesvalg. Rapporten ble laget på oppdrag fra Kommunenes Sentralforbund og ble publisert november 2009. Opinion hadde foretatt telefonintervju med 1.000 tiendeklassinger angående deres kunnskaper og holdninger til offentlig sektor. Noe av det rapporten viste var at 56 prosent av ungdommene ikke har god nok oversikt over de yrkesmuligheter som finnes. 46 prosent synes det var vanskelig å finne ut hvilke yrke de passer til. 40 % opplever det stressende å skulle bestemme seg for hva slags utdanning de skal velge. Kun 12 prosent har allerede tatt en avgjørelse om hva de vil jobbe med i framtiden. Resterende regner med å ta avgjørelsen om hva de ønsker å jobbe med når de er ferdig med videregående. Det kommer også fram at de fleste elevene mener at et godt arbeidsmiljø er viktig for hvilket yrke de ønsker å utdanne seg til. Dette blir etterfulgt av interessante arbeidsoppgaver og jobbtrygghet. Noen av konklusjonene i undersøkelsen er at offentlig sektor må bli flinkere til å markedsføre sine fag og mulighetene i yrkene til ungdommen.

I dag er det ca 350.000 fattige i Norge etter EUs definisjon. Storparten av disse har bare utdanning på grunnskolenivå. I dag har 700.000 – 800.000 voksne bare utdanning på grunnskolenivå eller lavere. Disse har større risiko for arbeidsledighet eller varig utestengelse fra arbeidslivet. I følge Stortingsmelding nr. 44 side 14 kommer det fram at så mange som 30 prosent av ungdommer som begynner i videregående ikke har fullført etter fem år. Stortingsmeldingen viser også at utdanning er nøkkelen for å komme inn i arbeidslivet. I årene framover vil det også bli færre jobber for dem med lavt kompetansenivå. Leder i Yrkesorganisasjonenes Sentralforbund, heretter kalt YS, Tore Eugen Kvalheim sier i et intervju i Aftenposten (15. november 2009) at seks av ti

arbeidstakere uten høyere utdanning sier de angret på at de ikke studerte mer. Mange uten utdanning risikerer å bli stående utenfor arbeidslivet. Dette kommer hovedsakelig av færre produksjonsbedrifter i Norge. Det stilles stadig høyere kompetansekrav i alle typer jobber i arbeidslivet, man må ha en form for kompetanse for å få gode jobber. I Stortingsmelding nr. 44 (2008-2009) ser vi også at det er flest gutter som faller utenfor. En av tre gutter fullfører ikke videregående opplæring. I følge en rapport fra Senter for økonomisk forskning AS som ble gitt ut i desember 2009 så det en sammenheng mellom inntekt og utdanning og dødelighet. Dødeligheten er høyere jo lavere inntekt man har. For de guttene som faller fra underveis i utdannelsen får dette først og fremst konsekvenser ved at de får reduserte jobbmuligheter. Dette fører igjen til økt risiko for dårligere levevilkår og helse gjennom hele livet. Min påstand her er at skolen ikke formidler disse kravene godt nok. Elevene er ikke klar over at arbeidslivet krever kompetanse for alle jobber.

I en undersøkelse som ble gjort av Oslo Handelskammer i 2010 var media og bank/finans topp to hos ungdommer ved syv videregående skoler der 505 elever deltok i undersøkelsen. Doktorgradsstipendiat Magne Flemmen mener at ungdom fristes av bransjer som kan inkludere dem i samfunnets øverste sikt. Her vil familiebakgrunn og hvor en kommer fra i samfunnshierarkiet være avgjørende. Finansverden har profilerte enkeltpersoner, og bransjen kan fremstå som et sted man tjener mye penger.

Den samme undersøkelsen viste også at ungdom vil ha det gøy og tjene penger, men vil helst ikke jobbe for mye. Undersøkelsen viste videre at de yrkene ungdommen ønsker å utdanne seg i, har bransjene stadig mindre behov for arbeidskraft i henhold til antall søkere. Vi kan her se at finanskrisen ikke har påvirket ungdommen med tanke på yrkesvalget. De fleste ungdommene har ikke blitt direkte berørt av krisen og har ikke tatt dette inn over seg. Ungdommene velger ikke bransje etter hvor det er ledige jobber. Denne undersøkelsen bekrefter det et svensk firma ved navn Novus har kommet fram til, gjengitt i Aftenposten (17. januar 2010). I følge Novus sitt arbeid kommer det fram at det som står høyest på svenske arbeidstagers ønskeliste når de skal søke jobb er å ha det morsomt på jobb, hyggelige kollegaer, stimulerende oppgaver og fast ansettelse. God lønn havner på fjerde plass.

Kunnskapsministeren Kristin Halvorsen uttalte i Aftenposten (15. desember 2009) at det ikke nytter å ringe en professor hvis vaskemaskinen lekker. Yrkesfagene får altfor lite oppmerksomhet i den offentlige debatten mener hun. Hun har pekt ut kampen mot frafallet på videregående skole som en av sine viktigste kampsaker. Hun mener også at det å fullføre videregående skole er viktig for å forebygge sykefravær, arbeidsløshet og uføretrygding. Hun vil prioritere å heve interessen for og betydningen av yrkesfag.

Regjeringen jobber nå også med at læreplassene skal bli lovfestet og at teoriundervisningen skal bli mer yrkesrettet. Den 18.11.2010 møttes partene i arbeidslivet og Kunnskapsministeren for å komme fram til en samfunnskontrakt som etter planen skal signeres sommeren 2011. I henhold til kontrakten skal elevene ha rett på enten lærekontrakt eller alternativ toårig praksisopplæring. Dette for å hindre at elevene slutter eller ikke starter på yrkesfag fordi de ikke får læreplasser. Trine Skei Grande fra Venstre sier til Aftenposten (21. november 2010) at man har mistet stoltheten til håndverk og yrkesfag i den videregående opplæringen. Hun gir videre uttrykk for at utdanningene er for brede og for lite fagspesifikke, og at gode håndverkere nærmest oppfatter det som en degradering når en ikke går den boklige veien.

1.3.1 Skolens utfordringer

Kunnskapsdepartementet har satt ned et utvalg som ledes av fylkesmannen i Buskerud, Kirsti Kolle Grøndahl. Tidsbruken til læreren er studert og den 15. desember 2009 la Tidsbrukutvalget fram en liste på 93 forslag til forbedringer. Nettavisen har (15. desember 2009) lagt ut alle de 93 forslagene på sine sider. Utvalget skal se på hva som stjeler tid i skolen og hvor mulighetene for forbedring ligger. Tidsbrukutvalget hevder at forbedringsbehovet er størst innenfor ledelse på alle plan.

Lærerens problem er at tiden til å forberede, gjennomføre og vurdere undervisningen blir for knapp. Læreren bruker for mye tid til ikke-faglige ting som konfliktløsning, ro, orden og oppstart av undervisningen. I tillegg krever enkelte elever uforholdsmessige mye tid. Dette kan KOM hjelpe til med. Vi kan komme inn i skolen og hjelpe til med både teori og den praktiske undervisningen. I mange tilfeller kan vi også ta oss spesielt av elever med spesielle behov, da vi kan ha dem i en bedrift i utplassering. Både opplæringskontorene,

bedriftene og lærerne drukner i dokumentasjon og dette går utover det vi egentlig skal gjøre. Etterutdanning/ kompetanse utvikling er også noe Grøndahl er opptatt av. Rapporten sier at hvis man vil oppnå gode læringsresultater er det viktig at læreren har høy kompetanse. Spørsmålet er hvilket nivå det er hensiktsmessig å etterutdanne til. Blir man bedre til å undervise på VG1 nivå hvis man har en hovedoppgave? Kan man mer om de fagene man skal undervise i på VG1 på bakgrunn av en hovedoppgave, eller er det større behov for å utdanne seg i bredden så man kan mer om flere av de fagene man skal undervise i?

1.3.2 Lærerens syn på problemstillingen

Flere lærere jeg har snakket med ga uttrykk for at de merker at interessen for å velge restaurant- og matfag har gått ned. Det er mindre innsøking til faget og av den grunn blir søkere som ikke er interessert i matfag plassert på denne linjen. Dette gjør at engasjementet i klassen ikke er som det burde. Dette går også utover lærerens engasjement og dette blir en vond sirkel. Flere av lærerne ser heller ikke det store behovet for utplassering da de vet at de fleste elevene ikke ønsker å fortsette i yrket. De ønsker ikke å slippe umotiverte elever inn i bedriftene. Det blir mye jobb for bedriftene og flere av elevene dukker ikke opp til avtalt tid når de skal ut på utplassering. Etter VG1 vil de fleste velge restaurantfag VG2. Det er kokkeyrket som frister der. De som velger matfag ønsker primært å utdanne seg innen konditorfaget.

Lærerne mener det må jobbes bedre med rekruttering i 10. klasse for å vise fagene bedre. Det bør også settes inn mer ressurser direkte mot skolene og vise fagene bedre i VG1 når de er på omvisning eller utplassert i VG1. Det er vanskelig for skolene å vise omfanget av alle fagene og her trenger de hjelp av bedriftene og opplæringskontorene for å vise og forklare litt om hva fagene går ut på. Det er vanskelig for læreren å vise andre fag enn det man er utlært i selv. Dette kan gå utover valgene til elevene da de fort velger det læreren kan og ut fra det man har gjort på skolen. Læreren underviser mest og best i det han er god på selv. Flere lærere hevdet at det var mye bedre og ha elevene på skolen i prosjekt til fordypning enn i bedrift. Da visste de hvor de hadde dem og det var lettere og få timeplanen til å gå opp i forhold til fellesfagene. Flere skoler bytter også elever seg imellom. Har man en bakerlærer på den ene skolen bytter man hvis den andre skolen har

for eksempel et konditori. Spesielt i Akershus mente flere lærere at elevene fortsatte på den skolen man hadde begynt på. Dette går spesielt utover matfagene da denne retningen ikke tilbys på alle skolene.

1.4 Bakgrunn for valg av problemstilling

Kokkefaget får masse reklame via utenlandske og norske tv kanaler. Når kokkene har konkurranser får de alltid spalteplass i diverse aviser og tidsskrifter. Dette gjelder i liten eller ingen grad for butikkslaktere. I min tidligere jobb i fagopplæringen var jeg mye ute på foreldremøter eller informasjonsmøter. Det var her jeg først forsto hvor lite lærerne, foreldrene og elevene visste om de forskjellige fagene. Jeg tror ikke dette har forandret seg de siste årene. Selv om vi har satt inn tiltak for å bedre dette har det ikke vært godt nok. Dette har også en sammenheng med at fagopplæring er et todelt system i skole og arbeidsliv. Modellen innebærer at elevene først har to års opplæring i skole og deretter to års læretid i bedrift.

På bakgrunn av dette kom jeg fram til følgende problemstilling:

1.5 Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?

1.6 Presisering av problemstillingen

Problemstillingen må sees i lys av dagens rekruttering inn mot restaurant- og matfag. De fleste av landets fylker har for lite innsøking til programområdene i forhold til antall læreplasser tilgjengelig. De mest populære yrkene er kokk og konditor. Når innsøkingen til disse fagene går ned er vi nødt til å ta tak og se på hvordan vi i opplæringskontoret skal få tak i flere lærlinger til våre fag. Det største faget vi i KOM rekrutterer til er butikkslaktere og av den grunn er det dette faget jeg vil se på her å prøve å finne ut hvordan vi skal tilrettelegge informasjon og hvor vi kan sette inn våre ressurser for å øke antallet butikkslakterlærlinger. Jeg tror også denne oppgaven kan være overførbar til andre fag, da jeg skal prøve å finne ut hvordan elevene tenker og hvem som påvirker deres valg av utdanning. Da fag- og yrkesopplæringen foregår både i skole og arbeidsliv er det viktig at vi kommer inn før de starter i skolen for å påvirke og gi de den informasjonen de trenger

for å vite hvilke fag de har å velge i, og ikke minst hva arbeidet innebærer i de forskjellige fagene

1.7 Planlegging av egen forskning

Det første jeg gjorde var å snakke med lærere på flere videregående skoler for å få en liten oversikt over hva de mente om rekruttering og hva som påvirket elevene. Basert på disse samtalene foretok jeg en forundersøkelse der 6 elever og 6 lærlinger fikk spørsmål om hva de mente var det viktigste når man skulle profilere og markedsføre butikklakterfaget, samt hvordan formidle dette. På bakgrunn av svarene fra denne undersøkelsen følte jeg behov for ytterligere detaljkunnskap om elevenes ståsted for å kunne utforme et kvalifisert spørreskjema.

Spørreskjema til forundersøkelse nummer to er derfor utformet med det formål å vise et bilde av hva elevene er mest opptatt av ved valg av studie- og yrkesretning. Dette skjemaet brukte jeg i en liten undersøkelse med elever fra en videregående skole. Resultat av undersøkelsen kommer jeg tilbake til senere i oppgaven. Basert på disse svarene hadde jeg nå et bilde på hva elevene hadde lagt vekt på ved utdanningsvalg, og hadde også fått gode innspill fra lærlinger. Jeg så behov for større bredde i min undersøkelse og søkte mer informasjon om hvordan et eventuelt spørreskjema burde bygges opp. Jeg stilte derfor en del avklarende spørsmål i nok en spørreundersøkelse hos elever fra et annet programområde enn restaurant- og matfag..

Jeg hadde nå nok bakgrunnsmateriale til å utforme et spørreskjema. Jeg ville nå lage en forundersøkelse for å få prøvd ut skjemaet hos elever innenfor restaurant- og matfag. Et spørreskjema ble prøvd ut på 24 elever som ikke er med i hovedundersøkelsen. Her fikk jeg gode tilbakemeldinger og fikk gjort noen forbedringer på spørreskjemaet. Noen spørsmål skjønnte ikke elevene noe av og andre overlappet hverandre så flere spørsmål ble tatt vekk og noen ble skrevet om.

Deretter informerte jeg hovedlærere på 8 forskjellige skoler i Oslo, Akershus, Vestfold og Buskerud angående mitt prosjekt og spurte om de kunne formidle spørreskjemaet til sine elever. Det ble gitt ut 425 skjemaer til VG1 og VG2 elever, og jeg fikk inn 303 utfylte

skjemaer tilbake. Det ble også gitt spørreskjemaer til lærere og lærlinger. Totalt 534 skjemaer. Disse blir beskrevet senere i oppgaven. Svarene er satt opp i tabeller, og sammenhengen er visualisert. Deretter følger analysen av funnene, drøfting og veien videre.

1.8 Oppbygging av oppgaven

I **Kapittel 2** belyser jeg de mest relevante lover og regler for yrkesopplæring, samt andre rammer og retningslinjer som påvirker og former utdanningen. Jeg belyser også viktige hendelser i yrkesfagenes historie fra 1800 tallet da det ble opprettet egne søndagskoler for teorifag. Etter 2. verdenskrig ble det vedtatt at skolen skulle være lik for alle uansett sosial bakgrunn, og grunnskolen ble utvidet med flere år, hvilket førte til mer teoretisk undervisning. På slutten av 1900 tallet ble det lovfestet rett til tre års videregående opplæring. Videre i kapitlet belyser jeg det antallet skoler og elever vi har i dag og hva som forventes framover angående frafall i skolen og økning av studenter. Opplæringslova og Kunnskapsloftets betydning for yrkesopplæring blir også beskrevet i dette kapitlet. Hva Prosjekt til fordypning er og formålet med denne samt næringslivet i fag og yrkesopplæringen er også beskrevet i dette kapitlet. I kapittel 2 er også generelle utfordringer i fagopplæringen og opplæringskontorenes utfordringer beskrevet. Til slutt belyser jeg mitt eget opplæringskontor og behovet for kompetanse framover.

Kapittel 3 omhandler oppbyggingen av VG1 restaurant- og matfag i skolen. Dette kapitlet viser hvor mange yrker man har å velge mellom og hvilke veier man kan gå for å nå fram til en yrkestittel. Jeg har også tatt for meg læreplanen i de forskjellige fagene som er representert i den gruppen lærlinger vi får fra matfagklassen innen kjøtt. I kapittel 3 beskrives også de forskjellige yrkene butikkslakter, slakter, kjøttskjærer og pølsemaker, samt likheter og forskjeller mellom disse. Jeg ser på strukturen i læreplanen og formidler hva yrkene går ut på og hvilken kompetanse elevene må tilegne seg i løpet av læretiden.

I **Kapittel 4** diskuterer jeg teori og problemstillinger som er grunnlaget for valg av framgangsmåte og metode brukt i oppgaven. Fokuset her er den generelle læreplanen og læringsplakaten. Dette er to dokumenter som jeg mener må komme tydeligere fram og bli

brukt i større grad i fagopplæringen. Jeg har også sett på to offentlige rapporter omhandlende bedring og heving av nivået på opplæringen opp mot læreplanen og læringsplakaten. Dette sees videre opp mot yrkesdidaktikken. I yrkesdidaktikken har jeg sett på hvordan denne bør forankres og kan brukes i læreplanene. Jeg har også tatt for meg yrkespedagogikk i yrkesutdanningen i dag og de utfordringene jeg ser der. Til slutt i dette kapittelet beskriver jeg noen funn i mine tidligere oppgaver og noen av konklusjonene jeg kom fram til opp mot denne teorien.

Kapittel 5 omhandler metode og framgangsmåte brukt i de gjennomførte undersøkelser. Her får man innblikk i de 4 innledende undersøkelsene jeg har hatt, hva jeg kom fram til, og hvordan jeg jobbet mot utforming av min hovedundersøkelse. I kapittelet gir jeg også et innblikk i de spørsmålene jeg startet arbeidet med, de skjemaene jeg lagde og hvordan jeg utviklet disse videre. Jeg beskriver også i dette kapittelet de etiske betraktningene jeg har hatt rundt arbeidet med undersøkelsen.

Kapittel 6 er en beskrivelse av prosessene i min hovedundersøkelse samt en detaljert gjennomgang av de forskjellige undersøkelsene som ble gjennomført. Resultatene av spørreundersøkelsene blir også presentert i dette kapittelet. Her får man innblikk i det elevene, lærlingene og lærerne svarte på mine spørsmål. Resultatene fra hovedundersøkelsen viser hvordan respondentene svarte, vist både i matrise og stolpediagram, samt svarene inndelt i kategorier vist i egne diagram. Her har jeg også sammenstilt VG1, VG2 og lærlinger i de samme kategoriene. De åpne spørsmålene i min spørreundersøkelse er gjennomgått og noen av de svarene som gjentok seg er beskrevet her. Til slutt har jeg skrevet en konklusjon vedrørende svarene jeg har fått.

I **Kapittel 7** drøfter jeg de funn jeg har gjort i mine undersøkelser opp mot forutsetninger, utfordringer og teoretiske utgangspunkt for problemstillingen. Funnene blir her også sett opp mot yrkesdidaktikk og samfunnsrelasjon. Her begynner jeg med å drøfte mine funn, og har valgt å fokusere mye på de tilbakemeldingene som oftest og i sterkeste grad kom fram, nemlig ”tittelen butikkslakter” og ”egne valg ved utdanningsvalg”. Jeg drøfter videre rådgiving og utfordringer rundt denne, tar et lite tilbakeblikk og drøfter de forskjellige

gruppens svar opp mot teori, samt de utfordringer vi har i dagens skolesystem. Her tar jeg også opp fraværproblematikken og viktigheten av utdanning for egen livskvalitet.

I kapitlet drøfter jeg også prosjekt til fordypning, kunnskapsløftet og samarbeid skole-bedrift. Yrkesdidaktikken er viet oppmerksomhet i kapitlet, og dette drøftes opp mot skole-bedrift samt at jeg drøfter samarbeidet skole-bedrift. Jeg har videre sett på samfunnsrelasjonen vi har i dag, og avslutter kapitlet med opplæringskontorenes utfordringer.

I **Kapittel 8** ”veien videre”, gir jeg en oppsummering av dagens utfordringer og gir konkrete og begrunnede anbefalinger for det videre arbeid mot økt rekruttering til butikklakteryket. Jeg belyser også her samarbeidet skole/bedrift da dette er en viktig brikke i hele fagopplæringen. Jeg oppsummerer også hva vi som opplæringskontor kan gjøre for å bedre rekrutteringen inn til matfag med det formål å rekruttere flere butikklaktere til dagligvarebransjen.

2 LOVER OG RAMMER FOR YRKESOPPLÆRINGEN

I dette kapittelet belyser jeg de viktigste og mest relevante lover og regler innen yrkesopplæring. Opplæringslova er den mest sentrale retningsgivende lovtekst, mens Kunnskapsløftet og prosjekt til fordypning kanskje er de mest betydningsfulle endringer innen yrkesopplæring i den senere tid, og er derfor viet stor oppmerksomhet i dette kapittelet. Yrkesopplæring har vært systematisert og grundig tilrettelagt i flere århundrer i Norge, og i dette kapittelet omtaler jeg de viktigste enkelthendelser og endringer som har påvirket yrkesopplæringens utvikling fram til i dag.

Videre i kapittel 2 sier jeg noe om rammene for fagopplæring. Det avlegges ca 18.000 fag- og svenneprøver årlig i Norge i dag. Når vi vet at frafall fra utdanning er hele 40 % fra oppstart på grunnkurs til gjennomført fagprøve, er det store tall som ligger til grunn for det utgangspunkt jeg har valgt å jobbe videre med i denne oppgaven. Frafallet fra utdanning er den største utfordring vi står overfor innen fagopplæringen pr i dag. Andre utfordringer er videre utdypet i dette kapittelet, herunder antall læreplasser i enkelte fag, næringslivets ”helsetilstand” og politiske virkemidler.

De rammer og regler som er beskrevet over er både fundamentet for og utfordringene for KOM sitt arbeid. Dette beskrives videre i dette kapittel, og fører videre til en beskrivelse av kompetansebehov innen dette arbeidet.

2.1 Yrkesopplæringens historie

Yrkesopplæring i Norge har lange tradisjoner og er en god ordning for de som ønsker en rask vei til arbeidslivet i stedet for å gå på høyskoler eller universiteter. Den største svakheten innen yrkesutdanning i dag er at frafallet er for stort, dette er også noe NOU (2008:18 side 12) påpeker i sitt sammendrag at ”*tallene på frafall i videregående opplæring, og særlig innenfor yrkesfagene, må reduseres*”. Videre er det store utfordringer i samarbeid mellom skole og næringsliv. Utvalget i NOU(2008:18) foreslår også at ”*fylkeskommunene og lærebedriftene må følge med i utviklingen av fagene slik at opplæringen hele tiden er tilpasset produksjonsmetodene i arbeidslivet*”.

Yrkesopplæring er i stor grad en taus overføring av kunnskap. Kunnskap har blitt overført fra yrkesutøver til yrkesutøver gjennom generasjoner. Kunnskapen blir overført gjennom praksis og samhandling.

Allerede i 1802 ble det opprettet egne søndagskoler for teorifag for svenner og lærlinger innenfor håndverksfagene. Rundt århundreskiftet ble det opprettet offentlige skoler for utdanning innenfor yrkesfagene. I følge Kokkersvold og Mjelde (1992) ble det første forsøket med praktisk opplæring i skoleform foretatt av bakermester Søren Wang i Christiania på midten av 1800- tallet. I 1910 startet den første fagskolen i Norge. I 1940 vedtok Stortinget Lov om Yrkesskoler for håndverk og industri, men loven trådte først i kraft 1. juli 1945. Formålsparagrafen i denne loven var som følger: Yrkesskoler for håndverk og industri har til formål å utdanne håndverkere og fagarbeidere, teknikere, ingeniører og annet faglig personale i samsvar med de krav som næringslivet stiller til enhver tid.

Laugene har vært pådrivere og har inspirert til at flere velger håndverksyrker. Flere yrkesretninger er gjennom tiden lagt ned og flere nye er kommet til. Utviklingen kan sees i sammenheng med næringslivets behov for arbeidskraft.

Etter krigen var utdanningen preget av arbeiderpartiet og enhetsskoletankegangen. Målet var å gi alle elever så lik utdanning som mulig. Det var også en tanke at yrkesvalg skulle tas så sent som mulig i utdanningen. Skolen skulle være lik i forhold til sosial bakgrunn. I tillegg har grunnskolen blitt stadig lengre fra 5, til 7, til 9, og nå til 10 år. Dette har ført til at teorifagene har økt.

I 1989 satt Gudmund Hernes ned et uvalg som skulle se på strukturene i videregående opplæring. Innstillingen fra dette utvalget kom allerede 1991, og i 1992 vedtok Stortinget innhold og rammer i ny opplæring. Det ble da lovfestet rett til tre års videregående opplæring, pluss at antall grunnkurs ble redusert fra 100 til 13. Tre av kursene var studieforbereidende mens de 10 andre var yrkesforberedende fag. Med kunnskapsløftet ble antallet grunnkurs redusert til ni yrkesfaglige utdanningsprogrammer. Denne reformen har ført til en teoretisering av skolen og de teoretiske fag har bare økt i timeantall.

Gjennomstrømningen er for dårlig og vi har et for stort frafall. Dagens struktur i videregående skole fører fram til studiekompetanse eller yrkeskompetanse.

Fagopplæringen skjer i bedrift og eleven skriver normalt en lærekontrakt etter to år i skole. Lærlingen tar da sikte på å avlegge fag- eller svenneprøve.

2.2 Rammer for fagopplæringen

I følge utdanningsdirektoratets statistikk utarbeidet i november 2010 finnes det ca 30.000 lærlinger fordelt på 180 fag som går eller har gått på 450 videregående skoler. Det er også 30.000 faglærere og instruktører i bedriftene som har sitt daglige arbeid med elever eller lærlinger. Det er i dag ca 30.000 godkjente opplæringsbedrifter i Norge, og det avlegges ca 18.000 fag- og svenneprøver i året. Det er bedrifter og opplæringskontorer i alle fylker som må forholde seg til yrkesopplæringsnemnda som også finnes i alle fylker. Nemnda må på sin side forholde seg til utdanningsdirektoratet, som igjen har de faglige rådene å støtte seg på vedrørende fagsaker. Utdanningsdirektoratet er igjen underlagt og rapporterer til kunnskapsdepartementet.

Som basis for dagens opplæring ligger læreplanene for Kunnskapsløftet. Det nye skolesystemet har mye fokus på teori og mindre på praksis. Yrkesfagene har fått utvidet timeantallet i teori. Dette mener mange er utslagsgivende for det store frafallet i vårt utdanningssystem. Mange elever søker seg inn på yrkesfagene fordi de tror det er lite teori og mye praksis der. Når de starter får de oppleve noe annet og vi får mange umotiverende elever. Dagens læreplaner er brede og generelle og arbeidsgiver- og arbeidstakerorganisasjonene har foreslått en ordning som heter gjennomgående dokumentasjon. Tanken med dokumentasjonen er at elevene/lærlingene skal dokumentere det de gjør fra de starter på videregående opplæring. I følge aktuelle nyheter fra Kunnskapsdepartementets hjemmesider kommer det i en artikkel fra 01.12.2009 fram at det kommer til å bli en utdanningsbølge framover, store ungdomskull og innvandring gjør at antallet studenter kan øke med 33.000 bare i 2013.

I Stortingsmelding nr. 44 kommer det også fram at det er under 60 % av elevene som fullfører og får yrkeskompetanse i løpet av 5 år. Under kunnskapsløftet har man innført to nye fag, utdanningsvalg i ungdomsskolen og prosjekt til fordypning på videregående skole.

Disse fagene skal bidra til å få ungdommene til å velge riktig. Regjeringen har også satset på karriereveiledning. Disse tiltakene er gjort for å minske frafallet fra videregående skole.

Opplæringen i yrkesutdanning skjer som oftest i en kombinasjon av skole og bedrift. Hovedregelen fra reform 94 er at elevene går to år på skole for så å skrive lærekontrakt og bli i en bedrift i to år. Dette kalles hovedmodellen og blir i Stortingsmelding nr. 32 sett på som en god modell som fungerer bra og som de ønsker å forstette med og vil passe på at den ikke undergraves eller uthules. Læretiden deles inn i ett år opplæring og ett år verdiskapning. Opplæringen er delt inn i 3 med læreplaner for alle tre årene. Det siste året i bedrift blir delt opp i 2, og følger VG3 læreplanen. Det er Kunnskapsdepartementet som kommer med lovforslag som til slutt behandles i Stortinget. Departementet har fått myndighet fra Stortinget til å fastsette utfyllende forskrifter og læreplaner. Utdanningsdirektoratet har faglig ansvar for tilsyn med videregående opplæring. Målet for Utdanningsdirektoratet er å sikre elevers og lærlingers rettigheter til likeverdig opplæring av høy kvalitet.

2.3 Lover i fagopplæringen

Lov 17.07.1998 nr.61 om grunnskolen og den videregående opplæring (opplæringslova) erstattet tre tidligere lover: lov 13.06.1969 nr. 24 om grunnskole, lov 21.06.1974 nr. 55 om videregående opplæring og lov 23.05.1980 nr. 13 om fagopplæring i arbeidslivet.

Kunnskapsdepartementet har gitt en felles forskrift for hele opplæringslova: forskrift 23.06.2006 nr. 724 til opplæringslova. Denne forskriften er stor og inneholder 25 kapitler og 252 paragrafer. Opplæringslovas kapittelinndeling er vist i vedlegg 1.

Som man ser gjelder de fleste kapitlene i opplæringslova for grunnskolen og videregående opplæring. Kapittel 3, 4 og 12 gjelder bare videregående opplæring. Kapittel 3 regulerer retten til videregående opplæring samt bestemmelser om fag og svenneprøve uten læreforhold. Kapittel 4 fastsetter rettigheter og plikter for lærlinger, lære kandidater og lærebedrifter. Gjennom kapittel 12 gis partene i arbeidslivet innflytelse på styringen av fagopplæringen gjennom deltakelse i forskjellige råd og nemnder.

For å forstå opplæringslova må man også sette seg inn i andre kilder. Forarbeider til loven er viktige kilder. Det er gjennom å kjenne disse man kan forstå hva som er ment med de ulike paragrafene i loven. Arbeidet med opplæringslova begynte høsten 1993 og utvalget leverte sin innstilling sommeren 1995. Innstillingen ble trykket som NOU 1995: 18 Ny lovgivning om opplæring. Departementets lovutkast ble lagt fram i Ot.prop. nr. 46(1997-98) som ble lagt fram for stortinget våren 1998. Stortingets kirke-, utdannings- og forskningskomite brukte 4 innstillinger til odelstinget i arbeid med ny opplæringslov våren og sommeren 1998. Opplæringslova har blitt endret flere ganger fram til i dag.

2.4 Opplæringslova

I formålsparagrafen til Opplæringslova (1998) §1-2 sier at ” *Opplæringa skal leggje eit grunnlag for vidare utdanning og for livslang læring*”. Elever som får relevante erfaringer fra prosjekt til fordypning i bedriftene får en slik grunnkompetanse. Her kan også den profesjonelle veiledningen hjelpe dem på vei. Videre sier opplæringslova 5. ledd at ” *opplæringa skal tilpassast evnene og foresetnaden hjå den enkelte eleven, lærlingen og lærekandidaten*”. Samtidig skal det ” *leggjast vekt på å skape gode samarbeidsformer mellom lærar og elevar, mellom lærlinger, lærekandidater og bedrifter, mellom skole og heim eller til lærebedriftene*”. Den videregående opplæringen hos oss legger opp til differensiering når elevene får velge yrke i prosjekt til fordypning etter sine egne ønsker.

Andre lover som kan være aktuelle er forvaltningsloven og barneloven. Forvaltningsloven omfatter alle forvaltningsorganer, som stat og kommune. Det vil si at all offentlig virksomhet må følge forvaltningsloven, loven gjelder som hovedregel ikke for private lærebedrifter. Et eksempel i forvaltningsloven som vil kunne ha påvirkning for elever vil være enkeltvedtak. Barneloven vil komme til anvendelse når det gjelder beslutninger for elevene. Et eksempel i barneloven er at barn som er fylt 15 selv kan avgjøre spørsmål om valg av utdanning.

2.5 Kunnskapsløftet

Kvalitetsutvalget avga 5. juni 2003 sin innstilling NOU 2003: 16 i første rekke Stortingsmelding nr.30 (2003-2004) kultur for lærling, lagt fram våren 2004. Forslaget er basert på kvalitetsutvalgets innstilling, høring, evaluering av L97 og annen forskning. Stortinget behandlet denne 17.06. 2004 Inst.S. nr. 268 (2003-2004).

Innledningen til St.meld. nr.30 presiserer at målet for kunnskapsløftet er at alle elever skal utvikle grunnleggende ferdigheter og kompetanse for å kunne ta del i kunnskapssamfunnet. Det skal videre sikre tilpasset opplæring for alle elever. Basert på kunnskapsløftet er det utarbeidet ny læreplan for alle fag med tydelige mål for hva elevene skal kunne. Det er lagt til grunn at grunnleggende ferdigheter skal styrkes. Videre skal det legges mer vekt på tilpasset opplæring. Kompetanseutvikling for lærere, instruktører og skoleledere er også satsningsområder i Kunnskapsløftet.

Kunnskapsløftet ble innført med nye læreplaner i VG2 i 2007 og i bedriftene fra 2008. Læreplanverket i kunnskapsløftet består av følgende deler: Opplæringslova, læreplanens generelle del, prinsipper for opplæring med læringsplakaten inkludert, fag-, timefordeling og tilbudsstruktur i rundskriv F-12-08.

Det nye læreplanverket består av en faglig læreplan og en generell del som utdyper verdigrunnlag og menneskesyn som skal ligge til grunn for opplæringen.

2.5.1 Prosjekt til fordypning

Prosjekt til fordypning er lovfestet gjennom forskrift av utdanningsdirektoratet 31.01.2007 og trådte i kraft 1. august 2007.

Prosjekt til fordypning er et praktisk fag i Kunnskapsløftet og skal utgjøre en stor del av fag- og yrkesopplæringen. Målsettinger for faget er at elevene skal få en opplevelse av at opplæringen er relevant for framtidig yrkesutøvelse, og det skal bidra til å redusere frafall i skolen. Skolen kan etablere og utvikle samarbeid med andre skoler og med lokalt arbeidsliv. I prosjekt til fordypning kan elevene få arbeidspraksis samt å fordype seg i enkelte lærefag. Da faget kom på timeplanen var det forventninger til at skoler og arbeidsliv skulle samarbeide om opplæringsarenaer og læringssituasjoner.

Læreplanen for prosjekt til fordypning for videregående trinn 1 og 2 yrkesfaglige utdanningsprogram som ble fastsatt som forskrift av utdanningsdirektoratet 31. 01.2007 og gjelder fra 1. august 2007, skal gi elevene mulighet til å få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer de ulike yrkene. Elevene skal fordype seg i kompetansemål fra læreplanene på VG3- nivå. Prosjekt til fordypning vil gi elevene et godt faglig utgangspunkt for å inngå lærekontrakt med den bedriften de har vært utplassert hos.

I læreplanen under formål 2.1 omhandlende VG1 står det at *”tidsrammen for prosjekt til fordypning er 168 årstimer”* og på VG2 under 2.2 at *”tidsrammen for prosjekt til fordypning er 253 timer”*.

Prosjekt til fordypning skal brukes til opplæring i å nå kompetansemål fra læreplanene i eget programområde fra VG3 bedrift eller skole. Elevene har også mulighet til å velge andre utdanningsprogrammer hvis dette er relevant. De kan også få opplæring i fellesfag i VG3 studieforberedende utdanningsprogrammer. I følge Forskrift av utdanningsdirektoratet (31.01.2007; Læreplan for prosjekt til fordypning for videregående trinn 1 og 2 yrkesfaglige utdanningsprogram), som i sine prinsipper for utarbeiding av lokale læreplaner i prosjekt til fordypning bestemt at det er skoleeier som har ansvaret for at det blir utarbeidet lokale læreplaner i prosjekt til fordypning og at opplæring blir gjennomført i samsvar med disse, og at elevene blir vurdert i forhold til kompetansemålene. Den lokale læreplanen må tilpasses de muligheter og forutsetninger skoleeieren har for å gi tilbud i faget. Skoleeieren må imidlertid legge til rette for at elevene får et reelt valg mellom flere læreplaner til prosjekt til fordypning.

2.6 Næringslivet i fag og yrkesopplæringen

Partene i arbeidslivet samarbeider godt med de offentlige utdanningsmyndighetene for en bedre skole og yrkesutdanning. Det jobbes stadig med å få til et nærmere samarbeid mellom skole og bedrift. Opplæringslova har bestemt hvordan man kan formalisere dette gjennom råd, nemnder og utvalg sentralt og lokalt. Det er også lagt til rette i læreplanene for et samarbeid for å gjennomføre opplæringen. Sentralt er det Kunnskapsdepartementet og Utdanningsdirektoratet som er myndighetsorgan. Lokalt er det fylkeskommunen som

forvalter loven. SRY og de faglige rådene som er etablert for hvert utdanningsprogram er de nasjonale organene for samarbeid. Yrkesopplæringsnemnda er også blitt et rådgivende organ. Yrkesutvalg og prøvenemnder er lokale samarbeidspartnere.

2.7 utfordringer i fagopplæringen

I yrkesfagene er det i dag et for stort frafall i videregående opplæring, dette er kanskje den største utfordringen for yrkesfagene. Gjennomfører elevene/ lærlingene videregående opplæring er mulighetene for jobb mye større. De vil også ha større muligheter for å gå videre med høyere studier. Årsakene til frafallet kan være flere, men en årsak er teoritrøtte elever. De er mer praktisk anlagt og takler ikke den mengden teori som er i dagens skole. Derfor faller de fra og er ikke i skolen lenge nok til å oppnå yrkeskompetanse. Det ble i reform 94 innført en rekke fellesfag som er videreført i Kunnskapsløftet.

Antallet lærlinger avhenger også av tilstanden i næringslivet. Dette kan igjen påvirkes med politiske virkemidler, som økning av tilskuddet til lærlinger eller ekstra tilskudd for enkelte yrkesgrupper. NIFU Step-rapporten 13/2008 viser at halvparten av de som ikke fikk læreplass avbryter videregående opplæring. Det er ikke godt nok samsvar mellom antallet som blir utdannet i skole og skal videre på lærekontrakt og etterspørselen fra bransjene på utdannet personale.

Det er viktig for videre motivasjon at elevene kommer inn på sitt førstevalg fra tiende klasse og inn til VG1. Dette vil øke motivasjonen og minske frafallet i skolen. Problemet her er at søkermassen kan søke mye av det samme og det blir mange like VG1 klasser, samt at det er flere elever enn det bransjen trenger av lærlinger. Det betyr at det blir vanskelig å få lærekontrakt og mange vil stå uten. Det er også mange bedrifter som ikke ser nytten av å ta inn en lærling, eller mener at utgiftene er for store. Yrkesfagene i dag er ikke tilrettelagt for teoritrøtte elever da det er for mange teoretiske fag og de får ikke utfoldet sine praktiske ferdigheter.

2.8 Opplæringskontor

I 1983 ble det etablert et betydelig antall opplæringskontorer. I enkelte fylker er det i dag over 80 % av lærekontraktene som tegnes med opplæringskontorer. Et opplæringskontor er et samarbeid mellom flere bedrifter, som driver opplæring. En enkelt bedrift kan ha hele opplæringen eller lærlingene kan veksle mellom medlemsbedriftene. Det foreligger vedtekter som er godkjent av yrkesopplæringsnemndene. Det er opplæringskontorene som er ansvarlig for tegning av lærekontraktene og har ansvar for læreforholdet, men det er hver enkelt bedrift som har arbeidsgiveransvaret. Alle tilskudd fra det offentlige utbetales til opplæringskontoret og det er årsmøte som bestemmer hvor store deler som skal fordeles til medlemsbedriftene. Fordelene med opplæringskontorer er at det er flere lærebedrifter som samarbeider om lærlingene og hver enkelt bedrift kan bidra med det de er best på. Opplæringskontorene tar også alt det administrative arbeidet og sørger for en kvalitetssikring av opplæringen. Er det konflikter mellom bedrift og lærling er det opplæringskontoret som har ansvaret for lærlingen, og bistår med hjelp og eventuell megling, og har gode muligheter til for eksempel å omplassere lærlingen til en annen bedrift. Å være medlem i et opplæringskontor vil også være med å styrke rekrutteringen til faget da opplæringskontorene bruker mye tid ute på skolene og blant elevene for å vise sine fag. Opplæringskontorene bistår også fylket med å formidle elever fra skole til lærekontrakt. Opplæringskontorene er med på å bistå skolene med utplassering og skaffer fylket oversikt over tilgjengelige læreplasser. Flere opplæringskontorer arrangerer teorikurs for lærlinger og voksne som ønsker å videreutdanne seg og tar sikte på et fag/svennebrev. Kurs og opplæringskontor for salgs- og matfagene er en stiftelse som har de fleste lærebedriftene som tar inn lærlinger i våre fag som medlemmer. I utdanningsprogrammet restaurant- og matfag er det mange aktører som ønsker lærlinger. Det er i Oslo og Akershus 4 opplæringskontorer og mange store bedrifter som kan ta inn flere lærlinger og ønsker elever fra restaurant- og matfagklassene. Behovet for faglært personell er stort i bransjene våre.

Det er ønskelig at opplæringskontorene skal samarbeide for å rekruttere elever inn til yrkesfagene. Det opp til hvert enkelt opplæringskontor hvor dyktige de er til å rekruttere inn til sitt programfag, og de er konkurrenter inntil elevene har skrevet lærekontrakt.

2.9 Opplæringskontorets behov for kompetanse

KOM er et opplæringskontor som tar inn lærlinger i følgende fag; Slakter, kjøttskjærer, pølsemaker, butikkslakter, industriell matproduksjon, sjømatfaget, baker, salgsmatfaget og logistikkfaget. Vi er godkjent i følgende fylker; Akershus, Buskerud, Hordaland, Oslo, Østfold, Vestfold, Vest- Agder, Øst- Agder, Trøndelag og Telemark. Når det gjelder rekruttering er vi ofte på skolene og har informasjonsmøter med 10. klasse, VG1, VG2 og foreldremøter. Vi er med på yrkes- og utdanningsmesser i alle fylkene vi er godkjent i og er på skolemessene for ungdom. Vi arrangerer også regionale konkurranser i våre fag. Vi har møter med rådgivere, lærere og organiserer utplassering av elever. Vi har møter med fylkeskommunene, skriver lærekontrakter og oppmeldinger og oppdaterer oss løpende på nye læreplaner. Våre lærlinger får oppfølging fra oss hver 6. uke gjennom møter eller testprøver på hva de har gjennomgått siden sist. På møtene får de planer for 6 nye uker. Vi har lærlingene våre inne på kurs, samlinger og studieturer. De som ønsker det blir trent opp til NM i de fagene som har dette. Vi synes på pallen og er meget fornøyd med våre resultater. Vi går for gull.

KOM lever av lærlingtilskuddet. For å ha en lærling direkte fra skolen som har opplæringsrett og skal ha to år i læra får vi 47.690 kroner pr år. For voksne eller elever som har brukt opp sin opplæringsrett, som for eksempel har gått 3 år på skolen og har fått studiekompetanse, får vi kun 27.264 kroner pr år. Det er her man ser viktigheten av at vi får rekruttert tidlig slik at tilskuddet blir høyest mulig. Pengene brukes på opplæring og rekruttering. Lærlingene får også en lønn på 60 kr i timen det første året og 90 kr timen det andre året. Det skal også betales arbeidsgiveravgift for lærlinger. KOM rekrutterer til mange fag men det er elever/ lærlinger fra matfaget jeg vil konsentrere meg om i denne oppgaven.

Da over 70 % av våre lærlinger er butikkslaktere vil jeg konsentrere meg om dem. Våre medlemsbedrifter trenger flere butikkslaktere i sine ferskvaredisker. Vi har sendt ut forespørsler til alle kjedene hvor mange de antar at de har behov for framover, men fikk ikke noen tall vi kunne forholde oss til tilbake. Vi har derimot en god oversikt på den enkelte butikk og i flere fylker har vi ikke mulighet til å rekruttere nok lærlinger til butikkene.

Utfordringene er at arbeidslivet forandrer seg raskt og lønnsomhetskravene i bedriftene er store, men de ønsker hele tiden en kompetanseheving. Dette kan vi hjelpe til med ved å rekruttere lærlinger og utdanne de til fagfolk med god kompetanse. Får vi ikke rekruttert mange nok lærlinger har vi heller ingen jobb, og KOM må legges ned.

2.10 Oppsummering

Fagopplæring og utfordringer knyttet til dette er relevant for mange mennesker i dagens Norge, og ikke minst har de lange tradisjonene vi har for yrkesopplæring en viktig plass i vår yrkeshistorie og yrkesstolthet. Det har derfor vært viktig for meg å beskrive opphav, utvikling og viktige hendelser innen fagopplæringen som fundament for å avdekke, beskrive og kunne ta tak i de utfordringer vi står overfor i dag.

Jeg har i dette kapittelet beskrevet Kunnskapsløftet og betydningen av dette for fagopplæringen. Som nevnt over, og som jeg vil komme tilbake til senere i oppgaven, så er Kunnskapsløftet teoretisk et stort løft i riktig retning for å forbedre fagopplæringen, men jeg mener det ikke er tilrettelagt nok for oppfølging av at virkemidlene beskrevet i både Kunnskapsløftet og prosjekt til fordypning virkelig blir gjennomført og kommer hver enkelt elev til gode i hverdagen. Prosjekt til fordypning er, slik jeg ser det, det kanskje viktigste virkemiddel vi har for forbedring av fagopplæringen i dag. Gjennom tilrettelegging for at eleven kan fordype seg i de fag de er mest motivert for samt at behovet for denne fordypningen er behovssikret i arbeidsmarkedet, kan vi sikre god og relevant fagopplæring. Godt motiverte elever som ikke faller fra under utdanning, som oppnår gode resultater som følge av tilrettelagt og interessant utdanning og opplæring, og sist men ikke minst, er resultat av opplæringen markedstilpasset slik at det er behov for kompetansen de har å tilby etter endt utdanning. I neste kapittel vil jeg se nærmere på oppbyggingen av skolen og opplæringen slik den er i dag.

3 OPPBYGGINGEN AV RESTAURANT- OG MATFAG

I dette kapittel vil jeg beskrive det utdanningsløp som i dag finnes for restaurant- og matfag, og da spesielt oppbyggingen av VG1 og VG2 restaurant- og matfag i skolen. Dette er basert på at det er på dette stadiet i utdannelsen at det konkrete og målrettede, men samtidig kanskje begrensende, valg må tas slik utdanningen er bygget opp i dag.

Elever i 10. klasse på ungdomsskolen har, i følge boken ”Vil bli noe, videregående opplæring” (2011-2012), i dag ca 180 forskjellige yrker å velge mellom. Disse yrkene kan man nå velge en av 9 yrkesfaglige retninger. De yrkesfaglige retningene er bygg og anleggsteknikk, design og håndverk, elektrofag, helse og sosialfag, medier og kommunikasjon, naturbruk, restaurant- og matfag, service og samferdsel, teknikk og industriell produksjon. Elevene kan i tillegg til disse velge 3 studieforbereende utdanningsprogram som er idrettsfag, musikk, dans og drama samt studiespesialisering.

Om man etter endt ungdomsskole velger yrkesfaglig studieretning for restaurant- og matfag på grunnkurs får man en introduksjon til mange yrker innen denne studieretningen. Jeg kommer senere i oppgaven tilbake til noen av de utfordringer og muligheter det byr på at grunnkurs favner såpass vidt som det gjør i dag.

På VG1 restaurant- og matfag får elevene en innføring i 12 forskjellige yrker før de bestemmer seg for hvilket yrke de vil jobbe videre med. De yrker man kan velge mellom er følgende: butikkslakter, pølsemaker, kjøttkjærer, slakter, institusjonskokk, servitør, kokk, sjømathandler, sjømatproduksjon, industriell matproduksjon, baker, konditor. Når man etter VG1 finner ut hva man vil satse på framover går man videre enten på VG2 restaurantfag eller VG2 matfag.

Velger eleven matfag VG2 kan man få fagbrev eller svennebrev i nesten alle de ovennevnte yrkene. Man velger bare bort kokk, institusjonskokk og servitørfaget. I tillegg kan man også her gå videre til påbygging generell studiekompetanse. Da det er et av kjøttfagene jeg skal skrive om vil jeg si litt om denne studieretningen.

Jeg vil også i kapittel 3 beskrive innhold og muligheter i yrkene slakter, butikkslakter, kjøttskjærer og pølsemaker.

3.1 Butikkslakter

Butikkslakteren har sitt arbeidsområde innenfor dagligvarebransjen. De må ikke ha råvarekunnskap bare om kjøtt, men også om fisk, ost, melk, brød, og frukt og grønt. Ferskvaren består også av delikatesseavdeling som produserer ferdigmat og salater av flere slag. Det kan også til tider være mye catering i noen butikker. Butikkslakteren må også være en god selger da de har mye kundebehandling. De må også kunne mye om produksjonslære, kalkulasjon og prisberegning.

Butikkslakterfaget ble godkjent som et eget håndverksfag i 1994. Den nye læreplanen for butikkslakterfaget er fastsatt som forskrift av Utdanningsdirektoratet 5. februar 2008, og gjelder fra 1. august 2008.

Velger du å gå i læra i butikkslakterfaget etter VG2 er læretiden to år. Utdanningen skal legge grunnlaget for yrkesutøving innen tilskjæring og stykking, produksjon og salg. Butikkslakteren skal ta vare på norsk og samisk matkultur. Opplæringen skal legge vekt på etiske krav og kvalitetskrav, økonomi, verdiskaping, råvareutnytting og svinn. Opplæringen skal videre medvirke til et profesjonelt forhold til service, samarbeid, kommunikasjon og likestilling. Opplæringen skal legge vekt på utviklingen i butikkslakterfaget og endringer knyttet til rutiner i bedriften.

Fullført og bestått opplæring fører fram til svennebrev. Yrkestittel er butikkslakter. Strukturen i læreplanen består av fire hovedområder, råvarer og produksjon, mat og meny, salg og kundebehandling, bransje, bedrift og miljø. Råvarer og produksjon handler om varemottak og oppbevaring av råvarer, samt emballering og pakking. Man må kunne mye om stykningsdelene og kunne skjære de ned til spesialiteter, farsere deiger og ferdigretter. Her må man også kunne justere resepter og kalkulere produktene. Mat og meny handler om å sette sammen og tilpasse menyer.

Man må i stor grad kunne sette sammen sunne og tidsriktige måltider, kunne svare på spørsmål og gi råd om tillaging og sammensettingen av råvarer. Butikkslaktere må mestre å tilpasse menyer og spesialkost samt vite noe om bruken av ost, sjømat, frukt og grønt som hører med til rettene. Salg og kundebehandling går ut på å gi kunden en god matopplevelse allerede i butikken. Eksponering og vareplassering av varen er viktig. Man må vite om sesonger og kampanjer. Man må kjenne til allergiske reaksjoner på kjøttprodukter, mat trygghet og gjeldende regelverk om dette.

3.2 Slakter

Den nye læreplanen for slakterfaget ble fastsatt av Utdanningsdirektoratet 5. februar 2008 og gjelder fra 1. august 2008. Slakteryrket er nok et av verdens eldste yrker. Det er her det hele starter etter bondens arbeid. Slakteren er en av de første som kommer i kontakt med dyret og er den første som kommer i kontakt med slaktet. Det er her man legger grunnlaget for gode råvarer. Feil her kan koste millioner av kroner for slakteriene. Slaktere må kunne mye om dyrebehandling så vi ikke får stressede dyr som igjen gir stresset kjøtt, som forbrukeren kaller seigt kjøtt. De må kjenne godt til slaktemetoder og håndtering av dyr. Man må videre vite mye om dyrenes anatomi og slaktekvalitet. Slakteren får også opplæring i verktøy, tekniske hjelpemidler, hygiene, slakteforskrifter og kjøttkontroll. Slakteriene er underlagt strenge etiske og hygieniske krav.

Slakteren må kunne mye om dyrenes naturlige atferd og driving, og oppstalling av dyrene på en etisk og forsvarlig måte. Man må også kunne mye om stress og lidelse hos dyrene under indriving og hvilket utstyr som kan brukes for å unngå dette. Man må ha kunnskap om hvordan man skal klargjøre skrottene for videre bearbeiding. Levende slaktedyrr skal behandles med respekt og i tråd med gjeldene regelverk. Man skal kunne kravene for transport av levende dyr samt foreta mottakskontroll og korrigerende tiltak på slakteriet. Slakteren foretar avlivning med stikking samt blodtapping i tråd med gjeldene regelverk. Man må ta hensyn til de største religionenes krav og skikker for bedøving og avliving, foreta bedømming, kategorisering og registrering av skitne slaktedyrr. Prinsippene for merking og sporbarhet må følges. Når det gjelder selve slakterprosessen er det hygiene som er i fokus, det må skilles mellom urene og rene soner. Arbeidet inkluderer også klassifisering av og betydningen for prisfastsettelse av helt slakt, rutiner for vareflyt,

persontrafikk og god personlig og produksjons hygiene samt forebyggende vedlikehold av lokaler, maskiner og utstyr. Slaktet skal ha dokumentert sporbarhet gjennom hele slakterfagets virkeområde. Lærlingene må også kunne mye om biprodukter som er trimming, konservering og pakking av huder og skinnprodukter, samt ha kunnskaper om innmat og anvendelsesmuligheter for disse.

Lærlingene må også ha kjennskap til bransjen, bedriften og miljøet. Dette går ut på å kunne forklare råstofftilgangen og ulike sesongvariasjoner, bekjempe insekter og andre skadedyr, og følge myndighetenes krav til deponering av gjødsel og slam.

3.3 Kjøttkjærer

Den nye læreplanen for kjøttkjæringen ble fastsatt av Utdanningsdirektoratet 5. februar 2008 og gjelder fra 1. august 2008. Kjøttkjæringen skjærer kjøttet ned til stykningsdeler, biffer, fileter, beinfritt og produksjonskjøtt. De må sette seg inn i flere tekniske hjelpemidler og det er viktig å lære riktig skjæreteknikk. Kjøttkjæringen må også kunne mye om dyrets anatomi og ha fagkunnskap om kjøttets sammensetting. Det håndverksmessige arbeidet står sterkt i faget og er av stor betydning i utførelsen av faget. En god fagarbeider må også ha god fysikk, da det er et fysisk krevende arbeid. Når det gjelder råvarer og produksjon handler det om mottak og vurdering av slakt, grovdeling, utbeining og tilskjæring til stykningsdeler, biffer og fileter og kjøttsorteringer etter gitte kvalitetskrav. Man må også kunne mye om merking og sporing av bedriftens produkter, og man må også ha god håndlag ved føring av kniv, sliping og vedlikehold av kniver og annen redskap. Slakt skal vurderes ut i fra klassifiseringsklasser og fettgrupper. Kvalitet skal angis ut fra gjeldende regelverk.

Kjøttkjæringen må kunne slaktets oppbygging og vite hvordan bein, muskler, sener og fett er fordelt. Man må kunne skjære ned, stykke, utbeine, tilskjære, pusse og sortere slaktet samt kunne bestemme kjøttets modning og mørningsprosesser. Hygiene og kvalitetsstyring er meget viktig og lærlingen må kunne følge kvalitetsstyringssystemer og iverksette korrigerende tiltak. Det må følges rutiner for renhold og forebyggende vedlikehold av lokaler, maskiner og utstyr og gjøres rede for konsekvenser ved avvik. Det skilles mellom rene og urene soner. Kniv og annet som berører rent kjøtt må steriliseres.

Kjøttkjærerer må kunne foreta nødvendige korrigerende tiltak under skjæreprosessen og hindre spredning av forurenset kjøtt og smittefarlig materiale. Arbeidet må utføres slik at minst mulig organisk materiale slippes ut i det ytre miljøet. Man må følge regelverk for helse, miljø og sikkerhet, bruke verneutstyr og se sammenhenger mellom produktivitet, kvalitet og internt arbeidsmiljø. Man må også kjenne til tilsynsmyndighetenes oppgaver og virkeområde i bedriften. Man gjennomfører registrering, forklaring og analysering av nøkkeltall, og anvender nøkkeltall for optimal nedskjæring samt beregner utbytteprosenten og verdien av de enkelte delene av slaktet.

3.4 Pølsemaker

Den nye læreplanen for pølsemakeren ble fastsatt av Utdanningsdirektoratet 5. februar 2008 og gjelder fra 1. august 2008. Pølsemakeren foredler råvarer fra slakteriet til mange forskjellige produkter. Deiger, farser, farsepålegg, pølser, posteier, pålegg, spekemat, spekepølser og skinker er bare noen av de produktene pølsemakeren lager. Man kan velge å gå inn i en stor industribedrift, eller en liten håndverksbedrift. De må kunne mye om råvarene, reseptberegning, kalkulasjon, hygiene og forskrifter. Pølsemakeren må vite mye om råvarer og produksjon. De må være med å planlegge, gjennomføre, vurdere og dokumentere produksjon av deiger, farser, pølseprodukter og ulike påleggsvarer. Pølsemakeren må også kunne dyrenes anatomi og kjøttets struktur og gjenkjenne og beskrive ulike kjøtttråvarer og biprodukter som brukes. Pølsemakeren utvikler resepter og produserer næringsmidler i samsvar med gjeldene regelverk. Han må kunne beherske ulike behandlingsteknikker og prosesser som brukes for produksjon av deiger, farser og pølseprodukter, samt bruke hjelpe- og tilsetningsstoffer i henhold til gjeldende regelverk. Det er viktig at pølsemakeren kjenner til eventuelle allergiske reaksjoner på bearbejdede kjøttvarer. Han må mestre å bruke og behandle alle typer tarmar som utnyttes i produksjonen, bruke ulike røyke, koke og steke metoder. Pølsemakeren må planlegge sitt arbeid og gjøre bruk av flytskjema i sin produksjon. Videre må han ut i fra dette identifisere unormale tilstander i arbeidsoperasjoner og analysere feil og foreta korrigeringer. Det er et krav at pølsemakeren praktiserer god personlig hygiene og produksjons og næringsmiddelhygiene i henhold til gjeldene regelverk og kvalitetsstyringssystemer.

Når det gjelder bransje, bedrift og miljø må også pølsemakeren verne om miljøet. Han må kunne se sammenhengen mellom produktivitet, kvalitet og interne arbeidsmiljø. Videre må han kjenne til forbrukerens rettigheter og plikter, herunder regler om klageadgang, forbrukerkrav, produktmerking, matvaretrygghet og gjeldene regelverk. Pølsemakeren skal også stå i disk og må kunne profesjonell kundebehandling.

3.5 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg beskrevet de viktigste punktene fra læreplanen for noen av yrkene innen matfag. Jeg har beskrevet innhold og oppbygging av utdanningsløpet for fire av yrkene, samt det faglige innhold i hvert enkelt yrke. Disse 4 yrkene har en del likheter som kan tilrettelegges og læres på skolen og inngår i det som har med kjøtt og slakting å gjøre. De er på mange måter avhengige av hverandre og utførelsen av arbeidet i den enes yrkesprofesjon har stor påvirkning for den andre og på kvaliteten på varen som selges. Er slaktingen ikke gjort på en profesjonell måte vil butikkslakteren aldri kunne få til en mør biff og kunden vil få en dårlig opplevelse av måltidet. Bransjen trenger lærlinger og rekruttering til alle disse yrkene.

Før jeg går over til mitt hovedmål med denne oppgaven, rekruttering til butikkslakteryrket, vil jeg i kapittel 4 utdype blant annet generell læreplan, teori rundt yrkesdidattikk og knytning av dette mot mine tidligere prosjekter rundt dette tema, som igjen er grunnlaget for valg av metode og videre arbeid med denne oppgaven.

4 LÆREPLANER OG YRKESDIDATIKK I FORHOLD TIL BRANSJEFAGENE

I dette kapitlet beskrives den generelle læreplan samt læringsplakaten som jeg mener er gode og viktige verktøy som dessverre ikke brukes i stor nok grad i dag, og således får vi ikke den gode effekten riktig og tiltenkt utnyttelse av disse retningslinjer kunne gitt. Jeg beskriver videre i kapitlet resultater fra offentlige rapporter og ikke minst yrkesdidattikk og teori rundt dette. Deretter beskriver jeg i dette kapitlet yrkesteori og yrkespraksis samt forholdet mellom disse. I dette kapitlet beskriver jeg noen av mine tidligere prosjekter gjort som del av min mastergradstudie, hvor jeg i stor grad har sett på retningslinjer rundt prosjekt til fordypning.

4.1 Generell læreplan

I tillegg til læreplanene for hvert enkelt fag har vi også en generell læreplan. Dokumentet er et nasjonalt styringsdokument og er forankret i opplæringslova §1-2.

Den generelle læreplan skal gjelde for hele utdanningssystemet. I denne læreplanen er det beskrevet viktige områder som elevene skal utvikle og beherske. Denne læreplanen tar for seg hele mennesket. Man skal utvikle det å bli et helt menneske i vårt samfunn i dag. I innledningen i den generelle læreplanen står det at *”opplæringen skal kvalifisere for produktiv innsats i dagens arbeidsliv, og gi grunnlag for senere i livet å kunne gå inn i yrker som ennå ikke er skapt”*. Denne læreplanen skal ligge til grunn for all opplæring og være rådgivende for hvordan vi skal leve og fungere i dagens samfunn. Den generelle læreplanen sier at opplæringssystemet skal gi deg trening i å utvikle deg som et *”meningssøkende, arbeidende, skapende, samarbeidende, miljøbevisst, integrert, og allmenndannet menneske”*. Formålet med læreplanen er at elevene gjennom forbedret kommunikasjon med lærer, veileder og arbeidsgiver skal få gode tilbakemeldinger på sitt arbeid og sin væremåte i den hensikt å utvikle seg både som menneske og fagressurs. Særlig i praktisk rettede fag er den generelle læreplan et viktig dokument som kan bidra til forbedring og videreutvikling av vår opplæring.

I yrkesfag møter man i det daglige arbeid alle typer mennesker med ulike alder, kultur, kjønn og adferd, og man skal yte god service til alle kunder. Man må ha sosiale antenner

og empati for andre mennesker, samt evnen til å samarbeide med kolleger. Gode kommunikasjonssevner er svært viktig for at vi skal kunne formidle det vi ønsker til kundene våre. Læretiden er en fin arena for læring og styrking av disse ferdighetene. Den kan bidra til stor personlig utvikling for lærlingene, så vel faglig som sosialt. KOM er med på å fokusere på og gi tilbakemelding på disse målene i læretiden.

4.1.1 Læringsplakaten

Jeg ønsker å gjengi hele læringsplakaten da jeg mener denne sammen med den generelle læreplanen er viktige hjelpemidler som dessverre ikke blir brukt nok ute i skolene og bedriftene.

I tillegg til læreplanen er det utarbeidet et rammeverk for kvalitet, kalt læringsplakaten. Denne gir retningslinjer for hvordan lærebedriften og skolen skal legge til rette for opplæring. Den er en del av læreplanen og inneholder 11 grunnleggende forpliktelser. Læringsplakaten er vedtatt i Stortinget i forbindelse med stortingsmelding nr. 30 (2003-2004).

Skolen og lærebedriften skal:

- gi alle elever og lærlinger/lærekandidater like muligheter til å utvikle sine evner og talenter individuelt og i samarbeid med andre (Opplæringslova § 1-2 og kap. 5 og den generelle delen av læreplanverket)
- stimulere elevenes og lærlingenes/lærekandidatenes lærelyst, utholdenhet og nysgjerrighet (Opplæringslova § 1-2 og den generelle delen av læreplanverket)
- stimulere elevenes og lærlingenes/lærekandidatene til å utvikle egne læringsstrategier og evne til kritisk tenkning (Opplæringslova § 1-2 og den generelle delen av læreplanverket)
- stimulere elevene og lærlingene/lærekandidatene i deres personlige utvikling og identitet, i det å utvikle etisk, sosial og kulturell kompetanse og evne til demokratiforståelse og demokratisk deltakelse (Opplæringslova § 1-2 og den generelle delen av læreplanverket)
- legge til rette for elevmedvirkning og for at elevene og lærlingene/lærekandidatene kan foreta bevisste verdivalg og valg av utdanning og fremtidig arbeid (Opplæringslova § 1-2, forskrift kap.22 og den generelle delen av læreplanverket)

- fremme tilpasset opplæring og varierte arbeidsmåter (Opplæringslova § 1-2 og kap. 5 og den generelle delen av læreplanverket)
- stimulere, bruke og videreutvikle den enkelte lærers kompetanse (Opplæringslova. kap. 10)
- bidra til at lærere og instruktører fremstår som tydelige ledere og som forbilder for barn og unge (den generelle delen av læreplanverket)
- sikre at det fysiske og psyko-sosiale arbeids- og læringsmiljøet fremmer helse, trivsel og læring (Opplæringslova kap. 9a)
- legge til rette for samarbeid med hjemmet og sikre foreldres/foresattes medansvar i skolen (Opplæringslova § 1-2 og forskrift § 3-2)
- legge til rette for at lokalsamfunnet blir involvert i opplæringen på en meningsfylt måte (opplæringslova § 1-2)

Læringsplakaten er et viktig hjelpemiddel for skolen, særlig i arbeidet med elevenes motivering samt for å sikre foreldres involvering og engasjement. For bedriftene er dette også et rammeverk som skal sikre at forhold blir lagt til rette for en godt faglig og individuelt tilpasset opplæring av nye kandidater. Videre kan læringsplakaten brukes av elevene som en kravspesifikasjon for den utdannelsen de er berettiget til.

4.2 Offentlige rapporter

I stortingsmelding nr. 44 2.1.4 (2008-2009) ser man at en av tre ikke fullfører videregående opplæring i løpet av 5 år. Frafallet er størst innen yrkesfaglig utdanning. Man kommer også inn på at elevene er skoletrøtte og teorileie, at de føler at de ikke får noe ut av undervisningen samt at de ikke får oppfølging fra skolen.

På bakgrunn av Faforrapporten "Gull av gråstein" (2010:03) har LO og Utdanningsforbundet krevd mer aktiv handling mot frafallet fra utdanning;

- Det må innføres toårig praksisbasert opplæringsløp for dem som ikke får læreplass som leder mot fagbrev.
- Det offentlige må ta større ansvar for flere læreplasser.

- Læremidler og utstyr må oppgraderes og moderniseres.
- Ungdomsskolen må ta ansvar for elever og ikke sende dem inn i videregående skole uten faglige forutsetninger

Disse rapportene viser sammen med læringsplakaten at det finnes flere metoder for tilrettelegging for elevene. Både lovverket og offentlige rapporter støtter mange gode tiltak, men jeg mener at disse ikke blir nyttiggjort og fulgt godt nok opp i det offentlige i dag.

4.3 Yrkesdidaktikk

Hiim og HIPPES definisjon av yrkesdidaktikk er: *praktisk- teoretisk planlegging, gjennomføring, vurdering og kritisk analyse av yrkesspesifikk undervisning og kritisk analyse av yrkesspesifikke undervisnings- og læringsituasjoner i skole og arbeidsliv.* (2001 s.19). Didaktikken kan igjen deles inn yrkesdidaktikk og fagdidaktikk.

Yrkesdidaktikk er tverrfaglig og yrkesforankret, tverrfaglig eksamen og dagens yrkesutøvelse er sentrale her. Fagdidaktikken omhandler hvert enkelt fag og er forankret i fagets tradisjoner.

Mitt teoretiske grunnlag for yrkesdidaktikk og yrkeskunnskap er basert på forelesninger i mastergradstudiet på Høgskolen i Akershus. Jeg har sett på Hilde Hiim og Else HIPPES bøker angående temaet. Bakgrunnen for valget av denne teorien er at jeg mener mye av master utdanningen har vært å utvikle denne teorien og mange av oppgavene og forelesningene i utdanningsløpet har vært basert på yrkesdidaktikk. Derfor har det vært spennende å se denne opp mot bedriftenes behov og ønsker for utdanningen. Dette er det forsket lite på og det finnes ikke så mye teori rundt denne problemstillingen. Jeg har brukt noen av mine tidligere beskrevne master oppgaver og sett på flere Faforapporter for å finne mer stoff rundt dette. Jeg har også sett på temaet mesterlære og sett kulturen der knyttet opp mot mestertradisjonene.

Yrkesdidaktikk bør forankres i alle fag, skal være en læring gjennom flere fag og skal være en daglig prosess. Det vil si at fellesfagene, prosjekt til fordypning, felles programfag skal ha yrkesdidaktisk opplæring. Et eksempel her kan være norsk. Hva trenger bedriften,

hvilke deler fra undervisning i faget norsk har relevans for det daglige arbeidet som utføres i bedriften.

De grunnleggende ferdighetene i et yrkesdidaktisk perspektiv gir større ansvar for alle aktører da alle læreplanene sier noe om grunnleggende ferdigheter. I læreplan for butikklakterfaget fastsatt 2008 står det at elever skal ”Å kunne uttrykke seg skriftleg og munnleg i butikklakterfaget inneber å kommunisere med medarbeiderar, vareleverandørar og kundar. Å kunne lese i butikklakterfaget inneber å forstå kvalitetsstyringssystem, reseptar og rettleiingar som finst i bedrifta, halde seg orientert om nye trendar, lese menyar og følgje med i relevant faglitteratur og annan informasjon.” Vi ser at i læreplanen er det å kunne lese, regne og bruke digitale verktøy definert som viktig, og videre er det i læreplanen fokusert på bedriftsopplæringen. Det er et krav at man må kunne forklare arbeidsprosessene i sitt eget yrke. Dette kan overføres til skolen og styrke tilretteleggingen for at yrkesdidaktikken for fellesfagene kan yrkesforankres. ”Å kunne rekne i butikklakterfaget inneber å vurdere innkjøp, varelager og sal, bruke erfaringstal, tolke og tilpasse mengder i reseptar og menyar, gjere kostnadsoverslag og kalkulere prisar. Å kunne bruke digitale verktøy i butikklakterfaget inneber å innhente, handsame og lagre informasjon knytt til reseptar, menyar og omsetning, og å bruke digitale verktøy til fagleg utvikling og i kommunikasjon med kundar og leverandørar.”

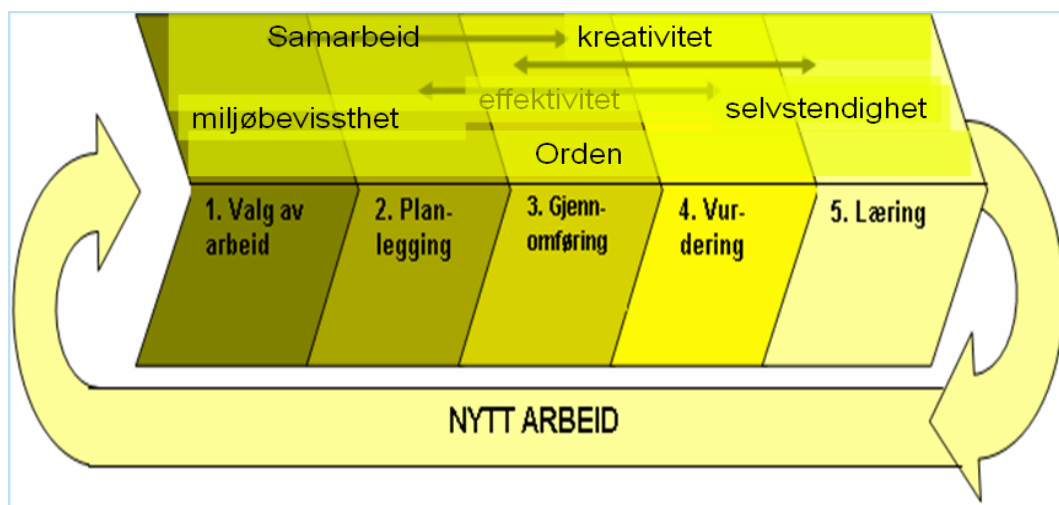
Det er også en del utfordringer i kunnskapsløftet når det gjelder yrkesdidaktikk.

Det er nå flere lærefag som inngår i hvert programområde. Forankring til yrkene må styrkes og det må legges vekt på ulike interesser hos elevene. Videre er det behov for større fokus på elevenes oppfatning av opplæringens relevans og meningsfullhet.

Kunnskapsløftet bidrar til mindre grad av teknisk tilnærming til hvert enkelt yrke, og mer grunnleggende ferdigheter i hele opplæringen. Samtidig skal hele arbeidsprosessen være i fokus, samt at samfunn, bransje og individ er tre tydelige perspektiver i opplæringen. Det er behov for økt samarbeid mellom skole og arbeidsliv. Det er for lite yrkesrelevans i lærings- og undervisningsprosessene. Denne er erstattet med vitenskapsdisipliner og skolefag. Elevene må da relatere disse fagene til et yrke de ikke har noe erfaring med. Den økende graden av teoretisk innhold i utdanningen de siste reformene har lagt opp til vil også være med å vanskeliggjøre praksis/yrkestilknytning. Lærere har også for stor respekt

for og viten om teori, og ofte lite praktisk erfaring, og dette er hemmende for elevenes læring og tilnærming til yrket.

Man har i utdanningen større behov for analyse av læreplanene samt yrkesutøvelsen. Man må finne arbeidsoppgaver i yrket. Disse må konkretiseres og planlegging, gjennomføring og vurdering vil føre til et læringsutbytte. Grete Haaland Sund har laget en modell som viser dette.

Figur 1, Grete Haaland Sund: Hele arbeidsprosessen i fokus

I figuren ser man hele arbeidsprosessen og man må ha en helhetlig yrkeskompetanse og ha evnen til å samarbeide, reflektere osv. Lærlingene skal utvikle en helhetlig yrkeskompetanse. Det er helheten som er viktig. En arbeidsoppgave består av flere mål og man må se helheten av dette. Grete Haaland Sund la i sin forelesning 13.september.2007 fram at ”...de yrkesdidaktiske utfordringer er at lærere og opplæringsansvarlige mangler kompetanse innen yrkesdidaktikk. Det er læreplaner som vanskeliggjør relevans og mening.”

I teorien om yrkesdidaktikk er det gjentagende uttalt at en interessedifferensiering er viktig og nødvendig i yrkesdidaktisk opplæring. Det vil si at det er en gruppe elever som kan velge bedrifter og verksteder etter sin egen interesse. Interessen til elevene skal styrkes og de må finne ut av hva de skal lære, og sette dette i forhold til læreplanen. Det må settes opp

konkrete vurderingskriterier for hvert enkelt mål i forkant. Læreren har kontroll på arbeidet i forhold til læreplanene men elevene skal vinkle det de velger opp mot læringsbehov. Dokumentasjonen kan være hva eleven har gjort eller tenkt. Hva eleven har gjort og tenkt og hvorfor. Man må ha mer relevans for den praktiske yrkesutøvelsen. Læreplanene blir også sett på i et perspektiv ut fra formål med faget, struktur, beskrivelse av faget, kompetansemål og vurdering. Ifølge Hiim og Hippe (2001 s.33) ”... *man må være i stand til å se hvilke muligheter som finnes for å tilegne seg yrkeskompetanse på en best mulig måte, blant annet gjennom samarbeid skole bedrift*”.

De utfordringene man mener å ha er at lærere mangler kompetanse innen yrkesdidaktikk. Det vil si at lærere må håndtere ulike interesser for elevene. Det mangler IKT utstyr i skole/bedrift og man ser behovet for utvikling av en elektronisk læringsarena. Det er videre en utfordring at dagens læreplaner, som Grete Haaland Sund påpeker, mangler i noen grad yrkesfaglig relevans og mening. Det er behov for investering i læremidler som stimulerer mangfold og ulikheter.

I nasjonale føringer er det viktig å videreutvikle demokrati og dannelse. Det er viktig at elevene får gi uttrykk for sin mening og at de opplever utdanningen som relevant og oppdatert kompetansemessig. I innledningen til den generelle læreplanen står det at ”*opplæringen må fremme demokrati, nasjonal identitet og internasjonal bevissthet*”. Elevene må få oppgaver på sitt nivå og føle at de jobber med noe som er viktig. Videre må samarbeidet mellom skole og bedrifter vektlegges mer. Man må også ha en gjennomgang med læreplananalyse der man beskriver formål og kompetansemål.

4.3.1 Yrkesdidaktikk sett opp mot læreplantenkning

Hiim og Hippe mener at er det lagt vekt på tradisjonell læreplantenkning kan dette virke hemmende for utviklingen av yrkeskunnskap. De har brukt den didaktiske relasjonsmodellen for å illustrere dette. Den didaktiske relasjonsmodellen gir lærerne en forståelsesramme og et redskap de kan ta i bruk for å planlegge, analysere og forbedre sin undervisning (2001).

Læreforutsetninger er oppsummert at elevene har ulike forventninger, kunnskaper, erfaringer, evner og hjemmebakgrunn. For å kunne tilpasse opplæringen til den enkelte, må læreren kjenne til elevene, deres interesser og evner. Rammefaktorer er de forholdene som på ulike vis begrenser eller muliggjør undervisning og læring. En del rammefaktorer er gitt fra myndighetenes side. Som for eksempel størrelse på klasserom og timeantall. Det finnes en rekke rammefaktorer som ikke er så klart definert, men som likevel har betydning for hvordan lærere og elever arbeider i skolen. Det er viktig å ha mål for læringen. En må ha mål å styre etter, mål og styre mot og mål som kan nås. Innhold må være klart definert. Mål og innhold er to forskjellige sider av samme sak. Innholdet er det som skal læres.

Læreprosesser er de metoder som blir brukt i læringssituasjoner. Dette omfatter både lærerens undervisning og elevens arbeid. Metode brukes som en betegnelse for hvordan lærere tilrettelegger for elevenes læring. Vurdering gjør det mulig å kontrollere at elevene har lært det de skal lære, og oppnådd den kompetansen som var målet for opplæringen.

4.4 Yrkespraksis og yrkesteori

Innenfor håndverk og industri er det vanlig å snakke om yrkesteori i forbindelse med teoretiske prosedyrer som kan gi retningslinjer for praksis. Problemet er at mange av elevene ikke klarer å få med seg teorien da det ikke er knyttet til praktisk utøving, erfaring og demonstrasjon. Mengden av teori er også mer enn det en faglært trenger for å utføre den gitte yrkesoppgaven. Dette kan igjen gå utover forholdet mellom utøvelse og begrunnelse og mellom handling og forståelse. Dette vil spesielt være gjeldende for de teoretisk svakeste elevene. Hiim og Hippe refererer også til Shøn (1983) definisjon av kunnskap. *”Dersom virksomheten primært krever håndlag, praktiske ferdigheter og rutiner kan den defineres som et yrke”. ”...i den grad det også krever teoretisk innsikt, skjønn og overgripende teorier er det snakk om profesjon”* (2001 s.44). Ferdigheter handler om selve utførelsen og må læres gjennom trening og erfaring. Dette har preget mange av dagens læreplaner.

4.4.1 Forholdet mellom teori og empiri og mellom teori og praksis.

Hiim og Hippe (2001 s.48) definerer empiri og teori på denne måten ”*Empiri dreier seg om fakta som man kan være misvisende eller uforståelige. Teori handler om antakelser, om hypoteser*”. De er også av den oppfatning at den ”*ytre verden som kan avspeiles gjennom en hypotetisk – deduktive teorier, som kan observeres, forutsies, måles, verifiseres og falsifiseres*”. Dette igjen kan føre til at det å utføre rent praktiske oppgaver kan bli oppfattet som det viktigste i yrkesrettet utdanning. Jo mer teori man kan desto bedre oversikt får man over terrenget. De legger også vekt på at det er mer enn teori og ord som kan gi et godt innblikk i yrkene. En yrkesutøver kan mer enn det man kan si med ord. I Hiim og Hippe (2001 s.78) har de en definisjon av taus kunnskap fra Johannessen 1988 ”... *taus kunnskap av logiske grunner ikke kan formuleres fullstendig i språklig form*”. Det er mye av praktisk kunnskap det ikke er mulig å lære bort med ord.

Taus kunnskap fra yrkesutøveren er også viktig og det er derfor viktig at elevene blir utplassert. Elevene lærer mer om meningsinnholdet og utøvelsen av yrke når de også får med seg den tause kunnskapen. De tilegner seg også praktisk kunnskap om de tekniske hjelpemidlene som brukes ved utføring av yrket, om kollegaer og ikke minst hvordan kundens forventinger påvirker utføring av arbeidsoppgaver. Dette vil gi elevene økt forståelse av og begrunnelse for utførelsen av arbeidsoppgavene. Utplassering vil også gi elevene økt innsikt i et fag som ofte mangler relevant eller selvstendig yrkest teori.

Hiim og Hippe har også sett vanskelighetene med å finne fram til felles arbeidsfelt og funksjoner som kan nå alle elevene i allmenne og generelle fag.

4.4.2 Plan for yrkespedagogikk i yrkesutdanningen

Jeg viser også til den nye planen for yrkespedagogikk i yrkesfaglæreutdanningen fastsatt av Kunnskapsdepartementet (10. januar 2006, sist revidert 2008). Der er yrkes- eller profesjonslærerens overordnede oppgaver definert som å tilrettelegge for yrkesspesifikke og personlige utdannings-, lærings- og undervisningsprosesser, med grunnlag i aktuelle yrkesfunksjoner. De skal ta hensyn til den enkelte elevs personlige utvikling samt planlegge, gjennomføre og vurdere yrkes- eller profesjonsundervisning og læring på ulike arenaer.

Hiim og Hippe setter også fokus på om tolkning og iverksetting av læreplaner i yrkes- og profesjonsutdanning avhenger av lærerens yrkesmessige så vel som pedagogisk kompetanse. Kan man da stille spørsmålet om man trenger læreplaner overhodet for å tilrettelegge god yrkes og profesjonslæring. Dette kan vel også settes i sammenheng med at endring og utviklingskompetanse i liten grad er tydeliggjort i dagens læreplaner. Man kan da utdanne yrkesutøvere med en rutineorientert, statisk holdning til eget arbeid. For å hindre dette må læreren ha høy kompetanse når det gjelder det yrket han skal gi yrkeskunnskap om.

Hiim og Hippe (2001) refererer også til Nilsson (1981,1992) der det er brukt yrkesoppgaver som grunnlag for læring i skolen. Dette krever en inngående og relevant yrkeskompetanse hos læreren.

I lærerutdanningen i dag består, ifølge rammeplan for yrkesfaglærerutdanning (2006), undervisningen også av øvelser og rollespill. Dette skal settes opp mot yrkesrelevante opplevelser. Studentene har også utplassering i den perioden de går på skolen, men dette er i hovedsak for å danne seg et inntrykk av hvordan læreryrket er, og er ikke særlig fokusert på den yrkesrettede opplæringen de skal gi sine elever senere.

Hiim og Hippe (2001) mener videre at det er behov for at lærere, elever, og bedrift samarbeider om en plan for utplasseringen. Det er viktig å følge med på progresjonen og valg av arbeidsoppgaver. Her kan yrkesdidaktikken være til hjelp for å rette fokus mot elevenes læreforutsetninger, skolen og arbeidsplassens rammebetingelser, læringsmål, valg av arbeidsoppgaver og faglige innhold i utplasseringen, oppfølging, veiledning og vurdering. Elevene skal skaffe seg et helhetlig overblikk over hva yrket går ut på, pluss at de kan prøve seg i arbeidet så tidlig som mulig. Sammenheng og gjensidig utnyttelse av arbeidet på skolen og arbeidsplassen er en av de viktigste utfordringene. Arbeidet på skolen kan tilrettelegges som forberedelse og etterarbeid i forhold til de oppgavene som gjøres i bedriften. Elevene skal også reflektere over arbeidsprosessene underveis i samarbeid med lærer og veileder i bedrift. Det må også vurderes hva som best kan tilrettelegges i bedrift og skole. Bevisstgjøring om sosiale sider ved utplasseringen er viktig

for elevenes kunnskapsutvikling. Erfaring med arbeidsoppgaver, og mestring av bruken av utstyr i utførelsen av arbeidet er en forutsetning for å forstå innholdet i yrkesteoretiske begreper og prinsipper. Hvis ikke elevene får jobbe med det de har tenkt å utdanne seg til mister de gløden. De tildelte arbeidsoppgavene bør være realistiske og yrkesrelevante. Elevene får mer ut av den teoretiske undervisningen når de har vært utplassert. En utfordring her er at innholdet i den praktisk tilnærmede utdanningen ikke har vært tilstrekkelig relevant før man starter i lære. Dette blant annet på grunn av at yrkene stadig er i endring. Dette vil også påvirke nyutdannede lærere når de er ferdige med sin yrkesutdannelse.

Bjørngen (1991 og 1992) mener i sin teori at elevene skal oppmuntres til å analysere sine egne læreforutsetninger i forhold til arbeids- og læreprosessens mål og rammer, sette sine egne læringsmål, være med å analysere arbeids og læringsinnhold, vurdere arbeidet og læreprosessen i forhold til faglige kriterier relatert til målene. Elevene skal helt fra starten av skoleåret oppmuntres til å tenke over og uttale seg om hvordan de lærer best, og bli invitert til aktiv medinnflytelse i kortsiktige og langsiktige arbeidsplaner. Elevene bør også være med på å velge lærebøker.

4.5 Egne oppgaver på feltet

I min oppgave "Hvordan utarbeide en felles mal for utplassering VG2 matfag som sikrer at eleven får det utbytte som er beskrevet i kunnskapsløftet" kom jeg fram til at prosjekt til fordypning ikke fungerte etter sin hensikt. Dette var mitt første prosjekt i master i yrkespedagogikk (2007). Utplasseringen var ofte for tilfeldig og elevene ble utplassert til de samme bedriftene av "gammel vane". Valg av utplassering blir ikke sett opp mot om bedriftene skal ha lærlinger eller ikke på et senere tidspunkt. Flere elever blir utplassert i samme bedrift selv om bedriften ikke skal ha flere lærlinger enn en. Noen bedrifter får elever utplassert selv om de ikke skal ha lærlinger, mens andre bedrifter som ønsker lærlinger står klar til å ta imot elever på utplassering og får ikke tildelt noen. Før Kunnskapsløftet var det et definert mål at elevene skulle ut å se på yrket i praksis. I henhold til Kunnskapsløftet skal eleven fordype seg i kompetansemål fra læreplanene i VG2 eller VG3. Dette er en stor utfordring for både skole og bedrift og mye må tilrettelegges for at elevene skal nå disse målene.

Det er også en utfordring at skoler bytter elever mellom seg ved at man flytter elever til den skolen hvor man har mest kunnskap om det faget eleven ønsker seg. Dette vil si at elevene blir flyttet fra den skolen de går på for få tilrettelagt prosjekt til fordypning på en annen skole som mener de har mer kompetanse på det eleven ønsker seg. Dette kan nok begrunnes i at det er lettvisst og forutsigbart, men når jeg nå ser i denne oppgaven hvor mye arbeidsliv og utplassering har betydning for elevenes valg er dette en dårlig løsning da det kan føre til at elever ikke får lærekontrakt, da de ikke har noen referanser i arbeidslivet, samt at overgangen fra skole til bedrift kan bli for brå og stor for mange. Dette vil igjen føre til frafall i læretiden. En annen ting jeg erfarte under arbeidet med denne oppgaven var at elevene ble mer motiverte etter en utplassering. Resultatet fra denne oppgaven førte til en ny kunnskap og nye rutiner for prosjekt til fordypning for den skolen og bedriftene som deltok i prosjektet. KOM fokuserer på bevisstgjøring hos utplasseringsbedrifter i forhold til hva elevene trenger av kunnskaper og hvordan bedriftene kan bidra til forbedret praktisk tilrettelegging. Dette vil på sikt øke kvaliteten på den faglige kunnskap hos både elever, lærere og bedrifter.

Oppgaven viste videre at egen interesse, trivsel på arbeidsplassen, trygghet i jobben, personlig utvikling og karrieremuligheter ligger på topp av kriterier elevene vektlegger når de skal ut i jobb. Den eneste måten å få egen erfaring på disse områder er gjennom egen arbeidserfaring, og jeg begrunner i oppgaven hvorfor jeg mener at prosjekt til fordypning og utdanningsvalg på ungdomsskolen bør prioriteres høyere enn hva tilfelle er i dag. Jeg ser fra egen erfaring med ungdomsskolene at bare elevene finner seg en jobb så er skole og rådgivere fornøyd. De fleste elever havner da i dagligvarebransjen eller salgsbedrifter fordi dette er yrker det er lett å ta imot elever i uten at det krever mye tilrettelegging og opplæring fra bedriftens side. Valg at utplasseringsbedrift har derfor sjelden noen sammenheng med det eleven ønsker å utdanne seg til.

I min oppgave "Hvordan utarbeide en plan for prosjekt til fordypning av VG2 elever i matfag", prosjekt 2 i master i yrkespedagogikk (2008), kom jeg enda nærmere inn på elevene i VG2 når det gjaldt prosjekt til fordypning. Jeg gjennomførte intervju med 12 elever som hadde vært ute i prosjekt til fordypning. De fleste følte at de hadde lært noe i

prosjekt til fordypning i bedrift. Det som gikk igjen var at de hadde lært litt om hygiene, kvalitetssikring, IK-mat, sikkerhet og bruk av maskiner. De synes det var gøy og spennende å se hvordan man jobber i bedriftene. De ga tilbakemeldinger på at de lærer mer av det praktiske arbeidet enn gjennom kun teoretisk opplæring på skolen. Elevene ga videre uttrykk for at det er behov for økt kunnskap i de bedriftene som tar imot elever rundt hvilket kompetansenivå elevene har, da flere av våre bedrifter nok trodde elevene kunne mye mer før de kom ut. Det vi ser som den kanskje største fordelene ved utplassering i bedrift, og som elevene synes er veldig viktig og lærerikt, er at elevene får masse hjelp og veiledning en til en. Man hadde alltid en å spørre. Men noen følte at de ikke fikk seriøse nok oppgaver i bedriften og følte seg litt i veien. Noen av elevene fant også ut at dette ikke var yrket for dem. Det var gjennomgående ved valg av yrke at elevene valgte den bedriften og yrket hvor de følte seg mest velkommen. Noen elever valgte yrker bort på grunn av dårlig tilrettelegging og lite utfordringer og integrering for elevene når de var utplassert hos bedriftene. Kjemien mellom elevene og de ansatte de samarbeidet med var også en viktig faktor for elevenes oppfatning av utplasseringen og veide tungt i positiv eller negativ retning ved elevenes oppsummerte oppfatning av yrket.

Under samtalen gjennomført som en del av oppgaven kom det fram at det var flere av elevene som synes det var mye uro i klassen, og at dette opplevdes som negativt og frustrerende når man selv var motivert, men i det daglige ble forstyrret av at det alltid var noen som ikke var motivert og skapte uro i klassen. Dette fører til demotivering og utmatting av de motiverte elevene. Ved utplassering i bedrift lærte elevene at man måtte være blid og omgjengelig uansett. De møtte mennesker som var avhengig av dem og deres innsats, og denne oppfattelsen av å være en viktig brikke inspirerte og motiverte til at de gjorde en bedre innsats.

4.6 Oppsummering

Elevene må ha god og jevnlig kommunikasjon med sin lærer, veileder og arbeidsgiver og få gode tilbakemeldinger på sitt arbeid, med det formål å sikre at elevens utvikling og læring er i tråd med det planlagte utdanningsløp for at den generelle læreplanen skal kunne sies å fungere etter hensikten. Når man ser denne sammen med læringsplakaten er dette to dokumenter som kunne være med til å bedre elevenes og lærlingenes hverdag. Disse kan

også være gode styringsverktøy på det personlige plan for elevene og lærlingene for å utvikle seg til å bli helhetstenkende og selvstendige voksne.

Man ser også at prosjekt til fordypning som et verktøy for skole/bedrift ikke virker som ønskelig. Det kan se ut til at det ikke er faste nok retningslinjer og at det er læreren som avgjør i hvilken utstrekning prosjekt til fordypning brukes ut fra egne erfaringer og forutsetninger. I følge mine tidligere prosjekter i masterstudie ønsker elevene å være mer ute i bedriftene i prosjekt til fordypning. Dette bør skole og lærer i større grad enn i dag tilrettelegge for, og ikke i så stor utstrekning som i dag gjennomføre prosjekt til fordypning med lærer som veileder på skolen. Yrkesdidaktikken bør forankes i alle fag, da dette kan bidra til at elevene ser yrkeskompetansen mer i sin helhet, og jeg tror dette vil være med på å hindre frafallet i norsk skole i dag.

Samarbeid skole-arbeidsliv er en av de viktigste utfordringer og satsningsområder framover. Dette vil komme enda tydeligere fram i mitt neste kapittel der jeg beskriver fremgangsmåte og metode for de undersøkelser jeg har gjort som del av denne oppgaven. I kapittel 5 kommer det blant annet fram hvilke og i hvilken grad de enkelte faktorer er viktige for de valg elevene gjør med tanke på yrkesutdanning.

5 METODISK TILNÆRMING

I dette kapittelet beskriver jeg metodene jeg brukte for å tilnærme meg en hovedundersøkelse, herunder utarbeidelse av spørreskjemaer, for å forske mer på mitt valgte tema for dette arbeidet, ”Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?” Ved valg av metoder har jeg hele tiden hatt fokus på hvilke krav som må være ivaretatt for å sikre god kvalitet på den gjennomførte datafangst. Teori om gyldighet og pålitelighet i datamateriale og utvalg er beskrevet i dette kapittel. Videre beskrives hva jeg har gjort i arbeidet med min oppgave for å sikre at gyldighet og pålitelighet er ivaretatt på tilstrekkelig vis. Når det gjelder selve datafangsten og prosessene rundt denne, så er dette nærmere beskrevet i kapittel 6. Det er derfor av vesentlig betydning at disse to kapitlene sees i sammenheng.

Problemstillingen i denne oppgaven er å finne ut hva som skal til for å øke rekrutteringen til butikkslakterfaget. Hovedoppgaven blir således å forske på hvordan elever, lærlinger og lærere tenker når det gjelder rekruttering og hvordan og hva som gjør at de tar de valgene som de gjør.

5.1 Innledende undersøkelser

Etter å ha definert mitt forskningsfelt gjorde jeg en vurdering av hvilke tilnærningsmetoder jeg hadde til rådighet, det vil si ren aksjonsforskning eller forskning basert på spørreundersøkelser i en eller flere faser. Det første jeg gjorde i forskningsarbeidet var å snakke med lærere på flere videregående skoler for å få en liten overordnet oversikt over hva de mente om rekruttering og hva som etter lærernes oppfatning påvirket elevene med hensyn til hvilke valg de tar i utdanningsspørsmål. Jeg anså lærerne som viktige kilder i denne studien, både som en egen referansegruppe men også bidragsytere for at jeg i mitt forskningsprosjekt skulle nå fram til elevene. Jeg mente at jeg uavhengig av hvilken forskningsmetode jeg ville jobbe videre med, ville ha behov for praktisk hjelp av lærerne i forbindelse med gjennomføringen av selve undersøkelsene, men jeg var også prisgitt deres velvilje til eventuelle ”blottlegginger” av læresituasjoner, roller og personer. Jeg redegjorde i samtalene med lærerne tydelig for behovet for åpenhet og diskresjon, og forsikret også om at alle undersøkelser ville bli gjennomført på en måte som sikrer

personvern for lærere, rådgivere, elever og skoler. Det kom i disse samtalene fram et stort engasjement hos disse lærerne for elevenes ståsted i forbindelse med de yrkes- og utdanningsvalg elevene må ta. Lærernes hverdag er preget av at elevene i altfor stor grad har havnet på akkurat denne yrkesutdanningen som et resultat av garantert skoleplass, og at de altfor ofte tildeles skoleplass på et ufrivillig 2. eller 3.valg. Rådgivers oppgave på ungdomsskolen i forbindelse med rangering av skolevalg har altfor liten fokus, og er viet mye mindre tid enn hva som kreves for at 15-åringer skal få tilstrekkelig variert informasjon til å sikre gode valg og herunder valgmuligheter senere i utdanningsløpet. Denne utfordringen vil jeg komme tilbake til i kapittelet om drøfting av funn i mitt forskningsprosjekt.

Før samtalene med lærerne hadde jeg ikke tatt beslutning på om jeg ville gjennomføre undersøkelser basert på spørreskjemaer eller ren aksjonsforskning. Basert på disse samtalene trakk jeg den slutning at for å få et godt resultat av en aksjonsforskning så ville det kreve stor grad av fysisk tilstedeværelse på den enkelte skole i løpet av vanlig skoledag, og at jeg derfor i stor grad ville basere mitt videre arbeid på spørreundersøkelser. Jeg mente allerede på dette stadiet at for å få fram hva som vektlegges og i hvilken grad ved utdanningsvalg så måtte jeg stille mange spørsmål til mange respondenter, og jeg så for meg at en spørreundersøkelse med matrisespørsmål ville gi et reliabelt resultat.

I det videre arbeid fram mot en spørreundersøkelse, for å sikre at svaralternativer og type spørsmål blir forstått og ikke minst besvart i tilstrekkelig grad, ble det på dette tidspunkt gjennomført en forundersøkelse der 6 elever og 6 lærlinger fikk spørsmål om hva de mente var det viktigste når man skulle profilere og markedsføre butikklakterfaget, spesielt rettet mot skolene. I grove trekk viste svarene fra denne undersøkelsen at elevene er opptatt av praktisk læring og at lærlingenes tilstedeværelse i forbindelse med rekruttering er viktig. På bakgrunn av svarene fra denne undersøkelsen så jeg et klart behov for ytterligere detaljkunnskap om elevenes ståsted for å kunne utforme et kvalifisert spørreskjema. Det var en god bredde i svarene på hva elevene og lærlingene mente var viktig for yrkesvalg - fra lønn, trivsel og trygghet på arbeidsplassen, til at det for noen opplevdes som tilfeldig at de hadde valgt butikklakter som utdanningsvei.

Jeg foretok derfor en kartlegging hos et utvalg elever på en videregående skole, linje for restaurant- og matfag VG1, med det formål å avklare hvilke kategorier som var viktige å få med i en matrisedel i spørreundersøkelsen for å sikre god datafangst.

Svarene i denne kartleggingen viste at disse elevene la vekt på normal arbeidstid, jobb uten stress, karrieremuligheter, samt høy lønn. Det kom også fram at det for mange virker som kokkeyrket har mer variasjon og at det er større karrieremulighet i kokkeyrket enn i butikklakterfaget.

Jeg hadde nå dannet meg et bilde av at jeg ønsket å belyse utfordringene i forbindelse med rekruttering til butikklakterfaget. Jeg ønsket mer detaljert kunnskap om hvilke kategorier en undersøkelse burde bestå av for å gi et dekkende bilde av elevenes begrunnelse for yrkesvalg. Neste undersøkelse besto derfor av konkrete spørsmål rundt hva som påvirket utdanningsvalg og ble gjennomført hos 24 elever på en videregående skole. For å teste de funn jeg hadde gjort mot et bredere utvalg av elever, ble denne kartleggingen gjennomført på en skole i et annet utdanningsprogram.

I disse svarene kom det fram at elevene mener det er viktig at det er en lett vei videre til påbygg og hvis man er usikker på valget sitt bør man ta studiespesialisering. Råd fra foreldre, lærere og rådgivere ble trukket fram som viktige faktorer.

Jeg hadde nå nok bakgrunnsmateriale til å utforme et spørreskjema. Jeg snudde på oppbyggingen av spørreskjemaet og la matrisedelen av skjemaet først. Jeg fjernet spørsmålene om hvilke personer elevene mener er viktige for deres utdanningsvalg, og la til et åpent spørsmål i skjemaet slik at jeg kunne fange opp eventuelle påvirkningsfaktorer jeg ikke til nå hadde tatt hensyn til i matrisedel. Jeg ville nå teste dette skjemaet for eventuelt å gjøre ytterligere tilpasninger før hovedundersøkelsen ble gjennomført. Spørreskjemaet ble prøvd ut på 24 elever som ikke er med i hovedundersøkelsen. Her fikk jeg gode tilbakemeldinger og fikk gjort noen forbedringer på spørreskjemaet. Noen spørsmål skjønnte ikke elevene noe av og andre overlappet hverandre så flere spørsmål ble tatt vekk og noen ble skrevet om. Elevene skjønnte ikke relasjon mellom egen teoretisk og praktisk kunnskap og deres eget utdanningsvalg og jeg fjernet dette som egne kategorier.

Disse ble erstattet med egen arbeidserfaring som kategori. Videre gikk jeg tilbake til tidligere brukt modell og flyttet fokus for påvirkning fra pårørendes yrker til selve personene som påvirkningskraft.

En vesentlig endring i spørreskjemaet på dette stadiet var at jeg tok inn betydningen av profesjonell veiledning. Basert på de ulike svarene i forundersøkelser og tester valgte jeg å legge inn rådgivere, lærere, skolebesøk, utdanningsmesser, brosjyrer og søk på internett som egne kategorier. Dette var begrunnet i at jeg fikk mange tilbakemeldinger om viktighet av veiledning, men at det kunne se ut som de forskjellige kategoriene hadde varierende betydning og kvalitet.

Videre resulterte testen i at jeg utarbeidet 4 forskjellige spørreskjemaer, til bruk for henholdsvis VG1-elever, VG2-elever, lærlinger og lærere. Spørreskjemaene for elever og lærlinger er tilnærmet like, med en matrisedel og to åpne spørsmål. Kategoriene i matrisedelen er noe avvikende mellom disse tre, da ikke alle kategorier er relevant for elevene på alle trinn, men i noen tilfeller av stor betydning på andre nivå. For eksempel ble betydningen av prosjekt til fordypning tatt inn i matrisedelen på VG2.

Spørreundersøkelsen blant lærerne hadde i større grad til hensikt å avdekke relevante behov for endringer, tilpasninger og få fram konkrete forslag til hvordan KOM kan bidra til økt rekruttering til butikkslakterfaget samt hvordan samarbeidet mellom skolen, elevene og KOM fungerer og eventuelt kan forbedres. Resultater fra hovedundersøkelsen er presentert og beskrevet i kapittel 6, og funn er videre drøftet senere i oppgaven.

5.2 Hovedundersøkelse

Jeg informerte deretter hovedlærere på 8 forskjellige skoler i Oslo, Akershus, Vestfold og Buskerud angående mitt prosjekt og spurte om de kunne formidle spørreskjemaet til sine elever. Det ble gitt ut 425 skjemaer til VG1, VG2 elever og av disse fikk jeg 303 utfylte skjemaer tilbake. Det ble også gitt spørreskjemaer til lærere og lærlinger, totalt 534 spørreskjemaer. Disse blir behandlet senere i oppgaven. Svarene er satt opp i tabeller, og sammenhengen er visualisert. Deretter følger analysen av funnene, drøfting og veien videre.

Spørreskjemaene til VG1-elever, VG2-elever, lærlinger og lærere er vist i vedlegg 2-5.

5.3 Validitet

”Å validere er å stille spørsmål til kunnskapens gyldighet - hva er dette gyldig om og under hvilke betingelser?” (Malterud, 2003 s.178). Det er to viktige krav til data som må være tilstede i kvalitativ forskning, relevans og gyldighet i forhold til problemstillingen, og at dataene er pålitelige nok (Ottar Hellevik, 1991). Er dataene som er samlet inn egnet for å belyse problemstillingen? For å få høy validitet må reliabiliteten være høy (Bruvik, 2006).

”Å tydeliggjøre hva som er resultatene, deretter argumentere for deres troverdighet, og endelig lage presentasjoner der en tar hensyn til de eksisterende diskurser på feltet, vil øke sjansen for at både tilstandsbilder og forståelsesmodeller treffer mottakerne, og at de kan tas i bruk. At de oppleves som relevante - og kan generaliseres”(Andenæs, 2000 s.318).

Jeg har brukt min erfaring fra fagopplæring og KOM. Jeg har med mine erfaringer med lærlinger selv, samt egne barn i den relevante aldersgruppen, foretatt kritiske vurderinger underveis. Summen av dette har gitt meg god forståelse og kunnskap på dette området. Min forforståelse, livserfaringer og meninger i det jeg forsker på vil prege oppgaven min. Det er ikke mulig å være helt objektiv, men jeg føler selv at oppgaven gir et relevant bilde av virkeligheten rundt det jeg ønsket å utforske.

Gir min oppgave et relevant bilde av virkeligheten? I følge utdanningsdirektoratet var det i skoleåret 2009/2010 2283 elever som var registrert på restaurant- og matfag, 1877 elever som var registrert på VG2 i restaurant- og matfag og 496 elever på VG2 per 1.10.2009. Det er 124 skoler som tilbyr disse fagene i 2010. I min undersøkelse var det 9.9 % av det totale antallet som går på restaurant- og matfag som har svart. Det var 11,3 % av det totale antallet på VG 2 som har svart. Når det gjelder lærere har jeg ikke oversikt over hvor mange lærere det jobber på disse skolene.

5.4 Reliabilitet

Indre reliabilitet kan beskrives som i hvilken grad en studie kan etterprøves. I hvilken grad andre forskere kan anvende begrepsapparatet for analysen av data på samme måte som den opprinnelige forskeren. Ytre reliabilitet angis gjennom i hvilken grad ulike forskere vil oppdage samme fenomen, generere samme begreper i den aktuelle og liknende situasjoner.

Alle dataene i denne oppgaven er gått gjennom av to personer for å få kvalitetssikret dataene. Dataene i denne oppgaven er både kvantitative som er levert av lærlinger og elever samt kvalitative data, levert av læreren.

Jeg har reflektert kritisk over de dataene som har kommet inn og har brukt lang tid på mine forundersøkelser og nøye vurdert og analysert de svarene som har kommet inn og det data grunnlaget jeg har. Jeg har i tillegg til dette hatt med meg en medstudent i masterstudiet, som sammen med meg har gjennomgått og diskutert alle data som er kommet inn. Vi har også hatt kritiske refleksjoner rundt innhenting av data. Vi har diskutert ulike løsninger og satt våre erfaringer opp mot hverandre. Jeg har også fått tilbakemelding på bearbejdet data, hvordan jeg presenterer disse og om de er gyldige nok.

5.5 Etiske betraktninger

Forskningsetiske betraktninger vil alltid komme opp når forskning pågår. Det er jeg som har det etiske ansvaret og må foreta vurderingen rundt dette fortløpende underveis i min masteroppgave. Det viktigste jeg har tatt hensyn til under min forskning er samtykke, konfidensialitet og konsekvenser for den enkelte deltaker.

Det er flere definisjoner av etikk. Kversøy (2005) definerer etikk på denne måten: "Etikk er refleksjon over moral. Å reflektere er å tenke seg om." (Ibid:13). Denne definisjonen har jeg hatt med meg under hele masteroppgaven og jeg har prøvd å legge til rette for gode prosesser undervis.

Jeg er oppmerksom på mine meninger og omgivelsene, samt det maktforholdet som kan komme fram da de fleste skolene jeg hadde denne undersøkelsen på avgir lærlinger til oss.

De fleste av de elevene som svarte på spørreundersøkelsen er helt avhengig av at vi tar dem inn som lærlinger. Dette preget hvordan jeg leverte ut og mottok spørreskjemaene. Det var kontaktlærer som ble kontaktet og fikk en briefing på hva dette gikk ut på og om de hadde en mulighet til å levere ut skjemaene og samle dem inn. De hadde også ansvaret for å levere ut og samle inn skjemaet til lærere på skolen. Dette var helt bevisst i forhold til at hvis det var jeg som hadde levert ut skjemaet i klassen hadde elevene kanskje vært redd for at jeg hadde sett hvem som hadde svart på de forskjellige svarene. På skjemaet skrives det ikke noen navn og det er således ikke mulig å spore tilbake til elevene. Det er ikke lagt opp til å gå inn på hver skole heller i oppgaven. Ergo er disse dataene ikke sporbare til skolene. Jeg har heller ikke gått ut med hvilke skoler som er med i prosjektet. Når det gjelder lærlingene ble disse skjemaene levert ut av meg og ble fylt ut mens jeg var tilstede. Dette kan ha hatt en påvirkning på svarene.

Det er imidlertid flere elementer som ikke er hensyntatt i datamaterialet. Det er ikke tatt hensyn til alder, kjønn, foreldrenes inntekt, bosted eller lignende. Det var også opp til hver enkelt om de ville svare på skjemaet.

5.6 Oppsummering

I dette kapittelet har jeg beskrevet metode og framgangsmåte brukt i de gjennomførte undersøkelser. Kapittelet inneholder beskrivelser av de innledende undersøkelsene jeg gjorde for å sikre at min hovedundersøkelse ville gi meg reliable svar på de spørsmål jeg ville belyse. Her får man innblikk i de 4 innledende undersøkelsene jeg har foretatt, hva jeg kom fram til, og hvordan jeg jobbet mot utforming av min hovedundersøkelse. I kapittelet gir jeg også et innblikk i de spørsmålene jeg startet arbeidet med, de skjemaene jeg lagde og hvordan jeg utviklet disse videre. Arbeidet med innsamling av data i de forskjellige undersøkelsene er også utdypet. Jeg beskriver også i dette kapittelet de etiske betraktningene jeg har hatt rundt oppgaven.

6 DATAINNSAMLING, FUNN OG ANALYSE

I dette kapittelet beskriver jeg prosessen rundt datainnsamling i forundersøkelser så vel som hovedundersøkelse. Jeg brukte mye tid på denne fasen i min oppgave, og gjorde mange tester av skjemaer underveis for hele tiden å kvalitetssikre at det jeg ønsket å belyse kom tydelig fram hos mottakerne. Resultater av undersøkelsene er her presentert og analysert.

6.1 Prosessene i datainnsamlingen

Jeg startet mitt arbeid med å kartlegge hva et lite utvalg elever og lærlinger mener er det viktigste ved markedsføring av butikkslakteryket. Dette arbeidet besto i en del intervjuer og selvstendige analyser av de mottatte svar, og formålet var å finne et grunnlag for utarbeidelse av spørreskjemaer til bruk i større undersøkelser.

Jeg så noen hull i denne første kartleggingen, og gjorde en liten undersøkelse blant elever fra en valgt skole for å få et bilde av deres meninger om utdanningsvalg, med det mål for øyet å kunne utforme et kvalifisert spørreskjema i neste trinn i mitt arbeid.

For å få en større bredde på min oppgave og sikre at jeg visste nok om elevers tanker rundt utdanningsvalg generelt samt å kvalitetssikre at kommunikasjonsformen på mine spørreundersøkelser er lettfattelige og interessant for elevene, gjorde jeg en testundersøkelse blant 24 elever på VG1. Jeg fikk svar fra 17 av elevene, og oppsummert viste svarene elevene ga at den kommunikasjonsform jeg hadde valgt ga kvalifiserte svar, og at elevene følte seg i stand til å avgi svar og ikke svare ”vet ikke”.

Neste steg i mitt arbeid var utarbeidelse av spørreskjemaer til en hovedundersøkelse. Basert på mitt forarbeid utarbeidet jeg i første omgang et spørreskjema med en matrisedel og ett åpent spørsmål. Jeg testet spørreskjemaet ved å gjennomføre en undersøkelse med dette hos 24 elever. Analysene av denne undersøkelsen resulterte i at jeg valgte å utarbeide 4 ulike spørreskjemaer til bruk i hovedundersøkelsen. Jeg differensierte skjemaene for gruppene respondenter innen VG1-elever, VG2-elever, lærlinger og lærere.

Hovedundersøkelsen ble så gjennomført på 8 skoler og jeg delte ut 534 spørreskjemaer. Svarprosent totalt er 60 %, og varierer veldig mellom de forskjellige gruppene. Viktig og gledelig er det at lærlingene hadde en svarprosent på 100 %. På den annen side er det verdt å merke seg at lærerne hadde en svarprosent på kun 17 %, hvilket er veldig lavt i forhold til det engasjement jeg hadde forventet.

Min oppgave er i stor grad basert på resultatet av denne undersøkelsen og analyser av disse, samt drøfting opp mot teori på fagfeltet og dagens skolesituasjon.

6.2 Forundersøkelse I

For å få vite noe om hvordan elevene og lærlingene ser på faget ble 6 elever og 6 lærlinger spurt om hva de mener det er det viktigste man bør profilere når man skal vise det fram og markedsføre butikklakterfaget. De fikk også spørsmålet om hvordan vi skal formidle det.

Oppsummering fra forundersøkelsen viser i hovedtrekk:

Elevene mente kunderelasjon og service var viktig. De mente også det er viktig at elevene får kunnskap om utviklingsmulighetene i yrket. De kom også inn på at det er behov for statusheving og formidling av den fagkunnskap som ligger bak yrkesutførelsen. Trivsel i arbeidet er en viktig faktor ved yrkesvalg, videre legger elevene stor vekt på trygg opplæring og variasjon i arbeidsoppgavene. Godt arbeidsmiljø og lønn under læra var også viktige elementer elevene trakk fram.

Lærlingene mente det sosiale nettverket var viktig - både internt og eksternt. God lønn og store utviklingsmuligheter, samt humor og gøy på jobb er også viktig for lærlingene.

Likeledes blir fagkunnskap, yrkesstolthet og eierskap ilagt stor vekt. Variasjon i arbeidsoppgaver er positivt. Videre mener både elevene og lærlingene at det er viktigst at de blir tatt vare på og at jobben er en trygg arbeidsplass. Det ansees også som en fordel at det alltid finnes en jobb i andre fylker hvis man har behov for å flytte på seg.

Elevene er opptatt av at det er frie tøyler under opplæringen, og at det er lov å feile. Mange interne kurs under læretiden og stort fokus på fagkunnskap er viktig for lærlingene.

Under intervjuet kom det også fram at det var tilfeldigheter som gjorde at de havnet som butikkslaktere. Elevene opplever at det er for lite informasjon både på ungdomsskole og videregående. Utplassering kan derfor påvirke valget videre i stor grad.

Det er viktig at elevene tas godt imot på utplassering og får riktig informasjon om faget og utviklingsmulighetene. Elevene setter stor pris på at lærere og faglige ledere i bedriftene viser glede ved å lage mat. Oppsummert mener elevene tittelen butikkslakter er misvisende.

6.3 Kartlegging for videre arbeid mot spørreundersøkelse, forundersøkelse II

For å tilnærme meg utforming av spørreskjema til bruk i en undersøkelse ønsket jeg svar på noen flere konkrete spørsmål, og fikk derfor elever på en videregående skole fra restaurant- og matfag VG1 til å svare på;

1. Hva de mener er viktig dersom de skulle velge butikkslakter som utdanningsvei. De svarene som ofte gjentok seg var normal arbeidstid, jobb uten stress, karrieremuligheter, ikke å måtte starte på jobb tidlig på morgenen samt høy lønn.

2. Hva tenker de om negative sider ved butikkslakter som yrke:

Noe av det som kom fram var at det ser ut som rutinearbeid og ser trist og kjedelig ut. De mente videre at kokkeyrket ser mer variert og spennende ut. Noen har utfordringer med å se for seg karrieremuligheter.

6.4 Forundersøkelse III

Nå hadde jeg fått inn flere svar angående hvordan elever fra en restaurant- og matfagklasse tenker rundt valget butikkslakter videre som utdanningsvei. Jeg hadde også fått innspill fra læringer på hva de mente de hadde lagt mest vekt på når de gjorde sitt valg og til slutt gikk ut i læra som butikkslakter. Basert på disse svarene og for å få en større bredde i oppgaven og litt mer informasjon om hva jeg burde tenke på når jeg skulle lage spørreskjemaer, stilte jeg 24 VG1-elever ved en videregående skole som ikke ligger under restaurant- og matfag, flere oppfølgende spørsmål rundt hva de vektlegger ved utdanningsvalg. Det var 17 elever

som svarte på mine spørsmål. På spørsmål 1 og 2 måtte de skrive ned sine tanker og på spørsmål 3 og 4 skulle de krysse av på et skjema. Hensikten med denne undersøkelsen var at jeg ønsket nye og mer dyptgående innspill utover dem jeg fikk i tidligere undersøkelser. Jeg ville også finne ut mer om hvordan et spørreskjema virket på elevene og om de svarte utfyllende og viste forståelse for undersøkelsen.

Svarene jeg fikk på spørsmål 1 og 2 ligger som vedlegg 6 og 7.

1. Du har en venn/venninne i 10 klasse. Vedkommende er meget usikker på hvilken utdanning han/hun egentlig skal søke på. Han/hun ber deg om råd. Hvilke råd vil du gi din venn/venninne i 10 kl?
2. Hvilke spørsmål vil du stille din venn for å avdekke hvilke utdanningsvalg du mener vedkommende bør velge?
3. Hvem mener du er viktigst med tanke på utdanningsvalg?
4. Hva er viktigst med tanke på utdanningsvalg?

På spørsmål 1 var det flere som var inne på det at det er viktig at det er en lett vei videre til påbygg og hvis man er usikker på valget sitt bør man ta studiespesialisering. Disse tilbakemeldingene bør vi ta til etterretning og tilstrebe og legge til rette for når det gjelder yrkesfagene. Flere mente også at man burde prate med lærere og sine foreldre. Noen vil råde sin venn til å gå på yrkesmesser og snakke med veiledere om hvilke linjer man kan velge. Noen elever var også opptatt av den sosiale status ved valg av skole, hvor "kul" skolen er. Elevene var også opptatt av at man skulle velge det man ønsket selv, ut fra hva man er interessert i og flink til. På spørsmål 2 viste elevenes svar at de mener at om man skal satse høyt så bør man velge studiespesialiserende. Disse tilbakemeldingene er det viktig at vi tar til etterretning og ser på hva man kan gjøre får å øke statusen for yrkesfagene. Også på dette spørsmålet kom det fram at mange mener det er viktig å ta hensyn til hva man er opptatt av og hvilke interesser man har ved utdanningsvalg. Det å

følge sine egne drømmer ansees som et viktig aspekt.

Spørsmål 3 og 4 var matrisespørsmål og ga svar som vist i vedlegg 8. Antallet respondenter er for lavt til at det er hensiktsmessig å vise antall svar i hver kategori, men %-fordeling ga meg klare indikasjoner på hva jeg burde gjøre videre for å utarbeide gode spørreskjemaer til min hovedundersøkelse. For eksempel vil jeg peke på at svar- % på alternativ ”vet ikke” er null på alle kategorier, og jeg tolket dette dit hen at elevenes forståelse av skjemaet er bra nok til at de kan gjøre kvalifiserte valg ved avkryssing.

Oppsummert viser matrisene for spørsmål 3 og 4 at elevene i denne forundersøkelsen har reflekterte og egne meninger om hvem og hva som er viktig for deres utdanningsvalg, og andel svar ”vet ikke” er tilfredsstillende liten. Disse spørsmålene - og spørsmålsformen er noe jeg ønsket å avklare forståelsen av før videre bruk i hovedundersøkelsen.

6.5 Utarbeidelse og test av spørreskjema, forundersøkelse IV

Basert på de svarene jeg har fått fra forundersøkelsene utarbeidet jeg et spørreskjema med matrisespørsmål og ett åpent spørsmål, og foretok en test av skjemaet på 24 elever.

Svarene på denne testen er vist i vedlegg 9.

Åpent spørsmål på spørreskjemaet omhandler hva man mener er viktig ved utdanningsvalg. Oppsummert viser de avgitte svar at elevene mener det er viktig å velge det som er rett for en selv og sine egne forutsetninger og mål, og ikke ut fra hva andre mener eller velger. Svar er vist i vedlegg 10.

Totalt 24 elever har deltatt i testen av spørreskjemaet. Testen av spørreskjemaet ga meg en bekreftelse på at jeg ønsket å gjennomføre selve undersøkelsen i samme form, det vil si en matrisedel samt en åpen del. Matrisedelen ble analysert på nytt, og jeg fjernet noen kategorier som elevene i testen ikke forsto betydningen av. Betydningen av bruk av teoretisk og praktisk kunnskap var vanskelig for elevene å se i sammenheng med utdanningsvalg. Videre gjorde jeg noen sammenslåinger rundt kategoriene relasjoner. Jeg fjernet kategoriene som omhandlet familiens yrker og flyttet fokus over på selve

personene som påvirkningskraft. Muligheter for å bli rik og berømt ble tatt bort som kategorier, da analysen av datafangsten på dette feltet ikke ga noe konkret å jobbe videre med.

Jeg så imidlertid viktigheten av å ta inn noen andre spørsmål i matrisen. Profesjonell veiledning ble tatt med i form av rådgivere og lærere og jeg ville også ha med noen punkter om reklame samt prosjekt til fordypning. Åpent spørsmål rundt utdanningsvalg ga mange gode tilbakemeldinger, så dette ville jeg beholde. Imidlertid så jeg behov for ett åpent spørsmål i tillegg for å få innspill på hva elevene, lærlingene og lærerne mener KOM kan gjøre for å øke rekrutteringen til butikkslakterfaget.

Spørreskjemaet ble nå tilpasset de tre nivåene i utdanningen, slik at jeg brukte tilnærmet like, men noe tilpassede skjemaer til elever på VG1, VG2 og lærlinger. Når det gjelder områder som jeg ønsket belyst fra lærerne så jeg muligheten for å få inn ufargede og konkrete innspill i større grad om jeg kun baserte undersøkelsen på åpne spørsmål.

6.6 Hovedundersøkelse

6.6.1 Innledning

Hovedundersøkelsen blir nå gjennomført i 4 utvalg og med 4 forskjellige spørreskjemaer. Spørreskjema til lærlinger og elever på henholdsvis VG1 og VG2 er tilnærmet like, mens undersøkelsen blant lærerne er i mye større grad basert på åpne spørsmål.

Hovedundersøkelsen ble gjennomført på totalt 8 utvalgte skoler, fordelt i Vestfold, Aust Agder, Buskerud, Oslo og Akershus. Felles for disse skolene er at de har både VG1 og VG2 på samme skole. Spørreskjema ble delt ut til totalt 54 lærere, 346 VG1 elever, 112 VG2 elever og 22 lærlinger. Det er 17 lærere, 225 VG1 elever, 56 VG2 elever og 22 lærlinger som har svart på skjemaet. Dette gir svarprosenten på henholdsvis 31,5 % for lærere, 65 % VG1, 50 % VG2 og 100 % for lærlingene.

Spørreskjemaet for elevene var delt i en avkrysningsdel og en del for åpne spørsmål. Alle elevene, både i VG1 og VG2 svarte på avkrysnings-spørsmålene, men ikke alle svarte på

de åpne spørsmålene. På det første åpne spørsmålet på VG1 svarte 147 av totalt 225, 88 svarte ikke. På det andre åpne spørsmålet svarte 110, mens 115 unnlot å svare på dette.

På VG2 var det henholdsvis 25 som ikke svarte på åpent spørsmål 1 og 24 som ikke svarte på åpent spørsmål 2. Dette bekrefter forestillingen om at åpne spørsmål stiller større krav til eleven, og at det ved å kombinere matrise og åpne spørsmål for elevene gir bedre datafangst. Av lærlingene var det kun 3 som ikke besvarte åpent spørsmål 1, mens alle svarte på spørsmål 2.

Matrisedelen av spørreskjemaet for lærlinger og elever ved VG1 og VG2 var delt i 19 spørsmål med 5 forskjellige alternativer. Disse alternativene var veldig viktig - viktig - mindre viktig - uviktig - vet ikke.

Jeg har laget statistikk for hvert av avkrysningsalternativene samt at jeg har laget statistikker i kategorier som jeg ønsket svar på. Disse kategoriene er; foreldre - venner - profesjonell veiledning - reklame - erfaringer og arbeidsliv. Under kategorien foreldre ligger svarene under mor, far og foreldres forventninger. Under venner ligger venner, venners forventninger og venners valg. Under profesjonell veiledning ligger rådgivere og lærere. Under reklame ligger brosjyrer, søk på internett og utdanningsmesser. Under erfaringer ligger prosjekt til fordypning, egen arbeidserfaring og egen interesse. Under arbeidsliv ligger trivsel på arbeidsplassen, trygghet i jobben, karriere, personlig utvikling og lønn.

6.7 Presentasjon og analyser av funn i spørreundersøkelsene, matrisedel

6.7.1 Resultater elever VG1

Resultatene fra spørreundersøkelse mot VG1-elever, matrisedel, har jeg valgt å vise både i % og som stolpediagram. Dette er basert på at det tydelig kommer fram resultater jeg mener er viktig i matrisen men som ikke gjenspeiles like tydelig i stolpediagrammet. Nærmere forklaring til resultatene følger.

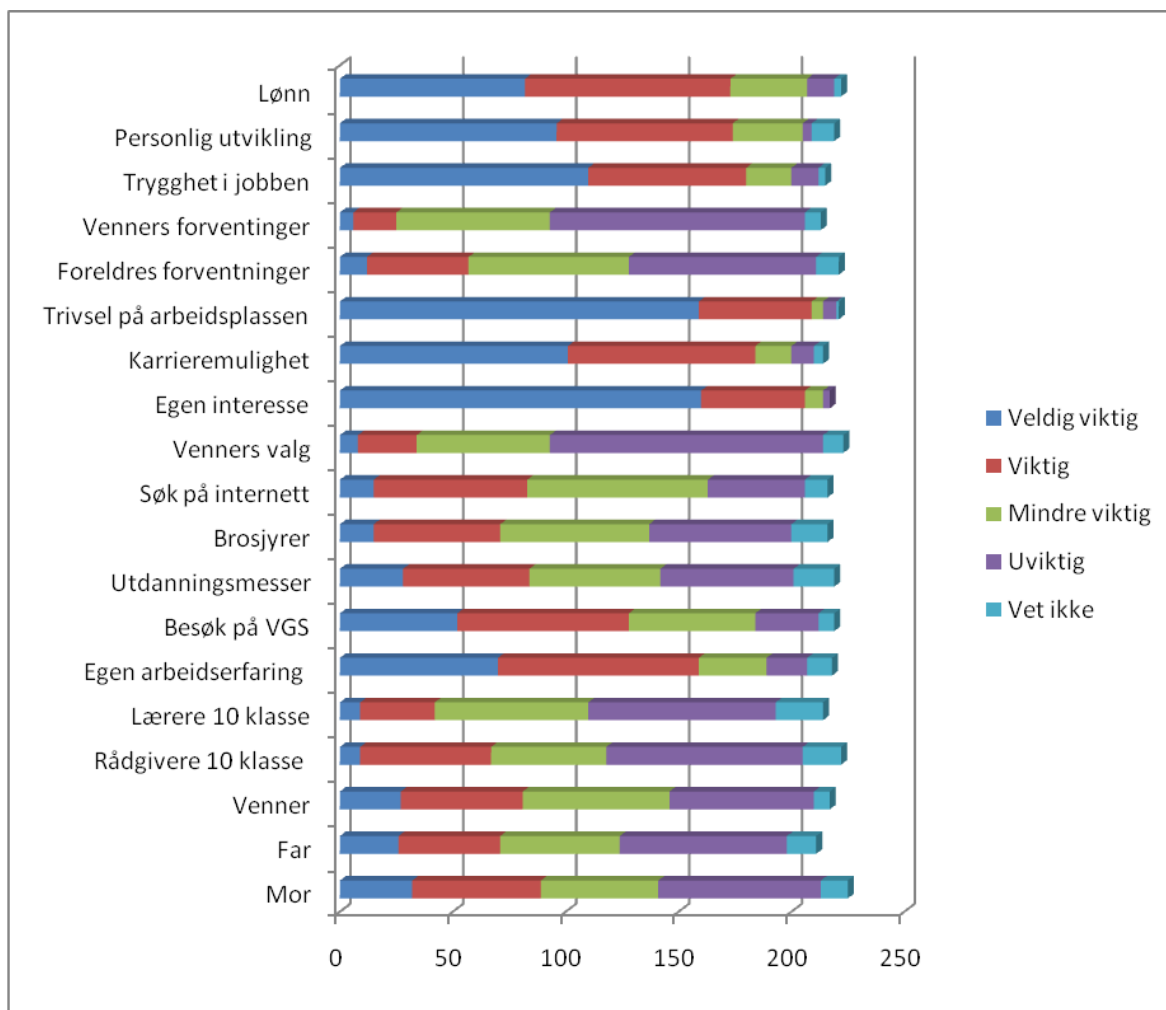
Matrise elever VG1:

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg?

Elevene har på denne delen av undersøkelsen rangert hvor viktig de forskjellige kategoriene har vært for dem ved utdanningsvalg. Andelen svar i kolonnen ”vet ikke” er veldig liten og jeg anser svarene og oppstillingen av disse som reliable. Svarene elevene har gitt er her vist i % pr svaralternativ. Matrisen viser tydelig at elevene har lagt stor vekt på egen interesse, trivsel, trygghet og utviklingsmuligheter ved valg av yrkesretning. Jeg synes det er bemerkelsesverdig og overraskende at elevene mener familie og venners påvirkning har så liten betydning for deres yrkesvalg.

	Veldig viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke
Mor	14 %	25 %	23 %	32 %	5 %
Far	12 %	21 %	25 %	35 %	6 %
Venner	12 %	25 %	30 %	29 %	3 %
Rådgivere 10 klasse	4 %	26 %	23 %	39 %	8 %
Lærere 10 klasse	4 %	15 %	32 %	39 %	10 %
Egen arbeidserfaring	32 %	41 %	14 %	8 %	5 %
Besøk på VGS	24 %	35 %	26 %	13 %	3 %
Utdanningsmesser	13 %	26 %	26 %	27 %	8 %
Brosjyrer	7 %	26 %	31 %	29 %	7 %
Søk på internett	7 %	31 %	37 %	20 %	5 %
Venners valg	4 %	12 %	26 %	54 %	4 %
Egen interesse	74 %	21 %	4 %	1 %	0 %
Karrieremulighet	47 %	39 %	7 %	5 %	2 %
Trivsel på arbeidsplassen	72 %	23 %	2 %	3 %	0 %
Foreldres forventninger	5 %	20 %	32 %	38 %	5 %
Venners forventninger	3 %	9 %	32 %	53 %	3 %
Trygghet i jobben	51 %	33 %	9 %	6 %	1 %
Personlig utvikling	44 %	36 %	14 %	2 %	5 %
Lønn	37 %	41 %	15 %	5 %	1 %

Tabell 1: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tabell 2: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

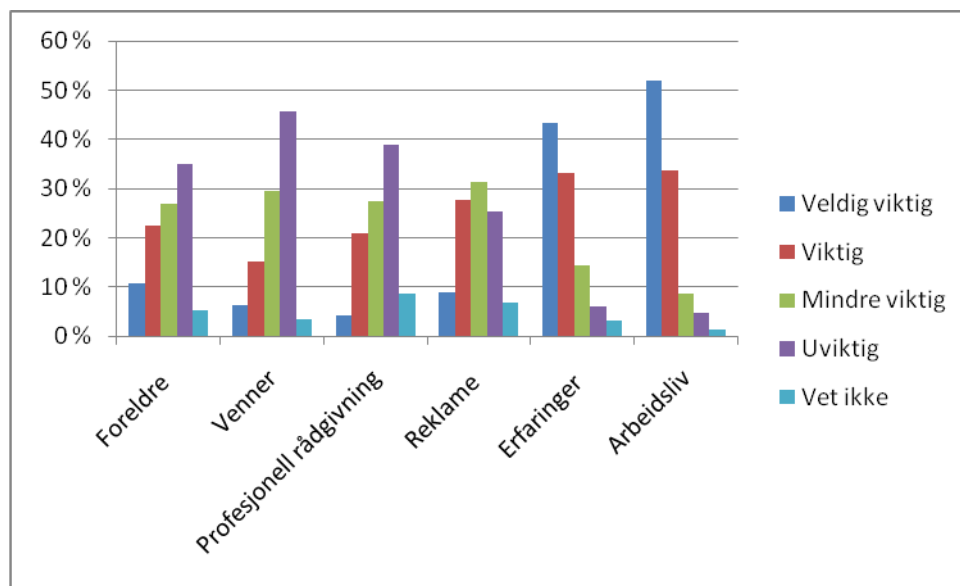
Diagrammet viser at elevene mener at rådgivning fra lærere og rådgivere har spilt liten rolle ved valg av studieretning. Dette kan være spesielt for elever på yrkesrettede linjer da det kan virke som det er en allmenn oppfatning at allmennfaglig studieretning får overveiende stor del av oppmerksomhet og fokus ved informasjon og rådgivning i ungdomsskolen.

Det er også verdt å merke seg at elevene har lagt stor vekt på egen arbeidserfaring ved valg av studieretning. Dette kan være en indikasjon på at de som velger restaurant- og matfag som studieretning på videregående er de som har hatt utplassering i denne bransjen i forbindelse med arbeidsuker/utplasseringsdager/operasjon dagsverk osv. på ungdomsskolen, da de færreste elever på VG1 vel har annen nevneverdig arbeidserfaring.

Andelen svar i kategorien ”vet ikke” er forholdsvis liten, hvilket kan tilskrives den solide jobben jeg mener å ha lagt ned i forundersøkelser og tilrettelegging av spørreskjemaene.

Ved å fremstille svarene fra elevene på VG1 i stolpediagram sortert pr kategori (definert grupper av hva som påvirker, se innledning i kapittel 6), ser vi tydelig at erfaringer og arbeidsliv er veldig viktig for valg av yrkesretning for elevene mens familie og venner noe overraskende har liten påvirkningskraft.

Tabell 3: Viktige kategorier ved utdanningsvalg VG1

Resultatene for matrisespørsmålene for elevene på VG1 blir senere i kapittelet sammenlignet med svar fra VG2-elever og lærlinger og videre oppsummeringer følger.

6.7.2 Resultater elever VG2

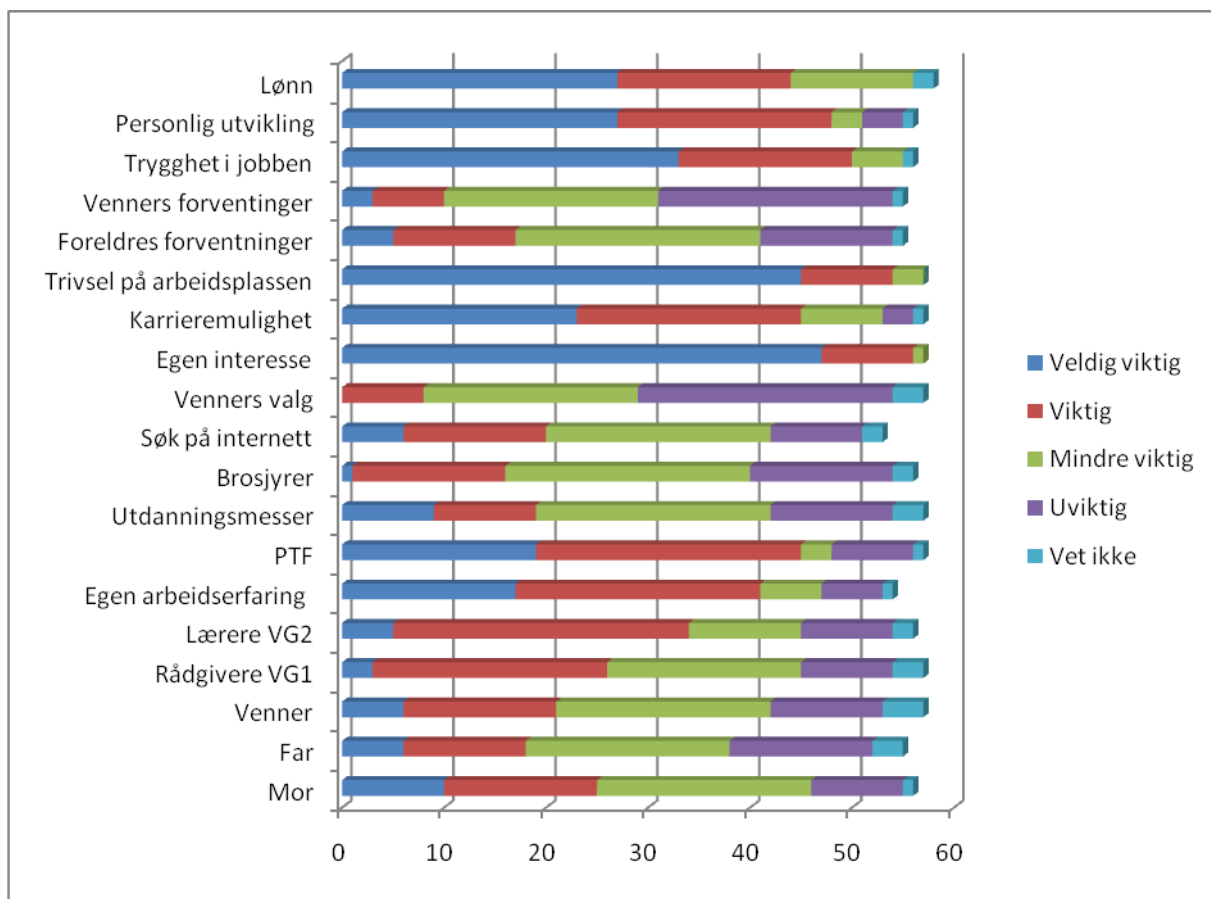
Resultatene fra spørreundersøkelse mot VG2-elever, matrisedel, har jeg også valgt å vise både i % og som stolpediagram. Dette er basert på at det tydelig kommer fram resultater jeg mener er viktig i matrisen men som ikke gjenspeiles like tydelig i stolpediagrammet. Nærmere forklaring til resultatene følger under stolpediagram.

Matrise elever VG2:

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg?

	Veldig viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke
Mor	18 %	27 %	38 %	16 %	2 %
Far	11 %	22 %	36 %	25 %	5 %
Venner	11 %	26 %	37 %	19 %	7 %
Rådgivere VG1	5 %	40 %	33 %	16 %	5 %
Lærere VG2	9 %	52 %	20 %	16 %	4 %
Egen arbeidserfaring	31 %	44 %	11 %	11 %	2 %
PTF	33 %	46 %	5 %	14 %	2 %
Utdanningsmesser	16 %	18 %	40 %	21 %	5 %
Brosjyrer	2 %	27 %	43 %	25 %	4 %
Søk på internett	11 %	26 %	42 %	17 %	4 %
Venners valg	0 %	14 %	37 %	44 %	5 %
Egen interesse	82 %	16 %	2 %	0 %	0 %
Karrieremulighet	40 %	39 %	14 %	5 %	2 %
Trivsel på arbeidsplassen	79 %	16 %	5 %	0 %	0 %
Foreldres forventninger	9 %	22 %	44 %	24 %	2 %
Venners forventninger	5 %	13 %	38 %	42 %	2 %
Trygghet i jobben	59 %	30 %	9 %	0 %	2 %
Personlig utvikling	48 %	38 %	5 %	7 %	2 %
Lønn	47 %	29 %	21 %	0 %	3 %

Tabell 4: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

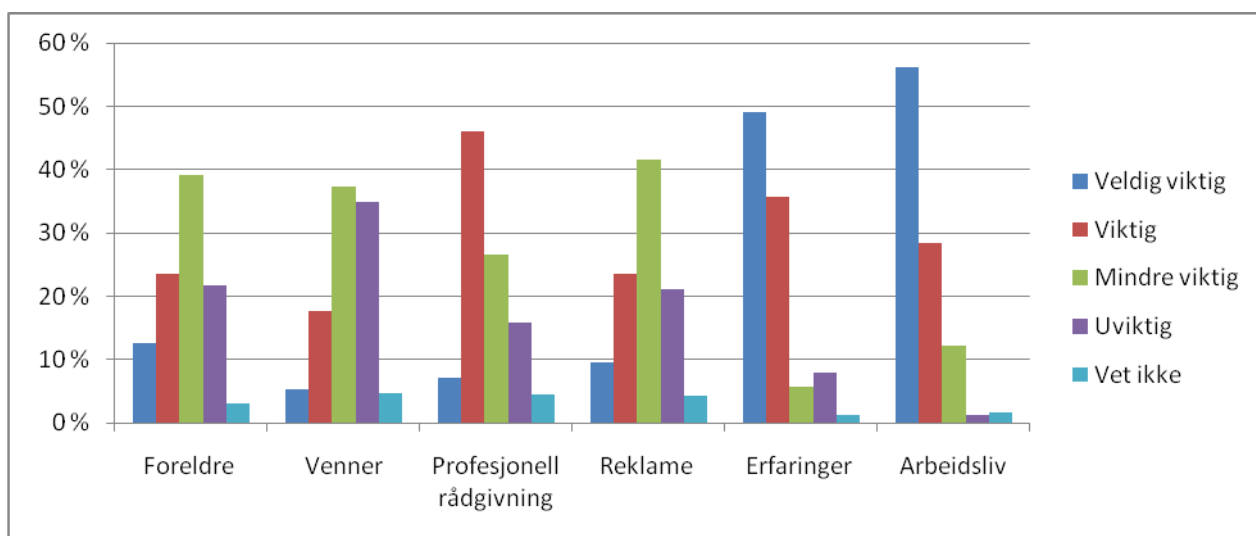

Tabell 5: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Tendensen vi så i resultatet fra undersøkelsen for VG1-elever er ytterligere forsterket hos VG2-elever, hvor det kommer tydelig fram at de har vektlagt trivsel og muligheter i arbeidet i stor grad ved valg av yrkesretning. Disse elevenes svar er dog noe mindre bastant, og har større andel svar på hva de opplever som viktig og mindre viktig, mens andelen uviktig er lavere enn hos VG1-elevene. Antall ”vet ikke” svar er også betydelig lavere. Elevene er jevnt over ett år eldre enn VG1-elevene og synes noe mer reflektert og har noe mer nyansert syn på bakgrunnen for sine valg.

Disse elevene anser rådgiveres og læreres påvirkning som mye viktigere enn VG1-elevene. Dette kan være en indikasjon på at lærere og rådgivere på videregående skole har større påvirkningskraft enn tilsvarende i ungdomsskolen, noe som igjen nok har rotfeste i at lærerne på videregående har større grad av tilknytning og fagkunnskap på det feltet disse elevene har interesse i og utdanner seg mot.

Egen arbeidserfaring er fortsatt ansett som en viktig faktor ved yrkesvalg, og viktigheten av denne er mest sannsynlig mer tungtveiende enn på VG1, da elevene på VG2 forhåpentlig har opparbeidet seg noe mer yrkesrettet erfaring i løpet av første år på yrkesrettet utdanning, gjennom utplassering eller ekstrajobber, samt praktisk opplæring på skolen.

Tabell 6: Viktige kategorier ved utdanningsvalg VG2

Diagrammet viser et noe mer nyansert bilde enn tilsvarende for VG1-elever, men erfaringer og arbeidsliv er fortsatt overveiende viktig, og forutsetningene for denne bedømmelse er større hos denne gruppen enn hos VG1.

Resultatene for matrisespørsmålene for elevene på VG2 blir senere i kapittelet sammenlignet med svar fra VG1-elever og lærlinger og videre oppsummeringer følger herunder.

6.7.3 Resultater lærlinger

Akkurat som jeg gjorde ved presentasjon av resultater fra spørreundersøkelse for VG1 og VG2-elever har jeg også for lærlingene valgt å vise svarene både i % og som stolpediagram. Nærmere forklaring til resultatene følger.

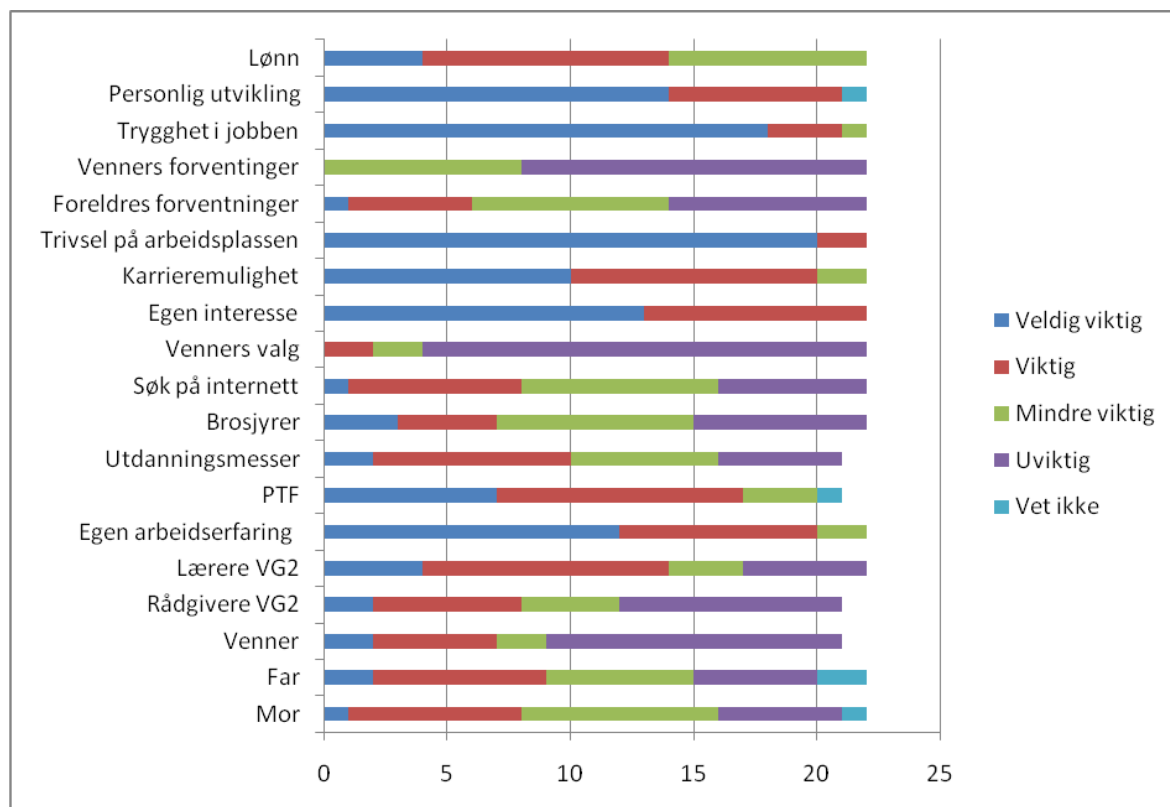
Matrise lærlinger:

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg?

	Veldig viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke
Mor	5 %	32 %	36 %	23 %	5 %
Far	9 %	32 %	27 %	23 %	9 %
Venner	10 %	24 %	10 %	57 %	0 %
Rådgivere VG2	10 %	29 %	19 %	43 %	0 %
Lærere VG2	18 %	45 %	14 %	23 %	0 %
Egen arbeidserfaring	55 %	36 %	9 %	0 %	0 %
PTF	33 %	48 %	14 %	0 %	5 %
Utdanningsmesser	10 %	38 %	29 %	24 %	0 %
Brosjyrer	14 %	18 %	36 %	32 %	0 %
Søk på internett	5 %	32 %	36 %	27 %	0 %
Venners valg	0 %	9 %	9 %	82 %	0 %
Egen interesse	59 %	41 %	0 %	0 %	0 %
Karrieremulighet	45 %	45 %	9 %	0 %	0 %
Trivsel på arbeidsplassen	91 %	9 %	0 %	0 %	0 %
Foreldres forventninger	5 %	23 %	36 %	36 %	0 %
Venners forventninger	0 %	0 %	36 %	64 %	0 %
Trygghet i jobben	82 %	14 %	5 %	0 %	0 %
Personlig utvikling	64 %	32 %	0 %	0 %	5 %
Lønn	18 %	45 %	36 %	0 %	0 %

Tabell 7: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

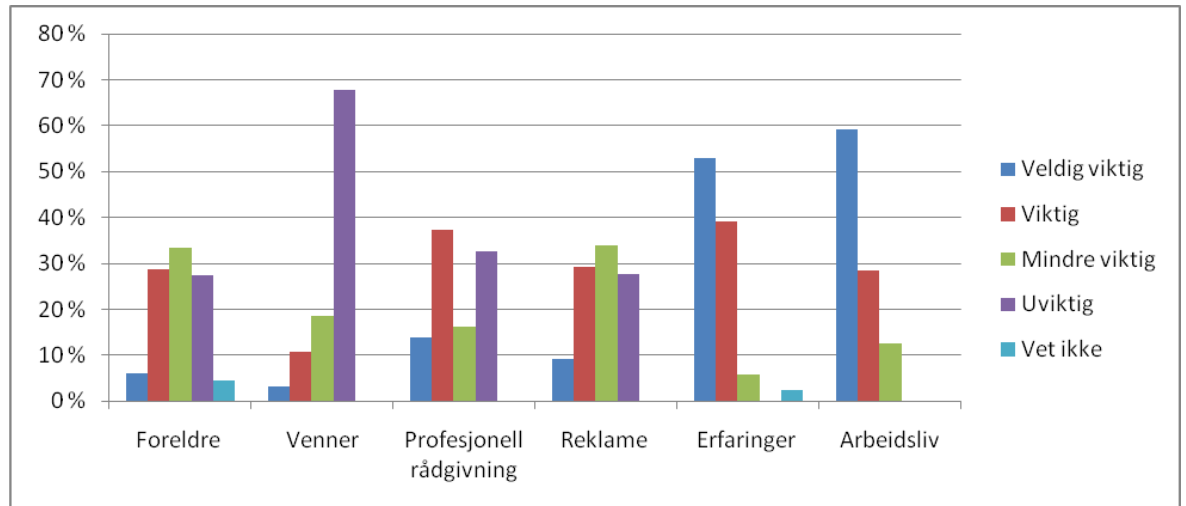
Se oppsummering etter tabell 8.

Tabell 8: Hva er viktigst ved utdanningsvalg

Som hos VG1- og VG2-elevne er trivsel og muligheter også viktige faktorer for yrkesvalg hos lærlingene. Vi ser imidlertid en tydelig tendens på at egen arbeidserfaring ansees som viktigere ved yrkesvalg. Lærlingene har i større grad relevant erfaring, og når de sier de opplever at denne erfaringen er viktig for deres yrkesvalg så mener jeg dette tydelig viser viktigheten av praksis i utdanningen. Jeg tror også det faktum at lærlingene vektlegger arbeidserfaring signifikant viktigere enn VG1- og VG2-elever gjør, gir en indikasjon på at lærlingene er mer fornøyd med sitt yrkesvalg etter at de har fått prøve yrket i praksis.

Det er også interessant å merke seg at lærlinger legger mindre vekt på lønn enn det VG-elever gjør. Lærlingene har som kjent relativt lite betalt i denne perioden, og når de da mener at lønn er mindre viktig ved yrkesvalg så anser jeg det svært sannsynlig at de har fått bekreftelse på sine forventninger til trivsel og muligheter i sitt yrkesvalg.

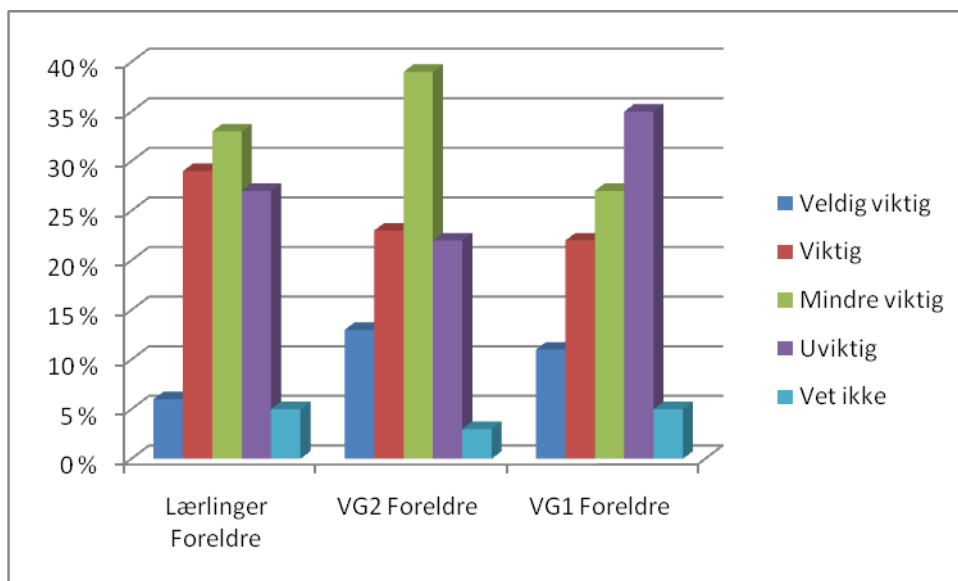

Tabell 9: Viktige kategorier ved utdanningsvalg for lærlinger

Stolpediagram vist pr kategori viser tydelig at lærlingene legger stor vekt på egne erfaringer og arbeidsliv. Lærlingenes svar viser at trivsel og trygghet i hverdagen samt egne arbeidserfaringer var viktige faktorer for det utdanningsvalg de har tatt. Lærlingene som har svart i denne gruppen har nå høstet egne erfaringer fra praktisk yrkesliv, og har et mye mer praktisk forhold til utdanningsvalget sitt enn det elever på VG1 og VG2 har. Det faktum at lærlingene på dette stadiet i sitt utdanningsløp mener egen arbeidserfaring, trivsel og miljø er så overveldende viktig for det utdanningsvalg de har tatt, viser den endringen som skjer i utdanningsløpet, hvor trygghet blir viktigere underveis, og andre faktorer som tidlig i løpet er viktige har mindre fokus, så som for eksempel lønn og venners valg og forventninger.

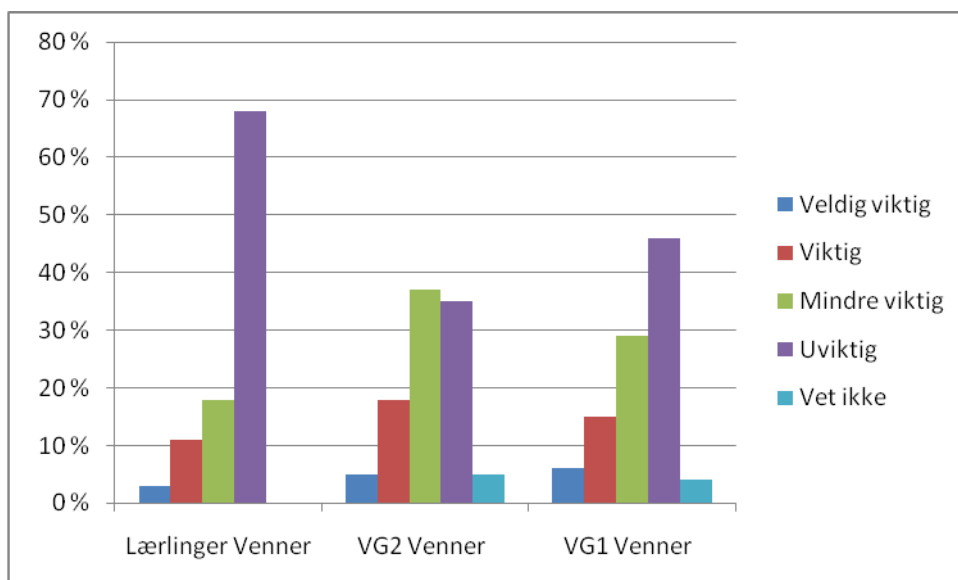
6.7.4 Sammenstilling elever VG1, VG2 og lærlinger:

Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at det skjer en endring i hva elever og lærlinger legger mest vekt på gjennom utdanningsløpet. Jeg har sett på de mottatte svar i de forskjellige gruppene opp mot hverandre og viser og analyserer her de viktigste endringer som skjer over tid, samt de kategorier som har gitt andre resultater enn jeg hadde forventet.

Tabell 10: Foreldres rolle ved utdanningsvalg

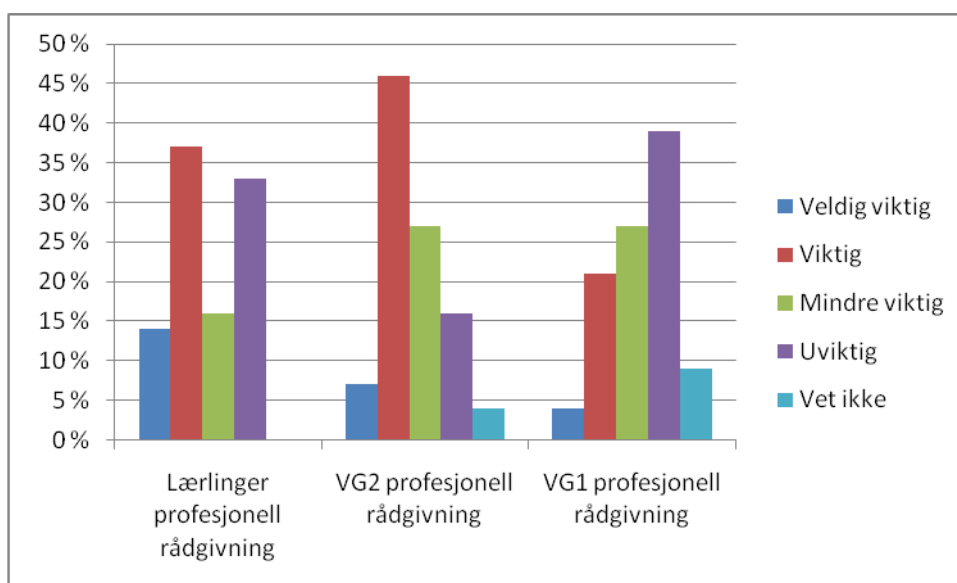
Noe overraskende er foreldres meninger og påvirkning rangert som lite viktig blant både elever og lærlinger. Diagrammet viser at foreldrenes rolle ved utdanningsvalg allikevel ansees som viktigere for elevene i takt med utdanning/alders.

Tabell 11: Venners betydning ved utdanningsvalg

Oppfatningen av venners påvirkning er også lavere enn antatt. Jeg antar denne er lavere på yrkesfaglig studieretning enn på allmennfaglig linje, da disse elevene allerede har valgt yrkesretning og i liten grad nok føler at de "følger strømmen".

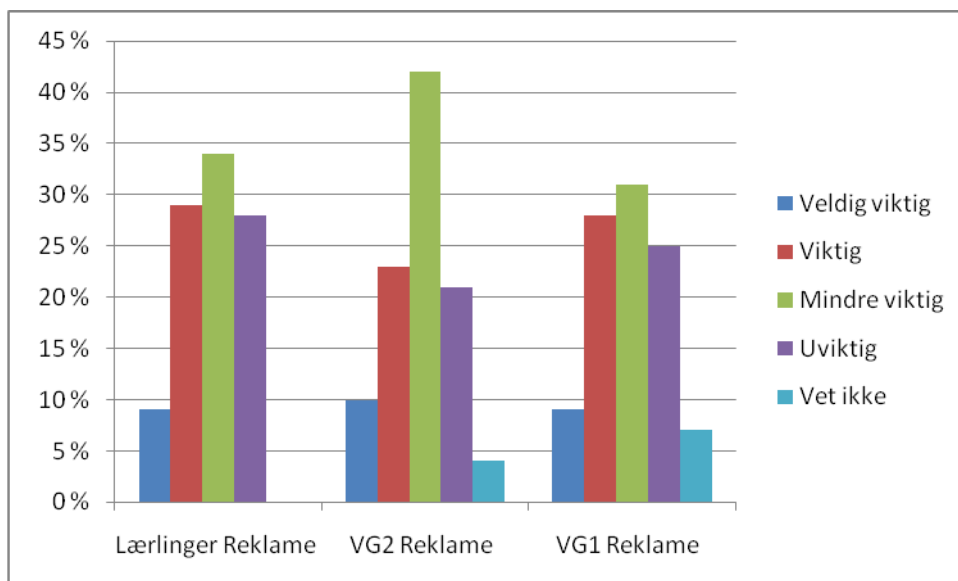

Tabell 12: Viktigheten av profesjonell rådgivning ved utdanningsvalg

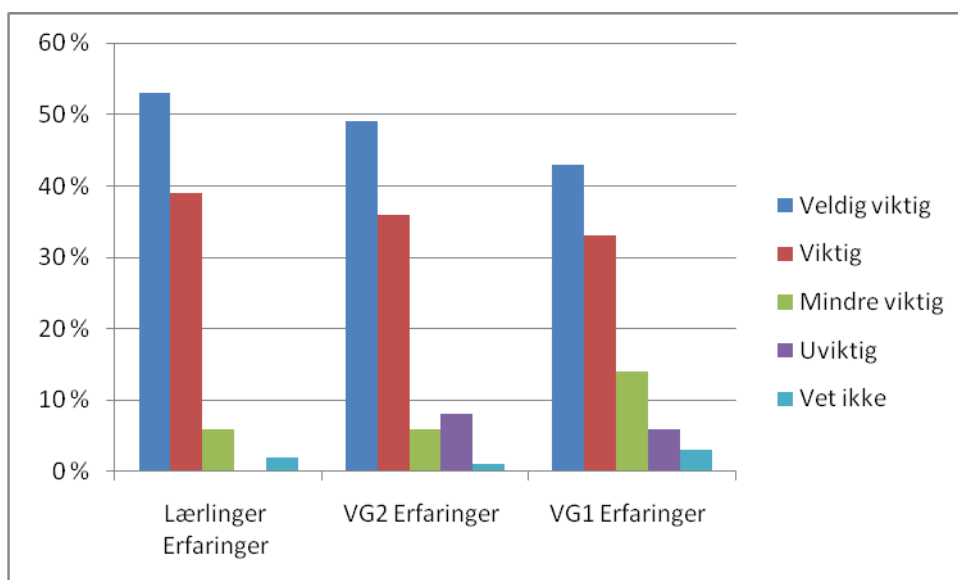
VG1-elever mener rådgivning er lite viktig, og dette er nok et resultat av flere aspekter. For det første er elevenes erfaringer med rådgivning i hovedsak fra ungdomsskolen, og denne rådgivning har i denne studien vist seg mindre viktig og mindre yrkesfaglig rettet enn på videregående. Et annet aspekt som spiller en rolle i VG1 er at elevene nylig har valgt yrkesfaglig utdanning, og nok har peilet seg inn mot et konkret yrke inn restaurant- og matfag - de fleste mot kokk eller konditor. I VG2 endres denne målsetning for mange basert på bredere kunnskap om karrieremuligheter og arbeidsforhold. Denne kunnskap er ofte formidlet fra rådgivere og lærere, KOM og bedrifter.

Lærlingene kan synes å være delt i to grupper, hvor man enten mener rådgivning er viktig eller ikke viktig, og få lærlinger synes det er litt viktig. Det kommer ikke fram av oppgaven og spørsmålene hvorfor lærlingene er delt på denne måten, men det kan være et resultat av at rådgivernes rolle og kompetanse er veldig varierende prioritert på de forskjellige skoler. Det kan være at de elever som har fått god rådgivning fra kvalifiserte rådgivere synes nettopp dette har vært veldig viktig for deres utdanningsvalg, mens de elever som ikke har fått tilsvarende rådgivning har svart at dette ikke har vært viktig for deres valg. Om dette er tilfelle, kan dette ha bidratt til feilvalg for elevene, noe som igjen ofte medfører frafall. Yrkesveiledning blir drøftet videre senere i denne oppgaven.

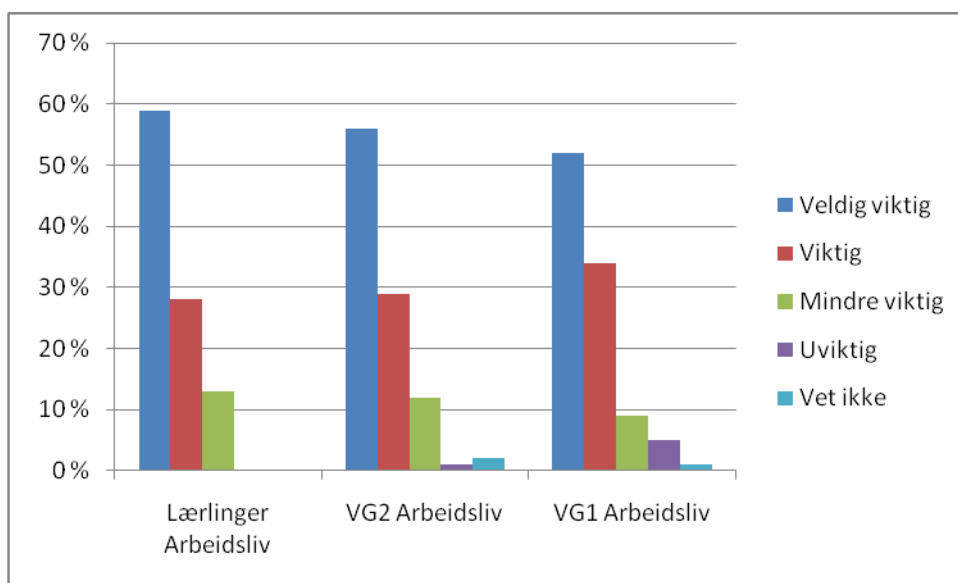
Tabell 13: Reklamens påvirkning ved utdanningsvalg

Svarene i kategori reklame viser at elevene har en unison oppfatning om at brosjyrer, reklame og utdanningsmesser ikke har tungtveiende påvirkning ved yrkesvalg. Det kan her stilles spørsmål ved kvalitet og kvantitet på det materiellet som er tilgjengelig via rådgivere og skole, og hvorvidt de muligheter som ligger i god bruk av de ulike utdanningsmessene er gjort tilstrekkelig kjent for elevene. De fleste elver er nok på besøk på disse messene, men det faglige utbyttet er nok ofte dessverre lite, da disse messene ofte, og kanskje naturlig nok, er preget av artige stands og gimmicks.

Tabell 14: Betydningen av egne erfaringer ved utdanningsvalg

Elevene på alle stadier i utdanningsløpet legger stor vekt på egne erfaringer ved utdanningsvalg. I denne kategori ligger blant annet prosjekt til fordypning på videregående/utdanningsvalg på ungdomsskolen, noe som nok er et viktig bidrag til at denne blir vektlagt mye. Elevenes vektlegging av betydningen av egne erfaringer øker også utover i studietiden. Dette vil bli drøftet senere i kapittel 7.

Tabell 15: Kategori arbeidsliv, betydningen ved utdanningsvalg

Kategori arbeidsliv er ansett som viktig i alle segmenter. Det som imidlertid er et viktig poeng her, men som ikke vises av grafene, er at undergrupper i kategorien arbeidsliv endres i takt med utdanning/alder. Lønn har en høy score blant VG1-elever, endres noe i VG2 og faller dramatisk når elevene er ut i lære. Trivsel og trygghet øker betydelig i takt med alder. Denne er relatert til økt kunnskap om det yrket de har valgt, og at de i stor grad føler bekreftelse på at de har valgt riktig yrke. Jeg mener også elevene viser stor grad av forståelse og takknemlighet for de ressurser som brukes i bedrifter og KOM for å sikre at de får en god utdanning. Som lærling får man lønn for å være i den aller beste læresituasjon for praktiske yrker. Mange bedrifter yter stor innsats for å bidra til rekruttering til yrkesfag, og det er særdeles viktig at man klarer å opprettholde denne innstillingen i det private næringsliv. Her har KOM og andre opplæringskontorer en viktig oppgave i tiden framover. Vi har solid erfaring og kunnskap om yrkesfag og utdanning, og er en viktig brobygger mellom skole og bedrift.

6.8 Presentasjon og analyser av funn, VG1, restaurant- og matfag, åpne spørsmål

6.8.1 Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Her kom det inn svar i alle kategorier, fra det å ta selvstendige valg basert på egne forutsetninger til forventninger om lett tilgjengelig informasjon. Jeg vil her beskrive noen av svarene jeg fikk og mine tanker rundt disse. En utfyllende liste over svarene legger jeg ved som vedlegg 11.

Det kommer klart fram også fra disse svarene at generell studiekompetanse er viktig, elevene har en innstilling om at man måtte holde ut for å komme seg videre til VG3 påbygg. Det er veldig viktig for de fleste at det er en lett vei til generell studiekompetanse og at de senere har mulighet for å komme inn på høyskoler og universiteter. Elevene ønsker videre flere og bedre rådgivere. Det kom under dette punktet fram at de mener at det er for mye fokus på allmenne fag på ungdomsskolen og at det er vanskelig å få god og nok informasjon om yrkesfag på skolene. Elevene opplever det da vanskelig å spørre angående yrkesfag på skolen, og får ikke i tilstrekkelig grad utforsket alle muligheter og forskjellige yrkesretninger de kan velge mellom.

Elevene har ofte et ønske om å gå på en skole som er i nærmiljøet. Skolen må også ha rykte på seg for å være god faglig, samt at det er stor grad av trivsel på skolen. Når det gjelder bedrifter og læreplasser er det viktig for elevene at det er lett å få jobb etter læretiden. De vil ha en spennende jobb med mange utfordringer og god lønn. Elevenes svar viste også at de synes at karrieremuligheter og muligheter for å stige i lønn er viktig. Allikevel kommer det klart fram at det å trives og føle seg vel på jobben nok er det viktigste for elevene. Til slutt bør nevnes at elevene la vekt på at det i yrkene finnes gode forbilder og inspirasjonskilder for at yrkene skal bli synlige og attraktive for ungdommene.

Oppsummert mener jeg man kan se at elevene er bevisste på valg av utdanning ut fra egne kvalifikasjoner og at de mener de er lite påvirkbare. Det kommer allikevel fram at de mener det er for lite informasjon om yrkesfag på ungdomsskolen, og at allmennfag er for mye i fokus.

6.8.2 Hva mener du vi skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Mange svarte her at de ikke vet, noen svarte høyere lønn, men de fleste skrev mye om reklame og informasjon om faget fra ungdomsskole til VG2. Under har jeg beskrevet noe av det de skrev rundt spørsmålet. Opplisting av svarene ligger som vedlegg 12.

Svarene viser at elevene mener de trenger mer informasjon om yrket, både på ungdomsskolen og på videregående for eventuelt å kunne velge dette yrket. Videre er det behov for mer praktisk opplæring både på ungdomsskolen og i den videregående skolen. For at elevene skal velge faget bør de selv prøve eller se faget for å fatte interessen for det.

Tittel på yrket må endres, butikkslakter tittelen har ingen ting med det man egentlig utfører daglig i faget. Elevene forbinder tittelen med tradisjonelt slakteryrke, mens faget i virkeligheten ikke har noe med slakter å gjøre og tittelen butikkslakter er således ikke dekkende for faget som utføres. På bakgrunn av dette mister vi mange lærlinger og framtidige yrkesutøvere. Det er videre lite status å jobbe i butikk og dermed har ikke butikkslakteren stor status hos ungdommen. Nå vi i tillegg ser at de ansatte innen bransjene kaller de som står bak sine egne ferskvaredisker kokker hjelper jo ikke dette heller på statusen til faget.

6.9 Presentasjon og analyser av funn, VG2, åpne spørsmål

6.9.1 Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Blant svarene på åpent spørsmål fra VG2elever var det mange vet ikke og nei. Allikevel var mange inne på at de mener det er viktig å trives i sitt arbeid. Det kom inn mye færre svar her enn fra VG1elever. Elevene har generelt mer fokus på arbeidsmiljø og utviklingsmuligheter. De er sikrere på sitt valg, men er samtidig mer opptatt av faglig veiledning fra KOM og andre opplæringskontorer/bedrifter for å se hvilke muligheter de har innenfor studieretningen.

Opplisting av de avgitte svar ligger i vedlegg 13.

6.9.2 Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Her var det mange som svarte vet ikke, men flere mente at vi måtte være enda mer tilstede på skolene. Elevenes svar viser at de er detaljorientert, de ønsker mer tilstedeværelse av KOM og ønsker mer lærdom om faget, teoretisk og praktisk. Vi ser under hele undersøkelsen at elevene er på søken etter informasjon og er opptatt av hva fagene kan tilby. Det ser ut til at elevene som i år 2010 har all mulighet for å få tak i informasjon ikke vet hvor de skal finne denne eller ikke har engasjement og tiltak til dette, de er så tilbaketrent at de forventer at de skal få informasjonen servert og ikke trenger å lete opp denne selv.

Utdrag av mottatte svar vises i vedlegg 14.

6.10 Presentasjon og analyser av funn, lærlinger i butikkslakterfaget i KOM

6.10.1 Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Ut fra svarene fra lærlingene ser vi igjen at tittelen butikkslakter er misvisende og gir uttrykk for at det er et annet fag enn det egentlig er. Lærlingene har en forventning om at tittelen ikke bare skal si noe om hva faget er men den skal i tillegg vise elevene hva faget ikke er - det er viktig for elever og lærlinger at dette yrket ikke blir sammenlignet med slakteryrket.

Mer og tidligere praksis er også et ønske fra lærlingene som gjentar seg i svarene.

Lærlingene uttrykte også et ønske om at representanter fra bransjen skal være mer på skolen og vise faget vårt.

Utdrag av svar vises i vedlegg 15.

6.10.2 Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Lærlingenes svar på dette viser tydelig at de er fornøyd med sitt yrkesvalg, og videre at den jobben KOM gjør er veldig viktig for dem. Lærlingen kan oppleve overgangen fra skole til

læretid som stor og det er da trygt å ha den faglige og menneskelige relasjon til en fagperson som også fungerer som bindeledd mellom skole og bedrift.

Lærlingene gir uttrykk for at de gjerne skulle visst mer om yrket før de gikk ut i praksis, for eksempel når det gjelder arbeidsmiljø, arbeidstider og oppgaver. Det kom videre fram at lærlingene gjerne skulle hatt informasjon om yrket og opplæringskontorene tidligere, gjerne på barneskolen. De ser viktigheten av å vekke interessen for matfag hos elever i ung alder. Lærlingene ønsker seg muligheter for praksis i alle yrker innenfor studieretningen. Også på dette åpne spørsmålet kom det klart fram et ønske om endring av tittel, som også beskrevet under oppsummering av svar fra VG1.

Et representativt utvalg av svarene er gjengitt i vedlegg 16.

6.11 Presentasjon og analyser av funn, lærere på restaurant- og matfag

6.11.1 Hva mener du KOM skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Læreren er engasjert i spørsmålene og de som har svart har nesten alle vært inn på at navnet butikkslakter må endres. Andre ting som går igjen er at man bør inn på grunnskolen i tyngre grad, og for eksempel lage morsomme filmer som fenger ungdommen. Det er rekrutteringen fra ungdomsskolen til yrkesfaglig utdanning som svikter. Vi må inn i undervisningen og vise hva vi jobber med. Samarbeidet med læreren er viktig å følge opp og forsterke. Lærerne foreslo videre at vi bør lage informasjonsplakater som kan henges i ferskvareavdelingen i butikkene, med informasjon om faget og skolene. De mener det er viktig at vi benytter kompetansen til lærlinger ved at de for eksempel kan lede gruppene av elever i praktiske oppgaver på skolen.

Lærerne ga uttrykk for at det er viktig at KOM er veldig imøtekommende for elever som vil ha utplassering og eventuelt oppfordre bedriftene til å hyre inn VG1 elever i ekstrajobb og gi elevene en god opplevelse i arbeidslivet. Lærerne mener det er viktig at KOM informerer på skoler og lager et opplegg for utplassering av VG1 elever. Det ble ytret et ønske om at KOM og andre opplæringskontor gjennomfører et par dager med alle VG1 elevene tidlig i skoleåret slik at de fatter interesse for fagene. Det er viktig at dette gjøres

tidlig slik at eleven kan gjøre gode valg for seg selv når det gjelder prosjekt til fordypning og utplassering. Et utdrag av svarene fra lærerne er gjengitt i vedlegg 17.

6.11.2 Hva kan KOM tilrettelegge på skolene for at det skal bidra til flere lærlinger?

Flere var også her inne på tittelen butikkslakter som de mente vi måtte endre. Utdrag fra svarene som ble gitt er lagt inn i oppgaven som vedlegg 18. Under følger en oppsummering av de viktigste svarene fra lærerne.

Lærerne mente at det var ikke bare elevene som trenger informasjon og oppdatering, men også de trengte påfyll. De ønsket også at lærlinger og instruktører ute i bedriftene blir skolert til å komme inn i skolen og ha praktiske leksjoner for elever og lærere. Dette vil også ha stor påvirkning på elevene da de kan bli inspirert og ønsker å lære mer av faget. De vil også få en mulighet til å høre hvordan det er å jobbe i faget. Det kom også fram forslag om at lærerne kan hospitere ute i bedriftene for motivasjon, faglig oppgradering og bransjeoppdatering.

Lærerne mente også at det var viktig at bransjen jobbet mot ungdomsskolen og sammen med skolene rekrutterer inn til VG1. De var også opptatt av at man skulle ha konkurranser i skolene som var litt show preget med premier og eventuelt stipender til elevene. Dette for å gjøre yrkene mer kjent for elevene så de blir mer bevisste på yrkene de kan velge mellom. Foreldrene må også få mer informasjon om de ulike fagene elevene kan velge.

6.11.3 Hva skal samarbeidet mellom skole og KOM fokusere på?

De tilbakemeldingene lærerne ga på dette spørsmål er i stor grad en bekreftelse på viktigheten av det arbeidet KOM gjør i dag. De viktigste oppgavene vi har er å være det faglige og menneskelige bindeleddet mellom elev, skole og bedrift. Læreren uttrykte ønske om ytterligere tilstedeværelse fra KOM i opplærings situasjoner, og at vi i enda større grad kan ha samtaler og veiledning med elevene i store grupper/klasser og en-til-en. Vedlegg 19 viser utdrag av svarene fra lærerne.

6.12 Konklusjon for de forskjellige gruppene

6.12.1 Konklusjon spørreundersøkelse VG1

Elevene på VG1 har lagt stor vekt på trivsel, trygghet og utviklingsmuligheter ved valg av yrkesretning. Jeg synes det er bemerkelsesverdig og overraskende at elevene mener familie og venners påvirkning har så liten betydning for deres yrkesvalg. Videre mener elevene at rådgivning fra lærere og rådgivere har spilt liten rolle ved valg av studieretning. Dette kan være spesielt for elever på yrkesrettede linjer da det kan virke som det er en allmenn oppfatning at allmennfaglig studieretning får overveiende stor del av oppmerksomhet og fokus i ungdomsskolen.

6.12.2 Konklusjon spørreundersøkelse VG2

Tendensen vi så i resultatet fra undersøkelsen for VG1-elever er ytterligere forsterket hos VG2-elever, hvor det kommer tydelig fram at de har vektlagt trivsel og muligheter i arbeidet i stor grad ved valg av yrkesretning. Elevene er jevnt over ett år eldre enn VG1-elevene og synes noe mer reflektert og har noe mer nyansert syn på bakgrunnen for sine valg.

VG2-elevene anser rådgiveres og læreres påvirkning som mye viktigere enn VG1-elevene. Dette kan være en indikasjon på at lærere og rådgivere på videregående skole har større påvirkningskraft enn tilsvarende i ungdomsskolen, noe som igjen nok har rotfeste i at lærerne på videregående har større grad av tilknytning og fagkunnskap på det feltet disse elevene har interesse i og utdanner seg mot. Ut fra svar på de åpne spørsmålene kan vi lese at elevene er bevisste på valg av utdanning ut fra egne kvalifikasjoner og at de mener de er lite påvirkbare. Det kommer allikevel fram at de mener det er for lite informasjon om yrkesfag på ungdomsskolen, og at allmennfag er for mye i fokus.

6.12.3 Konklusjon spørreundersøkelse lærlingene

Trivsel og muligheter er også viktige faktorer ved yrkesvalg hos lærlingene. Vi ser imidlertid en tydelig tendens på at egen arbeidserfaring ansees som viktigere ved yrkesvalg. Lærlingene har i større grad relevant erfaring, og når de sier de opplever at

denne erfaringen er viktig for deres yrkesvalg så mener jeg dette tydelig viser viktigheten av praksis i utdanningen. Jeg tror også det faktum at lærlingene vektlegger arbeidserfaring signifikant viktigere enn VG1- og VG2-elever gjør, gir en indikasjon på at lærlingene er mer fornøyd med sitt yrkesvalg etter at de fått prøvd yrket i praksis.

6.12.4 Konklusjon spørreundersøkelse elever og lærlinger

Noe overraskende er foreldres meninger og påvirkning rangert som lite viktig blant både elever og lærlinger. Diagrammet viser at foreldrenes rolle ved utdanningsvalg allikevel ansees som viktigere for elevene i takt med utdanning/alders. Oppfatningen av venners påvirkning er også lavere enn antatt. Jeg antar denne er lavere på yrkesfaglig studieretning enn på allmennfaglig linje, da disse elevene allerede har valgt yrkesretning og i liten grad nok føler at de ”følger strømmen”.

Elevene på alle stadier i utdanningsløpet legger stor vekt på egne erfaringer ved utdanningsvalg. Elevenes vektlegging av betydningen av egne erfaringer øker også utover i studietiden. Kategori arbeidsliv er også ansett som viktig i alle segmenter. Undergrupper i kategorien arbeidsliv endres i takt med utdanning/alders. Lønn har en høy score blant VG1-elever, endres noe i VG2 og faller signifikant når elevene er ute i lære. Trivsel og trygghet øker betydelig i takt med alder. Denne er relatert til økt kunnskap om det yrket de har valgt, og at de i stor grad føler bekreftelse på at de har valgt riktig yrke.

Spesielt ut fra lærlingenes tilbakemeldinger ser vi at oppfatningen er at tittelen butikkslakter er misvisende og gir uttrykk for at det er et annet fag enn det egentlig er. Det er viktig for elever og lærlinger at dette yrket ikke blir sammenlignet med slakteryrket. Lærlingene viser stor grad av tilfredshet med sitt yrkesvalg, og ytrer at den jobben KOM gjør er veldig viktig for dem.

6.12.5 Konklusjon for lærere

Lærerne ønsker enda mer tilstedeværelse fra KOM i skolehverdagen, og gjerne mye mer fokus på praktisk tilnærming til yrket. De kommer ikke med noen konkrete nye ønsker, men ønsker seg bare mer av det KOM gjør i dag. Lærerne ønsker seg

læringer/ungdommer med praktisk erfaring inn i undervisningen som rollemodeller for sine elever. Lærerne mener man gjennom endring av tittel samt bedre og bredere informasjon om yrket må klargjøre forskjellen på slakter og butikkslakter. Lærerne mener videre at opplæringskontorene og andre representanter fra yrkeslivet selv må markedsføre og skape interesse for faget, og at vi ved å være aktive og bidra i undervisningen og gjennom informasjon til elevene, både på videregående og kanskje spesielt i 10.klasse, har best mulighet til nettopp dette. Vi bør også fokusere mer på informasjon til foreldrene, her bør vi om mulig være med på foreldremøter og presentere våre fag.

6.13 Oppsummering

I kapittel 6 har jeg beskrevet prosessen rundt datainnsamling i mine forundersøkelser så vel som hovedundersøkelse. Jeg brukte mye tid på denne fasen i min oppgave, og gjorde mange tester av skjemaer underveis for hele tiden å kvalitetssikre at det jeg ønsket å belyse kom tydelig fram hos mottakerne.

Forundersøkelser og testing av spørreskjemaer resulterte i at jeg utarbeidet en hovedundersøkelse med spørreskjemaer tilpasset de enkelte nivåene i utdanningsløpet. Jeg erfarte underveis at matricespørsmål fungerte svært godt på store deler av det jeg ønsket å kartlegge, men at jeg ved å ta inn åpne spørsmål i tillegg ville øke muligheten til å få inn ”åpne” innspill rundt utdanningsvalg samt konkrete innspill på hva elevene, lærlingene og lærerne mener KOM kan gjøre for å øke rekrutteringen til butikkslakterfaget. Når det gjelder områder som jeg ønsket belyst fra lærerne så jeg muligheten for å få inn ufargede og konkrete innspill i større grad om jeg kun baserte undersøkelsen på åpne spørsmål.

De viktigste funn jeg gjorde i min undersøkelse er at det blir gitt for lite informasjon på ungdomsskolen til å kunne gjøre gode yrkesvalg. Dette gjelder også informasjon om butikkslakteryket. Rådgivers rolle er ifølge funnene veldig lite viktig tidlig i utdanningsløpet, men vektleggingen av denne øker utover i utdanningsløpet. Videre er det et gjentagende funn at respondentene oppfatter yrkestittelen butikkslakter som både misvisende og lite statuspreget på 10.trinn. Det er også gjennomgående at elevene legger mest vekt på trygghet og trivsel på arbeidsplassen ved yrkesvalg. Dermed er karrieremuligheter et kriterium elevene går etter når de velger denne studieretningen, noe

som igjen bekreftes gjennom at de mener det er et pluss at det er forholdsvis enkelt å oppnå generell studiekompetanse kombinert med denne yrkesutdanningen.

Oppsummert bekreftes validiteten i funnene gjennom at svarprosenten for elevene og lærlingene er meget god. Det er imidlertid en betenkning at svarandelen blant lærerne er betydelig lavere enn forventet. Forskjellen på svarprosent i de forskjellige gruppene tilskriver jeg det forarbeidet og de antakelser jeg har lagt til grunn i forarbeidet. Jeg la ned mye arbeid i forberedelser mot elevene, og brukte i stor grad lærere og andre ledere til å dele ut og samle inn spørreskjemaer, samt at jeg mot lærlingene valgte en direkte kontakt med hver enkelt. Når det gjelder lærerne så antok jeg før undersøkelsen at deres motivasjon for deltakelse i en slik undersøkelse var mye større enn hva resultatet viser. Dette er en viktig refleksjon med tanke på at man skulle anta at lærerne ville være i mye større grad interessert i nytten og verdien av en slik undersøkelse sett i lys av optimalisering/sikring og videreutvikling av sin egen arbeidsplass.

7 DRØFTING

Problemstillingen for mitt forskningsarbeid er ” Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?” Jeg har i kapittel 6 vist undersøkelser, funn og analyser rundt disse, og i dette kapittelet vil jeg drøfte disse funnene videre. I dette kapittelet vil jeg også vise knytninger og relasjoner mellom de mest relevante funn og de teoretiske metoder og relevante lover og retningslinjer.

I dette kapittelet vil jeg ta et tilbakeblikk og drøfte de viktigste funnene i undersøkelsen. Videre drøfter jeg det jeg oppsummerer som de viktigste signalene fra resultatene, nemlig behov for endring av yrkestittel, behov for mer og forbedret rådgivning og betydningen av elevenes vektlegging av egne erfaringer ved utdanningsvalg. Jeg tar videre i dette kapittelet et tilbakeblikk og ser funnene fra oppgaven opp mot Kunnskapsløftet og herunder betydningen av noen av de største evalueringer i etterkant av dette. Funn og resultater fra min undersøkelse blir i dette kapittelet videre drøftet opp mot dagens skolesituasjon, prosjekt til fordypning og yrkesdidaktikken, samt samarbeid skole - bedrift og hvordan vi bør snu dette begrepet.

Dette kapittelet inneholder også noe drøfting rundt samfunnsrelasjon og yrkesveiledning, og som en oppsummering av drøftingen belyser jeg utfordringer på den politiske arena samt de utfordringer vi i opplæringskontorene står overfor i vårt daglige arbeid.

7.1 Drøfting av analyserte resultater fra spørreundersøkelsen

I tråd med Hiim og Hippe (2001 s.198), der de skriver at ” *Godt tilrettelagt yrkespraksis som starter på et tidlig tidspunkt, foregår relativt hyppig og har et betydelig omfang anses for å være svært vesentlig i skolebasert yrkes- og profesjonsutdanning.* ” Dette samsvarer godt med det vi kan se ut av analysen i kapittel 6.5.3, sammenstilling av svar fra elever og lærlinger på hva de vektlegger mest ved yrkesvalg, er at erfaring og arbeidsliv er veldig viktig for VG1 elevene ved valg av yrkesretning, mens familie og venner har liten påvirkningskraft. VG2 elevene anser rådgivning som viktigere enn VG1 elevene. Det viser at mange elever på VG1 ikke har valgt hvilken yrkesretning de skal velge i VG2. Her har vi stor påvirkningskraft og da vi også ser at VG2 elevene anser rådgivning som viktigere

enn VG1 elevene er dette en viktig arena for opplæringskontoret og bransjen generelt. Da elevene ser arbeidsliv og egne erfaringer viktigere i VG2 enn VG1 må vi mer på banen her å legge til rette for at de kan foreta yrkesvalg valg på grunn av egen erfaring.

Vi ser at opplæringskontorene og bedriftene har stor påvirkning helt fram til den dagen elevene tar sitt endelige yrkesvalg. Dette kommer også fram i Hiim og Hippe (2001 s.192) der de skriver at ” *Behovet er desto større når også lærerne mangler oppdatert og relevant erfaring i det aktuelle yrket, noe som representerer et vanlig problem*”. Dette forsterkes også i Hiim (2010) der hun peker på at det ” *trengs dypere analyser av kunnskaps-og vitenskapsbegrepet, relatert til lærerens yrkeskunnskap*”. Vi har også sett av undersøkelsen at det ikke bare er det faglige vi må vise, men også det sosiale miljøet i bedriftene. Det siste må vi legge enda større vekt på når vi skal vise vårt fag til elevene.

Det vi ser ved sammenstilling av resultatene fra elever i VG1, VG2 og lærlinger i analysen er at foreldre er rangert som lite viktig ved utdanningsvalg. Et relevant spørsmål her er om dette kan være mer fremtredende i yrkesfag enn studieforbredende utdanningsprogram. Når de først har kommet inn på en yrkesfaglig utdanning, hva vet da foreldrene om de yrkene som er i restaurant- og matfag, samt hva vet de om yrkene de kan velge for å komme ut i lære. De kan ha valgt dette selv og derfor er ikke foreldrene viktig på grunn av at de går der. Som en elev sa i sitt svarskjema ” *Prøv og prat med foreldrene dine som vil at du skal gå den og den linja. Du skal velge hva du føler rett, og ikke dem*”(vedlegg 10). Vi ser at jo mer de nærmer seg slutten av skolen og skal velge lærefag er foreldrene viktigere å rådføre seg med. Dette er en gruppe vi i bransjen ikke har vært flinke nok til å informere. Dette bekreftes også i undersøkelsen der en lærer skrev at vi må ha ” *markedsføring som når foreldrene*”(vedlegg 18). Det vil si at vi bør bli flinkere til å informere foresatte i denne perioden.

Når det gjelder reklame og messer er ikke dette så tungtveiende ved yrkesvalg. Vi i opplæringskontorene bruker mye penger på informasjon og er på mange messer i løpet av året. Da elevene ikke synes dette er viktig kan det være at dette er bortkastete penger og tid for oss. På den annen side kan det være tilfelle at de synes det ikke er nok informasjon og/eller god nok informasjon og at de ikke kan ta noe valg på grunnlag av den

informasjonen de har fått, og at det er for få messer og for lite informasjon. Er messene for kjedelig og lagt opp feil? Er ikke skolene vant til å reklamere og selge sine linjer? Er messene gode men samlet i grupper får ikke elevene nok nytte av eller den informasjonen de trenger? Tør de spørre, får de svar på det de spør om? osv. Noe jeg tar med meg videre fra mitt studium er det en lærer svarte ”Endre innholdet i utdanningsmessene til noe som tiltrekker ungdom noe mer”(vedlegg 18).

Under kategorien arbeidsliv ser vi i undersøkelsen at lønn er viktig for valget videre, men at denne grafen faller dramatisk når elevene er ute i lære. Vi føler vel her at vi har lyktes med å gi lærlingene våre en god utdanning der de har sett at opplæring er viktigst og at lønn øker etter hvert og at denne i stor grad er avhengig av deg selv og den jobben du gjør og dernest hvilke stillinger du får på bakgrunn av dette. Dette kan illustreres med et sitat fra en lærling ” Det er også viktig at personen ikke tenker så mye på lønn når han eller hun skal velge, men om der er noe han/hun vil drive med videre uten å tenke på hva lønnen er” (vedlegg 10).

7.1.1 Tittelen butikkslakter

Ut fra oppsummering over og utdypning i kapittel 6 ser vi at yrkestittelen butikkslakter er mye omtalt. Elever, lærlinger og lærere har gitt unisone innspill på at tittelen oppleves både misvisende og lite statuspreget og bør endres. Eksempler på svar fra elever er ” Bytte navn så det blir mer attraktivt for mennesker. Det er ikke så veldig mange som kjenner til butikkslaktere”. Lærlinger gir følgende tilbakemeldinger: ” Ingen vet hva en butikkslakter er så hadde vært lurt å bytte navn, kanskje mange blir skremt av det”. Ifølge lærerne er det også viktig å gjøre noe med yrkestittelen. ”Skifte navn elever tenker slakt i butikk”. ”Navnet butikkslakter er ikke salgbart”. ”Butikkslakter rekrutteres ikke elevene forbinder dette med slakter”. ”Yrkesbetegnelsen bør endres. Det tar noe tid for elevene å bli fortrolig med en såpass dårlig dekkende fagbetegnelse”.

7.1.2 Rådgivning

Ut fra svarene i min hovedoppgave er det viktig å fremheve elevenes og lærlingenes mange tilbakemeldinger rundt rådgivning og rådgivers rolle. Det kommer klart fram et behov for

tidligere og forbedret rådgivning både kvalitativt og kvantitativt. Eksempler på svar er: ”Flere eller bedre rådgivere på skolen. Lite informasjon om dette på ungdomsskolen, for mye fokus på allmenne fag”. ”Må vekke interessen fra barneskolen, ungdomsskolen. Yrket er ikke synlig nok. Ingen vet hva en butikkslakter er”.

I tabell 5 vises grafisk hva elevene på VG2 legger mest vekt på ved utdanningsvalg. Disse elevene anser rådgiveres og læreres påvirkning som mye viktigere enn VG1-elevene. Dette kan være en indikasjon på at lærere og rådgivere på videregående skole har større påvirkningskraft enn tilsvarende i ungdomsskolen, noe som igjen nok har rotfeste i at lærerne på videregående har større grad av tilknytning og fagkunnskap på det feltet disse elevene har interesse i og utdanner seg mot. Oppsummert ser vi at rådgivers rolle må prioriteres høyere enn i dag, og da særlig så tidlig i utdanningsløpet som mulig. Disse utfordringene blir fulgt opp i kapittel 7.8 Yrkesveiledning.

7.1.3 Egne erfaringer viktig ved utdanningsvalg

Ut fra matrisespørsmålene i min hovedundersøkelse blant elever og lærlinger ser vi at egen arbeidserfaring er ansett som en viktig faktor ved yrkesvalg. Viktigheten av denne er mest sannsynlig mer tungtveiende på VG2 enn på VG1, da elevene på VG2 forhåpentlig har opparbeidet seg noe mer yrkesrettet erfaring i løpet av første år på yrkesrettet utdanning, gjennom prosjekt til fordypning eller ekstrajobber, samt praktisk opplæring på skolen.

Svarene fra lærlingene viser at de anser egen arbeidserfaring som enda viktigere ved yrkesvalg enn hva elevene på VG1 og VG2 gjør. Lærlingene har i større grad relevant erfaring, og når de sier de opplever at denne erfaringen er viktig for deres yrkesvalg så mener jeg dette tydelig viser viktigheten av praksis i utdanningen. Jeg tror også det faktum at lærlingene vektlegger arbeidserfaring signifikant viktigere enn VG1- og VG2-elever gjør, gir en indikasjon på at lærlingene er mer fornøyd med sitt yrkesvalg etter at de fått prøvd yrket i praksis. Mer og tidligere praksis er også et ønske som gjentar seg i tilbakemeldinger fra lærlingene. De ga også uttrykk for at de ønsker muligheter for praksis i alle yrker innenfor studieretningen. Dette er også noe Hiim og Hippe (2001 s.194) støtter der de skriver at ”I eksemplene foran kommer det tydelig fram hvor viktig utplassering er for elevenes kunnskapsutvikling. Erfaring med arbeidsoppgaver, utstyr osv. er en

forutsetning for å forstå innholdet i yrkesteoretiske begreper". I kapittel 7.4 vil jeg se nærmere på prosjekt til fordypning i dagens utdanningssystem og gjøre noen refleksjoner mot de tilbakemeldinger jeg har mottatt i mine undersøkelser.

7.2 Tilbakeblikk

Kritikken av Reform 94 gikk på at yrkesrelevansen til yrkene i utdannelsen ikke var god nok. Det er knyttet store forventninger til at man skal klare dette i Kunnskapsløftet. Imidlertid ser man umiddelbart store utfordringer på dette felt da det i dagens videregående opplæring, og særlig på VG1, er lagt opp til at en lærer skal kunne formidle fagkunnskap om opp til 60 forskjellige yrker til klassen sin, slik man må i læreplanen for design og håndverk, fastsatt som forskrift av Utdanningsdirektoratet 16. januar 2006.

Målet med Kunnskapsløftet er, som jeg har beskrevet i kapittel 2.5, *"..at alle elever skal utvikle grunnleggende ferdigheter og kompetanse for å kunne ta del i kunnskapssamfunnet. Det skal videre sikre tilpasset opplæring for alle elever"*. I etterkant av reformen ble det opprettet "Kunnskapsløftet – fra ord til handling", et statlig program som skulle styrke skolesektorens evne til å utvikle skolene i tråd med Kunnskapsløftet. Programmet hadde en økonomisk ramme på 195 millioner kroner, og foregikk i årene 2005-2009. Hovedvirkemiddelet i satsningen var å gi støtte til skoleutviklingsprosjekter basert på trekantsamarbeid mellom skole, skoleeier og eksterne kompetansemiljøer.

Utdanningsdirektoratet har gitt Fafo og Karlstad Universitet i oppdrag å evaluere dette statlige programmet, og denne gruppen har foretatt flere undersøkelser over flere år, oppsummert i boka "Kunnskapsløftet – fra ord til handling, sluttrapport fra evalueringen av et statlig program for skoleutvikling", basert på Faforapport 2010:01. I prosjekt VGO (videregående opplæring) erfarte man at faglærerne etterspør mer fagrettet kompetanse, men at det i et akademisk miljø virket vanskelig å diskutere hvordan faget formidles og hvilke metoder som skal benyttes. Undersøkelsen viser skoleledelsens oppfattelse av skolekulturen som individualistisk, med svake tradisjoner for samarbeid mellom lærerne. Prosjektet viste også at bestrebelsene på å øke elevenes medvirkning i undervisningen ikke har gitt tydelige resultater, og at graden av elevmedvirkning i stor grad avhenger av den enkelte lærer.

I et av de kvalitative intervjuene som ble gjennomført som et ledd i evaluering advarte en ansatt ved en skole mot manglende ydmykhet for hvor komplekse utfordringene i skolen er og at det ikke finnes noen kokebok som skolene kan følge for å lykkes. Relatert til egen læring og utvikling av kompetansemiljø sier han *”jeg har jo først og fremst lært hvor avgjørende det er at skolen har et eierforhold til prosjektet. Hvis ikke rektor og ledelsen er hektet på, så hjelper det ikke hvor sterkt skoleeier vil”* (Ibid, s.143).

I henhold til kvalitative intervjuer foretatt som en del av evaluering av prosjekt til fordypning i Faforappport 2008:27, spesielt utført inne kokkefaget, kommer det dog fram at noen lærere mener at samarbeidet er endret og at dette har sammenheng med prosjekt til fordypning. Lærerne mener flere har utvidet sitt kontaktnett slik at de har kontakt med flere bedrifter enn tidligere. De mener dette gjelder spesielt for VG1 hvor det blant annet er mer vanlig å ta med klasser ut på bedriftsbesøk. Det er i Kunnskapsløftet videre angitt et læreplanverk bestående av læreplaner for fag, en generell del som beskriver det verdimeslige, kulturelle og kunnskapsmessige grunnlaget for grunnopplæringen, prinsipper for opplæringen samt fag- og timefordeling. Den generelle læreplan og læringsplakaten er beskrevet i kapittel 4.1. Læreplanene for de enkelte fag er forskrifter til opplæringslova (se nærmere i kapittel 2.4), og beskriver den kompetanse elevene, lærlingene og lærekandidatene skal ha når opplæringen er avsluttet.

På linje for restaurant- og matfag er det, basert på Læreplan fastsatt som forskrift av Utdanningsdirektoratet 16. januar 2006, forventet at læreren skal ha kunnskap om og evnen til å formidle denne kunnskapen om hele 12 forskjellige yrkesfag. Jeg ser dette som en umulig oppgave å utføre tilfredsstillende og i henhold til den standard jeg mener elevene fortjener. Faglærer har som regel bakgrunn fra ett av fagene, og da det er stor faglig bredde på linjen, vil det selvsagt være vanskelig for en lærer som er utdannet for eksempel konditor å yrkesrette undervisningen til pølsemakerfaget.

7.3 Drøfting av funn i oppgaven mot dagens skolesituasjon

Skolen er i dag lagt opp med mye god teori gjennom læreplan, vurderingsformer og de arbeidsformer som brukes i skolen i dag. Fylkeskommunene setter opp klasser etter tilgang av lærere og økonomiske hensyn samt at det ligger i bunn at alle skal få utdanne seg til det

de vil. De kan fritt velge det faget de ønsker på VG1 og VG2 de ønsker. Dette for at de ikke skal miste motivasjonen og klare å holde ut i to år til på skolebenken før de skal ut i læra. Dette er i utgangspunktet positivt for alle som kommer direkte ut i læra i det yrket de ønsker, men hva med alle de andre som ikke får læreplass i det yrket de ønsker? Dette er en viktig problemstilling for butikkslakterfaget fordi de fleste av de elevene vi får som lærlinger har havnet i dette yrket fordi de ikke har fått plass i sitt førstevalg. Etter min mening vil utdanningen i henhold til Kunnskapsløftet innenfor småfagene som butikkslakter sakte men sikkert dø ut som en rekrutteringskanal for fagene. Vi må da se andre muligheter for å rekruttere til faget. En mulighet er å utdanne dem selv, en annen er å se om det er arbeidskraft fra andre land som innehar den kompetansen vi er ute etter.

Ved oppstart i VG1 er butikkslakter for de aller fleste et ukjent yrke. Opplæringskontorene får på noen skoler komme inn og informere elevene om yrket, og ut fra dette er det en liten andel elever som faktisk søker seg mot dette yrket både i prosjekt til fordypning og søker læreplass som butikkslakter som sitt 1.valg. Dette kan vises i noen av svarene til elevene ”*jeg synes at Kurs og opplæringskontoret skulle kommet oftere innom skolene som har matfag*”. En annen elev sa det på denne måten ” *Være på skolene bare for å vise at dere er der*”. Vårt problem på enkelte skoler er at de ikke ønsker noe innblanding utenifra. Selv om fylkeskommunene sentralt jobber for å stimulere bedriftene til å ta i mot elever, ha de på utplassering og ønsker mer samarbeid bedrift skole er det til slutt den enkelte skole som bestemmer hvordan dette samarbeidet skal være og tilrettelegges hvis de i det hele tatt ønsker et samarbeid.

7.3.1 Drøfting av funn mot prosjekt til fordypning

De fleste butikkslakterlærlinger hadde konditor eller baker som sitt førstevalg når de startet på VG2, og kanskje butikkslakter som sitt 3.valg. Flere av disse elevene har ikke vært innom kjøtt på sine to år på skolen. De har valgt bort faget i prosjekt til fordypning og har som et eksempel valgt baker som yrkesretning. De kan da gjennom skolen ha hatt totalt 421 timer i prosjekt til fordypning i bakerfaget. Når mange av disse elevene som har valgt baker som sitt yrke ikke får læreplass i faget har de ingen andre referanser til andre yrker og kan vegre seg på å velge fag de ikke har noen kompetanse eller erfaring fra når de skal velge læreplass. Noen av disse velger butikkslakterfaget. De kommer da ut i en bedrift som

forventer at de kan noe angående kjøtt. Dette har de imidlertid ikke kjennskap til og vi har mistet opplæringsmuligheten gjennom skolen med de 421 timene som brukes i prosjekt til fordypning, og vi må i starten av læreperioden sette inn ekstra ressurser for at elevene skal ha mulighet til å ta igjen det de har mistet ved å velge ”feil” yrke i prosjekt til fordypning.

Et av de to hovedfagene som er opprettet i forbindelse med Kunnskapsløftet er som tidligere beskrevet prosjekt til fordypning. Hovedformålet med dette faget på VG2 er ifølge det yrkesfaglige utdanningsprogram: ” *Prosjekt til fordypning skal gi elevene mulighet til å få erfaring med innhold, oppgaver og arbeidsmåter som karakteriserer de ulike yrkene innen utdanningsprogrammene, fordype seg i kompetansemål fra læreplanene på VG3-nivå og ta relevante fellesfag fra VG3, fellesfag i fremmedspråk og programfag fra studieforberedende utdanningsprogrammer. Fellesfag, felles programfag og prosjekt til fordypning i VG2 gir elevene faglig utgangspunkt for å inngå lærekontrakt*”.

Basert på dagens skolesituasjon med så mange timer brukt til prosjekt til fordypning er det viktig at vi får elevene til å velge rett yrke før prosjektet starter. Jeg vil komme tilbake til dette senere i oppgaven, men jeg mener at dette arbeidet må starte på den politiske arena, gjennom tilrettelegging for markedstilpasset utdanning. Videre må det i skolene følges opp at antall elever som til enhver tid velger yrke til prosjekt til fordypning er i tråd med markedets stadige utvikling. På denne måten ville rekruttering til for eksempel butikkslakteryrket vært mye bedre ivaretatt på et tidlig stadium i utdanningen enn i dagens situasjon. Dette vil jeg se i forhold til yrkesdidaktikken som Hiim og Hippe (2001 s.19) definerer og som i denne oppgaven er beskrevet i kapittel 4.3 yrkesdidaktikk.

7.3.2 utfordringer i lys av yrkesdidaktikken

Jeg tror man må se yrkesdidaktikken enda videre enn man gjør nå. Selv om Hiim og Hippe når de omtaler yrkesdidaktikken også innbefatter fagdidaktikken tror jeg ikke at man i skolen i dag evner å dele didaktikken inn i to deler. Det jeg ser i skolen i dag er mer og mer fagdidaktikk og spesialisering mot sitt yrkesvalg, allerede på VG1. Som nevnt ovenfor kan dette få store konsekvenser for læreplass og videre utdanning hvis det er mangler i opplæring mot det endelige valget eller der det er læreplasser senere i utdanningsløpet. Det blir da fort skoler som utdanner bare for det enkelte fag i utdanningsløpet. Hiim og Hippe

ønsker å forankre yrkesdidaktikken i alle fag. Det er jeg enig i behovet for, men jeg tror vi må finne en så felles nevner som mulig for de fagene som ligger i det enkelte utdanningsprogram, samt forankre yrkesdidaktikken mot dette og ikke helle for mye mot fagdidaktikken og således spesialisere undervisningen mot enkelte fag.

Det kan til tider være vanskelig for opplæringskontoret å selge inn en lærling til en bedrift dersom eleven ikke har sett noe som har med læreplanen i butikkslakter å gjøre, men er en reser på rullekake. Det vil selvsagt være like håpløst for en bakerbedrift å få inn en elev med bare fordypning i kjøtt. Dette kan føre til at bedriftene ikke tar inn lærlinger fra enkelte skoler, da de må begynne med egen teoriopplæring og lære lærlingene det grunnleggende for fagene det første året i lære, når de alternativt kan ta inn noen fra andre skoler som har lært dette. Dette er en vanskelig situasjon både for bedriftene, skolene og elevene, Vi blir helt personavhengig av det teamet som er rundt elevene på den enkelte skole. Bytter man ut en lærer kan hele strukturen på skolen forandre seg. Dette kan også sees i sammenheng med det Hiim skriver at lærere også må ha rom for og ”*Evne til etisk handling dreier seg for en stor del om å kunne utøve et godt profesjonelt arbeid*”. Hiim skriver videre at ”*Det kreves også stor fagkunnskap, høy didaktisk kompetanse, ledelse- og samarbeidskompetanse og utviklingskompetanse*” (2010 s.85). Vi må i henhold til ovenstående kunne kreve at en lærer har disse egenskapene og forvente stor fagkunnskap og at han kjenner godt til alle de yrker han underviser i, og at elevene uansett skole og lærer har lik kompetanse når de er ferdig med VG2.

7.4 Prosjekt til fordypning sett i lys av oppgavens resultater

Prosjekt til fordypning må være et ledd i yrkesveiledning og ikke nødvendigvis kun gi fordypning og konkret undervisning i ett yrke. For de elevene som ikke har valgt yrke, eller som bør ha flere ben å stå på, dette på grunn av markedets varierende behov for fagkompetanse, er det viktig at dette prosjektet brukes til å skaffe elevene kunnskap om flere yrker slik at de kan ta reelle valg. Det er etter min oppfatning skolens plikt å gi elevene god veiledning i alle yrker innenfor programområdet, men slik dagens område er bygget opp lar dette seg vanskelig gjøre, da hvert område spenner altfor vidt fagmessig.

Når elevene er så mye ute i bedriftene kan dette også bli en belastning for bedriftene. Man får elever fra 9. og 10. klasse samt elever fra VG1 og VG2. Bedriftene skal ta imot disse elevene og legge opp en undervisning for dem. Dette skal bedriftene gjøre gratis. Dette tar mye tid for bedriftene og de må ta ut ansatte fra sine faste oppgaver for å følge opp elevene. Dessverre er noen av de elevene som er på utplassering ikke særlig interessert i de tildelte oppgaver og blir derfor en belastning for bedriftene, og slik ”bruker man opp” bedriftenes goodwill i forhold til opplæringsansvar. Noen bedrifter har så mange utplasserings elever at de ikke tar inn lærlinger. Det er også en utfordring at bedriftene bruker tid og ressurser på tilrettelegging for utplassering, og at elevene ikke stiller på jobb på grunn av manglende motivasjon og disiplin.

Når prosjekt til fordypning i noen tilfeller i tillegg er basert på frivillig dugnad fra bedriftenes side, kan det også være at elevene ikke får den oppfølging og utbytte av utplasseringen som de har krav på. I min oppgave prosjekt 1 master yrkespedagogikk ”Hvordan utarbeide en felles mal for utplassering VG2 matfag som sikrer at elevene får det utbytte som er beskrevet i Kunnskapsløftet” (2006) fikk jeg også bekreftet fra elevene at de ble tilfeldig plassert i bedrifter. Flere elever ble også utplassert i samme bedrift selv om det ikke var behov for disse.

Oppsummert er prosjekt til fordypning helt personavhengig. Man kan få til gode ordninger mellom bedrifter og skoler men disse ordningene kan fort bli borte om noen av de sentrale personene slutter eller bytter jobb internt. Dette er en for dårlig ordning og er lite forutsigbart for skole, elev og bedrift. Hvilket utbytte elevene får i prosjekt til fordypning er i mange tilfeller helt uforutsigbart og dette er noe vi må endre på. Myndighetene bør utarbeide retningslinjer for både skole, elev og arbeidsgiver innen dette feltet, samt at det bør opprettes tilskuddsordninger for dette på lik linje med lærlingetilskudd. Dette tas også opp i Hiim og Hippe (2001) der de mener at det er behov for at lærere, elever og bedrifter samarbeider om en plan for utplasseringen, samt at det er viktig å få til en god ordning mellom skole bedrift som kan styrke prosjekt til fordypning.

Behovet for å se på og forbedre utnyttningen av de muligheter vi har til god spredning av fagkunnskap gjennom prosjekt til fordypning er også gjenspeilet i min hovedundersøkelse.

7.5 Drøfting av oppgavens resultater mot Kunnskapsløftet

Kunnskapsløftet har nå vart i så mange år at jeg mener vi bør ta konsekvensen av det vi ser ikke fungerer etter hensikten, og sørge for at elevene raskest mulig får den veiledning og breddekunnskap de har krav på i henhold til Kunnskapsløftet.

Det er en utfordring å vedlikeholde lærernes fagkompetanse samt å legge til rette for og motivere til etter- og videreutdanning av lærerne slik at de ikke blir utdatert innen sitt fagfelt. Bransjene er i stadig utvikling, det utvikles stadig nye verktøy og metoder til bruk i det daglige arbeidet, vi internasjoniseres på stadig flere fagfelt, og lover og retningslinjer gjør at den daglige utføring av et yrke er i endring. Det er viktig å bringe kunnskap om dette inn i skolene og til de lærerne som skal formidle disse fagene til elevene. Mange lærere er etter min oppfatning flinke til å holde seg oppdatert på utviklingen innen sitt fag, men det er umulig for en lærer eller et lærerteam å holde seg oppdatert på utviklingen innen alle de 12 yrkene linje for restaurant- og matfag skal gi elevene innføring i – god nok innføring til at de kan gjøre kvalifiserte valg av utdanning. Denne utfordringen kan for mange lærere være en stor kilde til frustrasjon og gi næring til følelsen av og ikke mestre å gi elevene en god læresituasjon. Ett av svarene jeg fikk i spørreundersøkelsen bekrefter dette, (vedlegg 5) ”Bytt de gamle lærerne mot fine nye lærere, som har ny kunnskap”. Her mener jeg skolene må bruke bransjen og opplæringskontorene i den grad det er behov for dette på hver enkelt skole/linje/fylke. For å muliggjøre dette må det selvsagt legges til rette for dette økonomisk.

7.6 Samarbeid skole – bedrift, anbefalinger basert på funn

Vi må snu det innarbeidede begrepet samarbeid skole - arbeidsliv til samarbeid arbeidsliv – skole. Det er pr. i dag ingen retningslinjer fra departementet eller fylkene på hvordan samarbeidet skal være. I dag er det skolen som avgjør hvor mye de ønsker av samarbeid med bransjene, samt at penger og stillingshjemler som skal brukes til prosjekter styres av skolene.

Man er generelt mer opptatt med det man har gjort bedre i forhold til reform 94 enn hvor man vil og hvor langt fra målet man er. Dette mener jeg gjenspeiles både i skolene og på den politiske arena i den daglige taleform. Det er opplagt at vi må bruke erfaringene fra

---

Masteroppgave i yrkespedagogikk mai 2011. ”Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?”

tidligere for å stake opp veien for det videre arbeid, men det er på tide at vi slutter å måle resultater opp mot reform 94, men ser på de reelle utfordringer vi har i dagens situasjon og jobber framover mot konkrete og nye, oppdaterte mål. Dette arbeidet må gjøres både på skolene og av politikerne parallelt.

Tanken bak Kunnskapsløftet var nettopp å gi elevene større valgmuligheter ved å slå sammen mange fag i VG1 og VG2, slik at de skulle kunne gjøre konkrete valg sent i utdanningsløpet. Vi ser nå imidlertid at resultatet av dette for de fleste elevene er at de i stedet for å gjøre kvalifiserte valg sent i løpet, tvinges til valg basert på lite kunnskap, blant annet på grunn av at de ofte tidlig i utdanningsløpet velger ett yrke til prosjekt til fordypning. Som en elev sa i undersøkelsen ” *Det er ikke så mange som kjenner til butikkslakter* ”. Jeg tror dette er en stor utfordring relatert til mange fag, nettopp at elevene ikke kjenner til faget og dermed ikke velger det i prosjekt til fordypning. De mest populære og kjente fagene blir valgt.

7.7 Drøfting av funn i oppgaven i et yrkesdidaktisk perspektiv

I Hiim og Hippe (2001) ønsker man at prosjekt til fordypning gjennom økt kunnskap og ønske om videre utdanning skal motivere elever til å være på skolen og få mer motivasjon for de teoretiske fagene. Gjennom utplassering i arbeidslivet i prosjekt til fordypning blir elevene stilt mer krav til som arbeidstaker enn hva skolen gjør ovenfor sine elever, og de blir dermed mer selvstendige ved å være ute i bedriftene. De ser i arbeidslivet at de er avhengige av hverandre og støtter hverandre mer, og samarbeidsevnen øker. Det er viktig at skolen også høster av denne erfaringen hos elevene og bruker dette videre i de teoretiske fagene. De fleste elevene finner også ut gjennom prosjekt til fordypning at man bør ha teoretisk kunnskap for å mestre et yrke, da de ser sammenhengen mellom teorien og den praktiske utføring av arbeidet. Det er viktig at den teoretiske undervisningen etter utplassering er knyttet opp mot de erfaringer som er gjort av elevene slik at dette øker motivasjon og vitebegjær hos elevene. Dette kom tydelig fram i min oppgave prosjekt 2 master i yrkespedagogikk ” Hvordan utarbeide en plan for prosjekt til fordypning av VG2 elever i matfag ” (2008) der elevene også synes det var gøy og spennende å være ute i bedrift. Flere så også at det å være i bedrift ikke var så utrygt som mange trodde og at de hadde fått nye venner og følte at de ble godt mottatt. Etter utplasseringene følte elevene seg

klarere til å starte i bedrift. Jeg så også i denne oppgaven at de som var utrygge og usikre for nye utfordringer, som å starte i et arbeidsforhold, heller fortsatte på VG3 fordypning da det er et trygt og kjent miljø på skolen.

Viktigheten av å ha en interesse for det man arbeider med er blant annet beskrevet av Dewey. Han beskriver også viktigheten av å ha en fase med prøving og feiling. Ifølge Dewey fører egen interesse for arbeidet til økt og dypere refleksjon under arbeidsprosessen, noe som igjen fører til økt kompetanse gjennom å etablere vaner og rutiner i faget. Erfaring er ifølge Dewey ”å oppdage sammenhenger mellom handlinger og konsekvensene av disse handlingene”. For å oppdage sammenhengene er det viktig å reflektere under og i etterkant av handling. Det er derfor viktig å legge til rette for at elevene skal kunne reflektere for å tilegne seg denne erfaringen.

For at elevene skal bli motiverte må de være utplassert i prosjekt til fordypning i det faget de ønsker, hvis ikke kan det virke motsatt og motivasjonen for skolearbeid kan bli borte. Ulempen med dette er imidlertid at det kan føre til at de ikke får smake på noen av de andre yrkene som VG1 og VG2 rekrutterer til. Dette er en bra ordning for de som er garantert læreplass og i de fagene som man trenger lærlinger i, men når bransjene ikke kan motta så mange elever til lærekontrakt kan det bli vanskelig for elevene å få kontrakter i andre bransjer enn den de har hatt prosjekt til fordypning i. Dette er ikke noe problem for de 70 % av elevene som får kontrakt og består og har gode karakterer og lite fravær, men et stort problem for svake elever med stort fravær. Kunnskapsløftet er, som alle andre reformer har vært, bra for de gode elevene som ikke har noe problemer med å få, og ville fått lærekontrakt uansett reform. Det er de 30 % andre elevene vi må fokusere på og løfte kompetansemessig. Vi tar inn flere av disse i lære men de innehar ikke den kompetansen vi ønsker og de fleste vet ikke noe om faget vårt. Vi ser at grunnkompetansen hos disse elevene er enda mindre enn tidligere, da disse elevene før endringer i Kunnskapsløftet hadde noe mer faglig kunnskap basert på at de hadde mer praksis innen kjøttskjæring og ikke så mye konditor-rettet undervisning som i dag.

7.8 Yrkesveiledning – behov for å løfte rådgivers rolle

Det finnes i dag ingen formell utdanning i yrkesveiledning for lærere. Lærere og veiledere på ungdomsskolen skal således gjøre en viktig jobb med å gi råd til elever som skal ta ett av de største valg i sine liv, basert på liten faglig kunnskap om selve rådgivningen. En ungdomsskoleelev har i mange tilfeller detaljkunnskap om veldig få yrkesretninger. Det er derfor en sårbar situasjon når de kommer til møte med en rådgiver som de har tillitt til har den kunnskap som skal til for å gi dem kvalifiserte råd om yrkes- og skolevalg. De rådene rådgiverne gir til elevene er basert på den informasjon rådgiverne har fått fra bransjer, videregående skoler, arbeidsgivere og andre kommunale og fylkes instanser. Dette vil således variere innholdsmessig, faglig kvalitativt og ut fra relasjon mellom elev og rådgiver. Veiledning blir også ofte gjort basert på en liten samtale med elev, og er derfor gjerne gjort på for snevert grunnlag. Når det gjelder VG1 og VG2 yrkesveiledning kan denne også være for tilfeldig og kan være avhengig av hvilken kompetanse og bakgrunn de har. Jeg mener det er for tilfeldig om disse elevene får veiledning når de har behov for det eller når skolen eller læreren har avgjort at veiledningen skal skje.

I min hovedundersøkelse kom det fram klare behov for å løfte rådgivers rolle – både når det gjelder den faglige kompetansen hver enkelt rådgiver skal inneha og den tiden som blir satt av for denne rådgivningen for hver enkelt elev. Se oppsummering i kapittel 7.1.2.

7.9 Samfunnsrelasjon – behov for faglært kompetanse

I følge Statistisk sentralbyrå (01.10.2010) er folketallet i Norge i dag ca 4,9 millioner, og av disse er ca 3,5 millioner personer mellom 15 og 74 år. Arbeidsstyrken er ca 2,6 millioner, hvorav 2,5 millioner er sysselsatt. Personer utenfor arbeidstyrken er ca 975.000 (eldre, skoleelever, trygdede), og antall arbeidsledige er ca 84.000.

Til samfunnets beste er det en økning på ca 4.000-5.000 ungdommer i årskullene som kommer framover i en periode. Disse vil bidra til å fylle arbeidslivets økte behov for arbeidskraft i årene som kommer. Det er behov for faglært kompetanse, og det er viktig at vi tilrettelegger for å gi disse ungdommene muligheter for god utdanning og fag/svennebrev innen de yrker der vi har økt behov for arbeidskapital framover. Vi ser også at den norske befolkning ønsker å ha stadig lengre ferier, kortere arbeidstid, flere

permisjoner og vi har høyere sykefravær enn tidligere. Summen av dette gir økt behov for kompetent arbeidskraft. Vi vet også at det er nedgang i søkningen til realfag, og at det også der trengs mye kompetanse, og at disse vil konkurrere med yrkesfagene om tilsøking. Det trengs også i årene framover flere fagfolk som tar høyere utdanning og det er derfor viktig at overgangen fra fag/svennebrev til høyskoleutdanning må sees på og tilrettelegges.

Kunnskap er vår viktigste kapital i arbeidsmarkedet i dag. Human kapital i Norge i dag utgjør 80 % av vår totale kapital. Kvaliteten på denne kapitalen påvirkes av hvilken kunnskap man har og hvor lenge man står i jobb. Utdanning er lønnsomt for individet og samfunnet. Økt utdanning fører til at vi tjener mer som enkeltpersoner og bedrifter og gir økte skatteinntekter. Forvaltningen av humankapitalen bør oppgraderes og sees i sammenheng med hvordan vi forvalter andre kapitaler, for eksempel oljekapitalen. I dag utdannes det og rekrutteres det for få personer til yrkesopplæringen i forhold til det behovet som finnes i markedet.

Det er også viktig at flere enn i dag får en utdanning da vi regner med at det i 2025 kun er plass til 3,5 % av de som bare har grunnskole i arbeidsmarkedet, i følge SSB. I dag har vi utenlandsk arbeidskraft som en ekstraressurs, men dette kan være en kortsiktig hjelp, da disse landene i framtiden mest sannsynlig vil trenge sin arbeidskraft selv. Siden 1974 har det forsvunnet 100.000 industriarbeidsplasser i Norge, og samtidig øker stadig kravet til utdannet/faglært arbeidskraft. Norge mangler fagarbeidere med relevant kompetanse og i følge NHO må virksomheter i privat sektor si fra seg eller utsette prosjekter på grunn av at de ikke klarer å skaffe tilveie arbeidskraft som innehar rett kompetanse. Dette gjelder spesielt i byggebransjen.

Det er sosiale forskjeller i gjennomføringen av utdanning, ca 70 % av elevene fullfører sin fagopplæring i løpet av 5 år. De som ikke får læreplass faller ofte fra utdannelsen og får ikke fullført videregående opplæring. Der foreldrene har lav utdanning gjenspeiler dette også barnas antall år i skole. De som kun har grunnskoleutdanning er overrepresentert i fengslene, blant de som går arbeidsledig, mottar trygd eller sosialhjelp. Oppsummert kan vi si at vi har en ubrukt ressurs på 30 % av arbeidskapitalen.

Skole og næringsliv, privat og offentlig sektor har et samfunnsmessig ansvar for å gi elevene mulighet for å ta gode valg og bidra til at vi i større grad utnytter denne ubrukte ressursen.

Undersøkelser viser at 70 % av de som sitter i norske fengsler i dag var arbeidsledige når forbrytelsen ble foretatt. 40 % av de innsatte i norske fengsler har ungdomsskolen som høyest fullførte utdanning. Til tross for at vi vet dette blir det ikke satt inn nok ressurser på skolene og til den enkelte elevs beste. Det er her ressursene med tilrettelagt undervisning må inn. Alle elever lærer ikke likt og i enkelte perioder i livet trenger noen litt ekstra hjelp i form av tilrettelagt undervisning. Oppsummert kan vi konkludere med at lærlingplakaten og den generelle læreplanen ikke blir brukt eller har noen betydning for den enkelte elev. Som flere har sagt før er ikke problemet at vi ikke vet hva som skal gjøres men at man ikke har gjennomført det man vet.

Et stort problem er at skolen er for svak for elevene og ikke at det er elevene som er for svake for skolen. Skolesystemet klarer ikke å fange opp de som har ekstra behov tidlig nok. Når de fanges opp så er tiltakene som settes i verk ekstraundervisning, men som tidligere beskrevet så virker denne ikke alltid som nødvendig for å få disse elevene opp på forventet nivå igjen, men fører heller at de får et forenklet opplæringsopplegg som til slutt gjør at de ender på et lavere faglig nivå enn de andre elevene.

7.10 Skolepolitiske utfordringer

Et annet problem for dagens skoler er at 63 % av kommunene har behov for nye rektorer de neste 5 årene. I dag er det for liten søkning på disse stillingene og skolene vil få et problem med å fylle disse stillingene med gode ledere. For det er nettopp ledelse norske skoler trenger i dag. Både internasjonale OECD rapporter og ”Tidsbrukutvalget” med Kirsti Kolle Grøndal, i sin rapport fra Tidsbrukutvalget (Regjeringen.no 15. desember 2009) legger vekt på dette. Det bør settes søkelys på hvorfor gode ledere ikke søker på disse jobbene - kan det være at det er forventet at det er rektorene som skal omsette føringer fra politisk hold til praktisk handling? Det antas at de ikke ønsker dette, da skolene har bedt om reformro, arbeidsro, mer tid til undervisning, mindre rapportskrivning og dokumentasjon. Sistnevnte er ikke skolens kjerneoppgaver og stjeler tid fra elevenes

opplæring. Dette har det vært skrevet mye om etter kronikken skrevet av Lise Henriksen og Marianne Vik som sto i aftenposten (12.januar 2008) ”Hva gjør lærerne” som også konkluderte med at det er mye annet enn faglige aktiviteter som lærerne bruker mye tid på.

Når en reform er innarbeidet og har satt seg er vi tradisjonelt over i planlegging og innføring av en ny en, som et resultat av nye politikere med nye markeringsbehov i ledende politiske verv. Politikerne ønsker ofte en rask innføring av sine foretrukne retningslinjer for raskt å kunne vise til at de har gjennomført tiltak. Dette medfører at vi ikke rekker å se resultatene av den ene reformen før en annen iverksettes. Jeg mener vi, uavhengig av politisk styresett, bør definere og innføre en langsiktig og overordnet skolepolitisk plattform, i tett samarbeid med hvert enkelt arbeidsmarked. Politisk uavhengige organ bør i tett dialog med bedriftene i det enkelte arbeidsmarked følge utvikling og prognoser for å planlegge langsiktig satsing på utdanning innen de bransjer vi vil komme til å få økt/reduert behov for faglært kompetanse.

I en artikkelgruppe om skoleformen Kunnskapsløftet fra NIFU STEP (Februar 2010 Vol.4 Nr.1. Art.17) bekreftes at elevenes bakgrunn teller mest for fullføring av utdanning. Et spørsmål man må se på er hva som har betydning i barnas bakgrunn. Det er dokumentert at foreldres utdanningsnivå påvirker barnas valg. Det er min oppfatning at i dagens skolesituasjon så er det lagt opp til at en stor del av læringen skal skje gjennom lekser på fritiden. Barna er derfor avhengig av at de har et nettverk som har tid og evner til å følge opp undervisningen etter endt skoledag. I realiteten er det på barneskolen og også til dels på ungdomstrinnet i dag lagt opp til korte dager på skolen, og det forventes stor grad av egeninnsats fra barna. De elevene som ikke har det nødvendige nettverket rundt seg vil tidlig miste noe av utdanningen og mest sannsynlig også gå glipp av noe av den motivasjon og vitebegjær som er viktig å gi næring for at skoletiden skal oppleves som en fin og lærerik tid, og legge grunnlag for en meningsfylt utdanning og yrkeskarriere senere i livet.

Basert på disse erfaringer mener jeg det er nødvendig å se på læresituasjonen allerede på barneskolen, og legge en større del av undervisningen inn i skoledagen ved å øke antall undervisningstimer og gjøre lekselesing mer preget av repetisjon. Det er i dag de barna som har foreldre som har muligheten for å være hjemme når barna kommer hjem fra barne-

og ungdomsskolen slik at de sammen kan forstette der læreren slapp undervisningen den dagen, som er ”vinnerne” i dagens skole. Dette underbygges også i Markussen m.fl. (2008) der de så at ungdom som bodde sammen med mor og far som 15 åring gjorde det bedre i videregående opplæring enn de som ikke bodde slik. De som bodde sammen med begge foreldrene hadde 72 % prosent oppnådd studie- eller yrkeskompetanse etter 5 år, mens dette gjaldt 53 % prosent blant de som ikke bodde slik. Byrhagen m.fl. (2006) fant ut at jo bedre karakterer ungdommene hadde i tiende klasse jo bedre gjorde de det i videregående opplæring.

7.11 Noen utfordringer i forbindelse med fylkeskommunal forvaltning

For meg virker det som det er opp til 19 tolkninger av opplæringslova og dens forskrifter, det vil si at hvert enkelt fylke har rom for å tolke store deler av regelverket. For oss som driver opplæringskontorer og jobber i flere forskjellige fylker betyr dette at må vi forholde oss til flere mulige utfall på like saker men som behandles ulikt i de ulike fylkene, til tross for at dette er regulert i lover og forskrifter. Dette er negativt for opplæringskontorene som skal følge like regler for like saker mot medlemsbedriftene. Har man først fått et vedtak i et fylke er det ikke automatikk i at man får det samme vedtaket i et annet fylke. Et eksempel her er at mange fylker nekter enkelte opplæringskontorer å etablere seg i fylket hvis det allerede er et opplæringskontor der som har faget, selv om dette er et tverrfaglig kontor og har mange utdanningsprogram å forholde seg til. Dette fører til at det blir monopol på hvor elevene kan søke og at opplæringen ikke blir så god som den burde være dersom det hadde vært reell konkurranse mellom kontorene, noe som ville ha bidratt til økt rekruttering til yrkesfagene og bedre opplæring, da det er elevene som til slutt skal velge. En annen utfordring er de gjeldende vedtekter for et opplæringskontor. Disse skal vurderes i hvert enkelt fylke og blir vurdert hver gang vi skal ha en ny lærling i et nytt fag som det enkelte opplæringskontor ikke har i dette fylket. Dette vil si at våre vedtekter blir vurdert og vi blir pålagt å gjøre forandringer flere ganger i året. Det er yrkesopplæringsnemnda som har ansvaret for at vedtektene er tilfredsstillende og det kan virke som det blir brukt masse ressurser på saker som allerede er godkjent i et eller flere fylker. I enkelte tilfeller føles det useriøst at det kan gjøres store forskjeller i vedtak tatt i det enkelte fylke i forhold til vedtak tatt i et annet fylke vedrørende samme lovtekst. Så lenge fylkene har selvstyre vil de foreta forskjellige tolkninger av regelverket. Da verken utdanningsdirektoratet eller

departementet tar styring over dette og gir en felles tolkning av regelverket vil fagopplæringen i Norge i for stor grad avgjøres av enkeltpersoner i fylkeskommunen.

For opplæringskontorene og de andre aktørene innen fagopplæringen fører dette til at det blir det mer viktig å drive lobby virksomhet i det enkelte fylke og påvirke enkeltpersoner enn og følge lovverket. Det blir da avgjørende hvem sitter i de ulike posisjonene i fylkesadministrasjonen, fagopplæringen innen SRY, Faglig råd og Yrkesopplæringsnemnda. Det blir videre viktig hvilke roller disse har i egne yrker og hvilke styreverv de sitter i, som har en tilknytning til fagopplæring. Jeg tror at opplæringskontorene er mer bevisst på dette og kan bruke dette til å påvirke til egen fordel fremfor fylkespolitikernes vedtak, som ofte blir satt til side i fylkesadministrative beslutninger. Det er videre avgjørende hvordan relasjonene mellom Fylkesmann og Yrkesopplæringsnemndene er, og hvilken kompetanse fylkesmannen har til å vurdere klager på enkeltvedtak i fagopplæringen, foretatt av Yrkesopplæringsnemnda.

Denne lobbyvirksomheten gjøres også av opplæringskontorene mot skolene. Uansett hvilken reform som gjelder virker det som om ingen reform kan påvirke lærerens undervisning tilstrekkelig. Det er ikke reformen som styrer undervisningen men undervisningen som blir styrende for reformen, man bare tilpasser den undervisningen man mestrer mot gjeldene reform. Det er den enkelte læreren som avgjør hvordan yrkesdidaktikken, undervisningen og prosjekt til fordypning blir. Det er den enkelte lærer som underviser og påvirker elevene. Dette tas også opp i *"Mesterlære: læring som sosial praksis"* (Kvale, 1999), der de legger vekt på eksempelets makt. Det læreren underviser i og gir eksempler fra og det elevene får prøve seg i på skolen er det læreren kan og er trygg på. Dette er som regel det læreren er utdannet i og har jobbet med og mestrer. Dette gjør at vi må skolere og påvirke den enkelte lærer med kunnskap eller hjelp til å formidle våre yrker, men så lenge vi ikke har den personlige kontakten med den enkelte lærer er det ingen selvfølge at vi kommer inn på skolene for å formidle våre fag. Hvordan vi får innpass på skolene er nok mer basert på kjemi mellom opplæringskontor og skole enn på pålagt yrkesveiledning og felles forståelse for prosjekt til fordypning.

For meg virker det som det er personlige forhold og velvilje fra skolene som avgjør i hvilken grad vi får innpass. Vi føler at det kan være konflikter på den enkelte skole som vi blir en del av i forhold til undervisning i de enkelte programfagene. Dette blir også tatt opp i Fafo-rapporten ”Kunnskapsløftet - fra ord til handling” (2010:01). Har ikke skolen et eierforhold til et prosjekt og ikke rektor eller ledelsen er interessert, hjelper det ikke hvor mye skoleeier vil. Blir lærere tvunget fra ledelsen til å samarbeide kan dette få motsatt effekt og føre til sabotering og ødeleggelse av samarbeid. Lærere har også en stor selvsikkerhet når det gjelder forbedringskompetanse og de nærmest avviser enhver innblanding fra eksterne kompetansemiljøer. Det samme kan også være gjeldende for fylkeskommunen i forhold til rutiner og enkeltvedtak som blir tatt i forhold til enkelte opplæringskontorer. Man er helt prisgitt enkeltpersoners velvilje.

7.12 Oppsummering

I kapittel 7 har jeg først og fremst drøftet de funn jeg har gjort i undersøkelsene og som er presentert og analysert i kapittel 6, og trukket fram spesielt de viktigste resultatene av undersøkelsen. Svarene fra alle undersøkelsene viser tydelig at både elever og lærlinger legger størst vekt på sine egne erfaringer ved utdanningsvalg. Basert på denne informasjonen vet vi at for å øke rekrutteringen til butikklakteryret, så må informasjon om yrket gis tidlig, og det er viktig at det i undervisningen legges mer til rette for å høste egen arbeidserfaring enn hva som er tilfelle i dag. Informasjon til foreldre er også viktig å kvalitetssikre, og ikke minst er rådgivers ansvar og oppgaver veldig viktig for at elevene skal klare å ta gode valg for egen utdanning. Tittelen butikklakter oppleves av alle respondenter i undersøkelsen som misvisende og lite statuspreget. Jeg kommer også tilbake til dette i kapittel 8, veien videre.

Basert på oppsummering av resultatene fra undersøkelsene, har jeg videre drøftet disse opp mot dagens skolesituasjon, og da spesielt mot prosjekt til fordypning og yrkesdidaktikken. At elevene er kvalifisert til å ta riktige valg av yrke ved prosjekt til fordypning, gjør at de får muligheten til å øke sin innsikt i det relevante yrkets hverdag på en unik og veldig verdifull måte. Om de derimot ikke har fått den kunnskap og informasjon de bør ha fått, og derfor velger feil yrke ved prosjekt til fordypning, så er resultatet av dette for den enkelte elev ikke bare at de ”kaster bort” tid og ressurser på å øve på feil yrke, men viktigst er at de

mister en gylden mulighet til å investere mer enn 400 timer i egen kunnskap og arbeidserfaring i et yrke de kan basere en lang yrkeskarriere i. Eventuelle feilvalg her fører igjen til at når elevene senere kommer ut i lære uten å ha tilegnet seg noe yrkeserfaring så må lærebedriften, i samarbeid med opplæringskontoret, tilrettelegge for ekstra opplæring for å ta igjen tapt læring.

Jeg drøfter også Kunnskapsløftet, prosjekt til fordypning, yrkesveiledning og yrkesdidaktikken og går nærmere inn på muligheter og utfordringer innen disse i dagens samfunn. Det kan være en utfordring for skole og lærere å holde seg oppdatert på den utvikling som skjer i de forskjellige håndverksyrker, og jeg har i dette kapitlet sagt noe om viktigheten av videre- og etterutdanning for lærerne. Det er også veldig viktig å fokusere på samarbeidet skole - bedrift og hvordan vi bør snu dette begrepet. I kapittel 7 har jeg også drøftet noen hovedsaker innen samfunnsrelasjoner og politiske utfordringen innen utdanningspolitikk, og til slutt, før jeg går over til å si noe om veien videre viser jeg til noen av de utfordringer opplæringskontorene står overfor i sitt daglige arbeid, spesielt med tanke på lover og retningslinjer.

8 FORSLAG TIL TILTAK OG VEIEN VIDERE

8.1 Anbefalinger vedrørende skolesituasjonen

8.1.1 Utdanningsvalg basert på bransjebehov

Slik læresituasjonen er i dag blir den daglige undervisning på VG1 og VG2 på restaurant- og matfag basert på den faglige bakgrunn de enkelte lærerne har, og det faglige innhold vil variere i stor grad mellom de ulike skolene. Bedrifter innen de ulike bransjene samt vi som jobber på opplæringskontorene har over tid dannet oss et godt bilde av hvilke skoler som er gode på de enkelte fagfelt, og rekrutterer fra de skolene som er best på den utdanning vi i hvert enkelt tilfelle ønsker kompetanse i. Dette er en situasjon vi i opplæringskontorene ikke er veldig glad for, da den bredde kompetanseløftet er ment å gi ikke er gjenspeilet i den reelle utdanning, og valg av kandidater ikke nødvendigvis er tatt på riktig grunnlag. Vi ser også at dette forandrer seg når en skole bytter ut en lærer med en annen med en annen yrkesbakgrunn. Utdanningen blir således lite forutsigbar og preget av tilfeldigheter i stedet for bevisste valg av retning basert på markedsbehov. Både undervisningens faglige vinkling/tyngde og søkning til læreplass i de enkelte fag forandrer seg i for stor grad basert på lærernes bakgrunn. Det er viktig å snu dette til utdanning og søkning mot de fag markedet og bransjen har behov for. Dette tar også Hiim (2010 s.32-33) opp angående nye læreres yrkeskompetanse. Hun viser til at lærerens yrkeskompetanse kan i følge rammeplan for lærerutdanning 2003 deles opp i 5 områder. Didaktisk kompetanse, fagkompetanse, sosialkompetanse, endring og utviklingskompetanse og etisk vurderingsevne. Så fokuset på yrkeskompetanse må bli enda bedre og gi læreren kompetanse slik at han er kvalifisert til å undervise og gi relevante eksempler i undervisningen i hele fagfeltet i sitt område.

Utfordringen er at det kan være vanskelig for bransjene å vite hvilke behov vi har i framtiden. Vi vet ikke når utenlandsk arbeidskraft forsvinner og vi kjenner ikke bransjens utvikling og behov framover. Det vi derimot vet er at bransjen har behov for fagkompetente folk totalt sett. Kokker og servitører trenger man alltid. Er behovene for de mindre fagfeltene vanskeligere å forutsi? Dette er avhengig av bransjenes valg framover. For eksempel kan man velge å sentralisere skjæring av spesialiteter til ferskvare, det blir da mindre skjæring i den enkelte butikk og vi får da redusert behov for butikkslaktere. Kan

dette igjen skape nytt behov for spesialforretninger og dermed økt behov for fagkompetanse? Det er mange ubesvarte spørsmål, men per i dag trenger vi fagfolk og lærlinger framover og vi står ovenfor en situasjon der vi ikke har tilgang til nok lærlinger.

Når vi så ser på de svar jeg har fått fra elevene rundt dette, så er de preget av at de mener de må ha stor valgfrihet og at deres valg må være utgangspunktet for utdannelsen. Sitat fra svar i min undersøkelse: ”*Det må være frivillig, å presse elever inn i et fag er idioti*”. Dette er nok også det Hiim og Hippe samt Grete Haaland Sund mener og legger opp yrkesdidaktikken til at elevene skal få fordype seg i sitt valg uansett hva lærere og markedet ønsker. Jeg ser at dette går greit så lenge eleven er i utdanningsløpet på skolen, men blir et problem når de skal ut i læra. Mye av forskningen går på hva som er best for elevene i skolesituasjonen i VG1 og VG2, men det er lite som er forsket på når det gjelder overgangen fra skole til bedrift og hvor kompetente de er/bør være for å få lærekontrakt.

8.1.2 Markedstilpasset yrkesutdanning

Jeg mener vi bør se på den danske modellen der elevene må ha avtale med en bedrift som tar dem inn i læra før de får den teoretiske undervisning de skal ha. Undervisningen skjer i bolker under hele lærlingperioden. For disse danske elevene blir teorien virkelighetsnær og relevant. Vi bør i mye større grad legge undervisningen til rette for hver enkelt elev og ikke kjøre alle gjennom ”en stor kvern” og tro at alle kommer ut med likt kompetansenivå. Videre er det ikke alle som i denne perioden er klar for teori eller skole, og dermed ikke klar for valg av yrke. Disse bør få muligheten til å vente med å gå skole uten å miste retten til videregående opplæring, og komme tilbake på et senere tidspunkt. Dette vil også gjøre noe med alders sammensetningen i skolene, det vil komme eldre elever inn i klassene og dette kan føre til at det blir mer ro og disiplin i klassene.

Vi må ta elevenes motivasjon på alvor, men utdanningstilbudet må også være basert på markedsbehov og ikke bare elevenes eller lærernes ønske om utdanningsvalg. Om man klarer å snu denne situasjonen vil man eliminere dagens store utfordring med at elever etter endt skolegang ikke får lærekontrakt i sitt valgte yrke fordi det ikke er behov for deres kompetanse.

Dette er imidlertid stikk i strid med den teorien som yrkesdidaktikken og dagens politiske føringer gir rammer for. Elevenes motivasjon settes i høysetet, og all veiledning er basert på motivasjon og ikke marked og bransjenes behov for arbeidskraft. Yrkesdidaktikken er basert på å få alle yrkene inn i skolen og det forventes at lærere kan undervise i og ha kjennskap til alle fag. Hva så med de overtallige unge lærere som har kompetanse men ikke blir ansatt? Hvem er interessert i å ta etter- og videreutdanning, og hvem skal vi egentlig ansette? Det har til nå ikke lyktes å finne løsninger på dette. Det viktigste akkurat nå er at skolene og lærerne erkjenner dette, og at både skole, elev og senere arbeidsgivere kan ta hensyn til dette i det videre løp.

For å sikre at elevene får en realistisk tilnærming til yrket, må man ifølge de tre hovedretningene innen læringsteori legge mer vekt på den sosiokulturelle læring, gjennom tilrettelegging for økt andel av praktisk utdanning, det vil si utplassering i bedrifter. Læringsteori kan deles i tre hovedgrupper – behavioristisk, kognitiv og sosiokulturell tilnærming. Den behavioristiske læringsteori ble utviklet rundt 1.verdenskrig og er basert på at man betrakter læring som endring av ytre, observerbar og individuell adferd. Pavlov m.fl. som utviklet teorien mente tankeprosesser og sosiale prosesser var av underordnet betydning, og at gjennom riktig bruk av stimulus kan nærmest alt læres. Teorien er basert på motivasjon gjennom straff og belønning. Historisk sett kan man si at skolesituasjonen, på lik linje med arbeidsliv og familieliv, var i mye større grad farget av denne teori i gamle dager enn den er i dag. Vi kan allikevel dra kjensel på noen grunnleggende verdier i vår kultur og måte vi definerer ”god oppdragelse” og trekke paralleller opp mot den behavioristiske teori.

Skal man tilrettelegge for at elevene skal lære om yrker bør dette gjøres i bedriftene og tilrettelegges der. Skal man ha en reform som innebærer så mye bedriftsfokusering kan man like godt sende ut elevene i praksis tidlig eventuelt i VG1, og gi dem teoretisk undervisning på skolen underveis. Dette gjøres i og for seg i dag også men elevene bør da ha vært innom Pedagogisk-psykologisk tjeneste først, og det skal være definert et behov for særskilt utdanningsopplegg. Denne ordningen bør man se nærmere på som et mulig normalt løp for enkelte og ikke tvinge alle gjennom det samme løpet. Vi kan lære noe fra Finland der hver 3. elev gjennom sitt skoleløp har hatt tilrettelagt opplæring, uten at det er

noe galt med eleven, og at man må innom en omfattende prosess i skolen for å få vedtak om ekstraundervisning i fag man sliter med. Det kan etter min mening diskuteres hvem Kunnskapsløftet er til det beste for, om elevene får det de reelt har krav på av tilrettelagt undervisning for hvert enkelt individ, eller skal alle lære likt og når skolen bestemmer. For å sikre at alle elevene har det kunnskapsnivået som kreves for start på videregående opplæring, er det viktig å sette inn flere ressurser i barne- og ungdomsskolen for å gi reell ekstraundervisning til de som trenger det, og ikke kun ta ut de elever som sliter i noen fag for å gi dem tilrettelagt undervisning. Jeg mener denne utviklingen er betenkelig, da den enkelte elev allerede tidlig i skolen kan risikere å bli tatt ut av ordinær undervisning, ikke få reell ekstraundervisning med det formål å komme opp på forventet faglig nivå, men derimot å få andre rammer og krav til måloppnåelse. Dette vil for disse elevene føre til at utdanningsvalg i realiteten er innskrevet allerede på det tidspunkt en eventuell beslutning om noe som er definert som ekstraundervisning er tatt.

Det kan virke som at skolen nå gjør alt for at elevene skal komme igjennom skoletiden, at elevene ikke faller fra og at de ikke har trøtte og umotiverte elever. Derfor har man valgt en løsning der elevene skal ut i praksis eller ha yrkesveiledning på skolen som skal være virkelighetsnær det man driver med ute i bransjene. Når det er ca 180 yrker man totalt kan avlegge fag- eller svennebrev i blir det en umulig oppgave for lærerne å formidle kunnskap om alle yrker, og de små fagene som butikklakterfaget blir lidende under dette da de fleste skoler ikke har kompetanse til å tilrettelegge undervisningen mot vårt fag, samt at elevene har valgt et annet yrke i prosjekt til fordypning. Da dette kanskje ikke er relatert til markedetsbehov kan dette være i et fag de ikke vil få lærekontrakt i. Det kan være at skolen skal drive med det de er gode på og ikke forespeile elevene om at man skal lære masse om det faget man ønsker lærekontrakt i, men få grunnleggende teori om alle fagene. Forventingene til elevene bør kanskje justeres litt i forhold til hva det er å gå på skole. Kanskje man bør begynne der.

Det er flott at fellesfagene kan yrkesforankes men det vi ser til nå er at vi er veldig avhengig av fagkunnskapen til de som jobber på skolene og det er ikke noen føringer fra departement eller direktoratet. Dette er ingen god løsning og fordeling av fagkunnskap vil forandre seg så fort noen lærere slutter eller bytter fag. Dette er for uforutsigbart for

bedriftene og vi får ut elever med så ulik kompetanse at det oppleves som om lærebedriftene og opplæringskontorene snart må ta seg av all yrkesteorien selv. Dette vil kanskje skape behov for private skoler i større grad. Hvis det åpner for dette vil nok flere opplæringskontorer være raske med å få en godkjenning for egen skole i sine fag. Dette gjøres i en grad i dag også da flere opplæringskontorer har sett denne utviklingen og er godt i gang med skole i programfagene. Noen skoler gir også undervisning i fellesfagene som kan kjøpes av opplæringskontorene eller av hver enkelt elev.

8.1.3 Lærernes og rådgivernes rolle og påvirkningsmuligheter

For å opprettholde VG2 på egen skole i forskjellige fag, og sikre sin egen arbeidsplass, kan det være at den enkelte skole og lærer rekrutterer til det VG2 de har på egen skole, samt på bakgrunn av hvilke kompetanse/lærerressurser den enkelte skole innehar. Disse valgene bør ikke ligge på skole- og lærernivå men hører hjemme på den politiske arena.

Min erfaring er at elevene i stor grad velger det yrket læreren er utdannet i og har mest kunnskap om. For oss som skal rekruttere til butikkslakteryret er det to utfordringer knyttet til dette. Den første er at ungdomsskoleelevene har mange hundre yrker og utdanninger å velge mellom. Jeg tror at ungdomsskole elevene ikke kjenner til så veldig mange yrker, og butikkslakteryret er nok et ukjent yrke for de fleste ungdommer, og er derfor så å si aldri på en elevs førstevalg for utdanningsretning. Utdanningsprogram for restaurant- og matfag har noen, dog for liten, søkerstrøm, basert i hovedsak på at ungdomsskoleelevene vet hva kokk og servitør er. Basert på at jeg er av den oppfatning at det gis altfor lite informasjon om bredden i alternative yrkesvalg mener jeg man kan vel stille spørsmål om hvor reelle utdanningsvalgene til en 10. klassing er.

Dette blir også tatt opp i Aftenposten (24. november 2009) der de tok for seg en undersøkelse om tiendeklassingers utdanning og yrkesvalg, som Kommunenes Sentralforbund la fram samme dag. Der kom det fram at 40 % av tiendeklassingene blir stresset av utdanningsvalg. 56 % av ungdommene opplever at de ikke har gode nok oversikt over de yrkesmuligheter som finnes. 45 % synes det er vanskelig å finne ut hvilket yrke de passer til. Kun 12 % hadde tatt en avgjørelse om hva de ville jobbe med i fremtiden.

Når elevene starter på VG1 restaurant- og matfag kjenner de mest til yrkene kokk, servitør og konditor. Her må vi mye tidligere inn å informere om bredden av yrkesvalg innen dette utdanningsprogrammet. Bransjene og opplæringskontorene burde få lov til å komme inn i skolen og ha undervisning om de faglige utfordringer, muligheter og rett og slett kunnskap om at de mangfoldige fagene finnes. Skolene bør ta inn over seg at kompetansen som trengs for å yte god opplæring til elevene finnes kun i bransjen og hos opplæringskontorene, og hente inn de ressurser de trenger herfra for å oppfylle elevenes krav på reell yrkesveiledning om alle de yrker denne linjen skal utdanne fagpersonell til. De forskjellige skolene har varierende grad av faglig bakgrunn/bredde blant sine lærere, og behov for innhenting av kompetanse vil derfor variere fra skole til skole, fra fylke til fylke og ikke minst fra fag til fag. Dette tok også Grete Haaland Sund opp i sin forelesning (13. september 2007) der hun også mente at de yrkesdidaktiske utfordringer er at lærere og opplæringsansvarlige mangler kompetanse innen yrkesdidaktikk.

Man bør stille spørsmålet om skolen skal drive med skole som de kan eller legge undervisningen mot yrkesfagene for å holde elevene på skolen. Man bør vel her se på hele utdanningen å finne ut hvorfor ungdommene ikke vil være på skolen og blir umotiverte ved å være der. Det kan hende eleven er skolelei og ikke lærer fordi han har for store utfordringer med det teoretiske.

8.1.4 Forslag til tiltak mot barne- og ungdomsskolen

Man må sette inn tiltak på barneskolen og ungdomsskolen og sørge for at for de elevene som sliter må det på plass en ordning som lettvis setter inn ressurser der det trengs, raskt og effektivt. Blir man først hengende etter får man sjelden tatt dette igjen. Det er ikke sikkert det hjelper etter en lang runde med Pedagogisk-psykologisk tjeneste og at man har rett til ekstraundervisning og derfor blir tatt ut i det faget man eventuelt sliter i og får ekstra undervisning i de timene. Det må settes opp leksehjelp eller at man får reell ekstraundervisning med flere timer. I dag er norsk skole basert på at elevene har ressurssterke foreldre som i tillegg kan fagstoffet man driver med på skolen, og er faglig i stand til å ha full undervisning av dette hjemme. For en del elever er ikke dette tilfelle, og jeg mener dette er en av hovedårsakene til at 30 % faller fra. De har allerede flere år før de kommer inn på VG1 falt av når det gjelder teori. De er lei av en skole de må gå på uten at

de føler at de lærer noe, hovedsakelig basert på dårlig mestringsfølelse. Det er disse elevene vi må fange opp i faget vårt for å få nok lærlinger. Vi må vise disse elevene at det er håp og at vi kan lære dem det de trenger for å få et fagbrev. Vi må gi dem det skolen ikke har klart og kanskje har gitt opp å formidle til dem. En annen viktig årsak til at dette er tilfelle for en del elever er at det er vanskelig for ungdomsskolelærerne å formidle sitt stoff til hver enkelt når de har opptil 30 elever i klassen.

Det er min oppfatning at skolen legger ansvaret for at elevene skal komme igjennom pensum på foreldrene. For mange elever er det mye lekser å forholde seg til. Det er en stor utfordring for de som sliter på skolen å komme hjem og skjønne hva som skal gjøres og hvordan løse oppgaver man ikke klarer på skolen. Selv om disse elevene ønsker å gjøre sitt beste faller de fra hvis hjelpen uteblir og de blir bare hengende lenger og lenger bak. Ved avslutning av grunnskolen stiller disse elevene med liten kompetanse og er ofte lite motiverte for å gå to år til på skole. Dette har man sett resultatet av i den videregående skolen og det er derfor lagt opp en reform som skal motivere og gjøre det gøy å være på skolen gjennom at man ikke har teoretisk undervisning hele tiden, men skal ut i det virkelige arbeidslivet gjennom prosjekt til fordypning, eller man får prøve fagene praktisk på skolen slik at de blir motivert til å holde ut på skolen i to år til. Her må det lages en ordning hvor bedriftene lett kan ta over ansvaret for eleven og de kan komme seg ut i læra med full yrkeskompetanse og få fullverdig fag/svennebrev. Man må følge hver enkelt elev bedre opp under hele skoletiden enn det som er tilfelle i dag, dette gjelder også oppførsel og fravær. De som ikke får lære plass eller vi har vanskeligheter med å få ut i bedriftene i dag, har meget høyt fravær. Det får i dag ingen konsekvenser i skolen om man er borte en dag. Dette må man ta tak i da dette får store konsekvenser for disse elevene når man skal søke seg lære plass. Det fører også i stor grad til stryk i et eller flere fag. Jeg tror bedriftene snart går lei av at avvikende oppførsel ikke får konsekvenser på skolen, man kommer inn på en eller annen linje og det stilles få krav om tilstedeværelse. Dette går også utover de som ønsker å lære noe, da disse også blir umotiverte på grunn av mye uro og forstyrrelser.

Dette tema tok Kristin Halvorsen opp i Aftenposten (5. februar 2010) der hun sier ”*det er innlysende at hvis man har hatt mye fravær, så er man i faresonen for ikke å fullføre. Og fullfører man ikke så er det et risikomoment når det gjelder sykefravær og tidlig*

uføretrygd”. Dette følges opp i samme artikkel av Amanda Beckmann, elev ved Manglerud videregående skole. ”*Siden fraværet ikke får konsekvenser nå, får det ikke konsekvenser senere*”. Dette betyr at det ikke gjør noe om man skulker når det ikke får konsekvenser.

Problemstillingen her blir igjen hvorfor det er skoler der det er yrkesfag som sliter mest og har flere elever som ikke fullfører. Disse skulle jo hatt en bedre skolehverdag når det gjelder mengdeforholdet mellom teori og praksis. De har mindre teori samt programfag som gir dem en smak på yrker og skulle vært interessant og spennende for elevene. Rektorene her går ut og sier at høyt fravær og dårlige karakterer fra ungdomsskolen gjør at disse har et dårlig grunnlag for å gjøre det bra på videregående skole.

8.1.5 Forslag til tiltak vedrørende involvering av foreldre

Viktigheten av god kommunikasjon med foreldre gjennom hele utdanningsløpet kommer tydelig fram på flere måter. De fleste elevene fyller 18 år i løpet av den tiden de er i lære, og uansett om vi da har god dialog med foresatte inntil dette tidspunkt så trer flere endringer i kraft på dette tidspunkt. For det første er de myndige og skole og arbeidsgiver mister retten til å informere foresatte, men aller viktigst er at de elevene som har vært innunder Pedagogisk-psykologisk tjeneste-oppfølging eller andre offentlige instanser faller ut av disse. Lærebedriftene blir som oftest ikke engang informert om dette. Når bedriftene og opplæringskontorene først skjønner at det er noe galt og at lærlingen trenger ekstra oppfølging er det som regel for sent og det blir en heving av kontrakten, og ett nytt tall på frafall statistikken. Dette kunne vært unngått med god kontakt med foreldrene og full åpenhet fra skole og elev. Bedriftene bør også få oppfølging av de instansene som har vært til hjelp for eleven gjennom skoleutdanningen. De fleste bedriftene har ikke denne kompetansen selv og det er en stor utfordring at det stopper helt opp med oppfølging fra skolen når man begynner i lære. Her skulle foreldrene kommet på banen og hjulpet til. Det er nok mange foreldre som tenker at barna er voksne og selvstendige når de går på videregående, og mener det nå er på tide at avkommet klarer seg selv. De forventer at barna tar ansvar for blant annet å stå opp hver morgen og komme seg på skole og jobb på egen hånd, nå er man blitt voksen. Flere bedrifter sliter med dette det første halve året.

Elevene kommer ikke når de skal på jobb og det blir mange konflikter ut fra dette. Mange av disse elevene står på når de kommer på jobb, men har stort fravær.

Når vi ser at elevene allikevel lytter til foreldrene og bruker dem til å diskutere sin framtid med bør vi benytte oss av dette og involvere dem mye mer i lærlingenes arbeid.

Eventuelt skulle de være involvert i hele læretiden og ikke få muligheten til å skjule seg bak at vi ikke kan ta kontakt med dem på grunn av at elevene er over 18 år i sin utdanningsperiode. Foreldrene er i mange tilfeller en stor ubrukt ressurs for oss og bør tas mer med i lærlingens utdanning.

8.1.6 Skolesituasjonen i et politisk perspektiv

Den 18.11 2010 møttes partene i arbeidslivet sammen med kunnskapsministeren og kom fram til en samfunnskontrakt som skal signeres sommeren 2011. Denne innebærer at de vil gi elevene rett til lære plass. Nå har i følge nettby.net (01.02.2011) Utdanningsdirektoratet fått oppgaven med å utrede rett til lære plass og inntil fireårig opplæring (Oppdragsbrev 39-10). Kunnskapsdepartementet viser til politisk plattform for flertallsregjeringen for perioden 2009-2013 der det står at regjeringen vil ”utrede hvordan en kan lovfeste rett til lære plass, supplert med et forsterket alternativ løp i skole” og til St.meld.nr.44 (2008-2009) Utdanningslinja, der det står at regjeringen ”vil vurdere om og eventuelt hvordan en rett til lære plass og/eller fireårig opplæring i skole kan gjennomføres”. Dette kan være en løsning da man i dag ikke klarer å utdanne de elever som bedriftene trenger, samtidig som skolene produserer for mange elever i forhold til det bransjene etterspør inne andre fag

Dette er etter min mening en fallitterklæring fra myndighetene om at de ikke klarer å få orden på norsk skolesystem, verken i barneskolen, ungdomsskolen eller videregående skolene. Kunnskapsminister Kristin Halvorsen sier til Aftenposten (8. februar 2010) at det ”er en systematisk sammenheng mellom dårlige fagkunnskaper fra ungdomsskolen og fravær og frafall i videregående skole”. I stedet for å gjøre endringer tidlig i skoleløpet for å utdanne gode motiverte elever som er klare for arbeidslivets utfordringer og et framtidig yrkesliv, overlater man heller det hele til bedriftene og eventuelt pålegger bedriftene å ta inn svake elever for så å føre de gjennom en fagopplæring med forhåpentligvis bestått karakter. Om de da ikke består fagprøven er det en lett utvei for politikerne å flytte ansvar

og skyld fra skolene og over på bedriftene. Yrkesopplæringsnemndene med fagopplæringen som talerør vil da komme på banen på grunn av for høy strykprosent i enkelte fag, og vil forlange endringer. Fylket oppnevner prøvenemndsmedlemmene og i tillegg skoler disse til bedømming av fagprøvene, og kan påvirke nemndene til å senke sine krav til bedømming av fag/svenneprøven. Alternativt må bedriftene skolere lærlingene sine mot selve prøveavleggelsen og drille disse så den garantert blir bestått, uansett om dette går utover læreplanen og at lærlingene mister mye breddeundervisning de har krav på.

For bedriften har dette en stor betydning da de får elever med for dårlig faglig bakgrunn som de skal lære opp, og selv etter to års læretid i bedriften har de allikevel ikke den forventede teoretiske og praktiske kunnskap til en fagarbeider selv med bestått fag/svennebrev. Dette har også stor betydning både for elev og bedrift når eleven eventuelt skal finne seg ny jobb. Fag/svennebrevet vil da ikke ha den prestisjen og tyngden det har hatt tidligere. Det kan også føre til arbeidsledighet etter avlagt fagbrev da bransjen ikke har behov for disse elevene med for smal kompetanse. Skolen og politikerne bør sette opp klasser i forhold til hva bransjene har behov for av faglært arbeidskraft og ikke la elevene gå inn i en drømmeverden om at man kan bli det man ønsker uansett. De 70 % som gjennomfører videregående opplæring og får bra karakterer ville uansett reform kommet igjennom, det er de andre vi må ta tak i og rettlede til rett valg. Så lenge politikerne eller skolen ikke tør dette da det ikke er politisk rett å si dette til elever som kan bli lei seg og foreldre som kan komme på banen og si at man har rett på å bli det man vil. Men har man rett på å komme inn på alle valg eller bør hvert enkelt fylke kunne styre søkere inn mot bransjer som trenger lærlinger?

8.1.7 Veien videre

Vi ser i dag at tradisjonsrike fag er i ferd med å forsvinne på grunn av at eleven ikke velger disse fagene til tross for at det er behov for lærlinger der, samt at det er lett å få jobb etter endt utdanning. Dette gjør seg spesielt gjeldende i distriktene hvor man ikke har nok tilgjengelig faglært arbeidskraft. Det er ikke så godt samsvar med hva som utdannes og hva bransjen trenger, dette bør sees på hvis man ønsker at flere skal få læreplass. Ønsker man at alle skal få utdanne seg til det man vil er dette vanskelig å forene og man vil få frafall og

arbeidsledighet i andre enden. Man flagger at man vil ha samarbeid mellom skole og næringsliv men per i dag er dette samarbeidet på skolens prinsipper og styring. Dette må gjøres noe med hvis man virkelig mener noe med samarbeid. Kan en mulig årsak være at vi rett og slett har råd til å la dette skje mot ungdommen? Vi har økonomi til å ha dem på arbeidsledighet og trygd, og lar dette skje som en konsekvens av beslutnings-og endringsvegring? I følge professor Torberg Falch (Nrk.no /nyheter/distrikt/nrk_trøndelag 09.12.2010) ved NTNU vil vi spare 5,4 milliarder årlig hvis vi reduserer frafallet i skole med 10 %. Vi tar ikke hensyn til den enkelte elevs framtidige yrkeskarriere men er mer opptatt av at de kommer gjennom samme utdanningssystem innenfor rammene for rett på utdanning. Elevene blir bare et tall i rekken og får ikke den individuelle opplæringen og oppfølgingen fra skole som de har krav på. Her sier også Hiim og Hippe (2001) ” *at vi må være i stand til å se hvilke muligheter som finnes for å tilegne seg yrkeskompetanse på en best mulig måte, blant annet gjennom samarbeid skole bedrift.* ”

8.2 Anbefalinger vedrørende rekruttering til butikkslakteryket

Det kommer tydelig fram av undersøkelsen i denne oppgaven at det må mer og tidligere informasjon ut til elevene om butikkslakteryket. KOM eller andre aktører i bransjen må ut i 9. og 10. klasse for å informere om vårt fag. Ungdomsskolen har mat og helse som fag i 9. klasse og noen av disse timene kunne med fordel vært benyttet til undervisning fra bransjefolk. På denne måten hadde elevene fått muligheten til detaljert informasjon om yrket, de ville fått lære mer om kjøtt og at det finnes flere valgmuligheter innen restaurant- og matfag.

I 2009 manglet det 1900 kokker og servitører på landsbasis. Når vi vet at elevmassen vi skal rekruttere fra til butikkslakteryket er den samme som for disse yrkene, så har vi en stor utfordring med tanke på motivasjon til å velge butikkslakter som utdanningsvei fremfor de mer kjente yrkene innen restaurant- og matfag.

Vi ser videre at når det mangler søkere til matfag på videregående skole så rammer dette hardest de minst utbredte og kjente yrkene, herunder butikkslakter. Det er derfor viktig å samarbeide for rekruttering innen matfag, og at både skoler, opplæringskontorer og bedrifter må bidra til forbedret informasjon til og økt rekruttering spesielt fra 10.klasse.

Dette samarbeidet må utvikles og styrkes med det for øye å snu trenden fra å rekruttere til de fag man har kompetanse til å undervise i, til rekruttering mot de fag det er behov for kvalifisert arbeidskraft, og ikke minst, lærlingplasser i næringslivet.

Bedrifter og opplæringskontorer må også delta på og ha stand på åpne dager på videregående skoler samt delta i undervisningen i utdanningsvalg. Bransjeorganisasjonen bør også på banen her og involvere seg mer direkte med skoler og elever. I noen fylker er elevene utplassert ute i bedrifter, her må vi tilrettelegge for god mottakelse av de unge og at de får en god opplevelse av trivsel og læring i bedriften, og sikre at de ikke bare får rydde oppgaver. Resultatene fra spørreundersøkelsen viser at de unge legger stor vekt på det sosiale og trygge i bedriften, og det er derfor viktig at vi kontinuerlig følger opp at dette oppleves positivt av de som er utplassert og lærlinger.

I henhold til Kunnskapsløftet skal det være tilrettelagt for at eleven skal ha mange fag å velge mellom og at de senest mulig i utdannelsen skal ta sine helt konkrete yrkesvalg. At restaurant- og matfag er skilt ut som egne separate linjer i VG2 strider mot dette prinsipp. Ved å slå sammen VG2 restaurant- og matfag vil elevene få flere valgmuligheter ved yrkesvalg og dette vil også gi elevene økte muligheter til lære plass

8.2.1 Endring av yrkestittel

Alle referansegrupper i undersøkelsen viser helt unisont at tittelen butikkslakter bør endres. Tittelen oppleves som misvisende i tillegg til at den er lite kjent blant både ungdom, foreldre og rådgivere. Endring av tittel bør gjøres raskt og på nasjonalt plan. Bransjen, og kanskje KOM bør gå i bresjen her, gjøre en henvendelse til faglig råd angående dette, og samtidig rette en forespørsel om mulighetene for en sammenslåing av restaurant- og matfag på VG2. Her blir den første utfordringen å finne en ny og dekkende tittel for butikkslakteren.

8.2.2 Gjennomføringsmuligheter for elevene og KOMs bidrag til dette

Da vi har for få søkere til butikkslakterfaget, er det av stor betydning at flere kommer gjennom skolesystemet, både langt nok og på en god nok måte, slik at de får muligheten til

å velge yrkesutdanning og at vi får flere søkere til de små og for lite kjente yrkene. Jeg er av den oppfatning at mange av de potensielle lærlingene til yrkesfag faller fra under skole utdanningen. Vi i KOM er nødt til å se på årsakene til frafallet i norsk skole i dag fordi det er i denne gruppen mange av våre potensielle søkere befinner seg, og gjennom at de faller fra under skoletiden får de ikke muligheten til å søke seg inn som butikkslakterlærling.

KOM kan videre bidra inn i skolen som coacher for VG1 elevene. Vi kan ta ut enkelte elever som er interessert i vårt fag å øke deres kunnskap og tilnærming til faget. Dette kan gjøres ved for eksempel bedriftsbesøk eller ekstra og mer spesifikk undervisning. Ved bare å være tilgjengelig for den enkelte elev og vise at man bryr seg om deres valg og kvalifikasjoner, kombinert med konkret og praktisk informasjon om hva butikkslakterfaget er, vil vi motivere disse elevene. Dette vil igjen smitte over på andre som ikke har valgt eller er i vurderingsfasen på hvilket yrke de vil utdanne seg til.

Vi bør vurdere om vi kan gi noe til de som fullfører og velger våre fag eller bli med på dugnad for restaurant- og matfag sammen med andre bedrifter og opplæringskontorer, i form av å love de noen slags belønning hvis de fullfører. Dette kan for eksempel være stipender eller studieturer.

Vi ser en klar tendens til at flere av de som søker læreplass og de som har lærekontrakt hos oss som butikkslakter sliter med grunnleggende ferdigheter som de skulle tilegnet seg på ungdomsskolen eller gjennom videregående skole. Dette gjelder både den teoretiske kompetanse og den mer holdningsorienterte, etiske og oppdragende kunnskap vi forventer av elevene før de starter i yrkeslivet. Dette er en stor utfordring for oss og det er viktig at vi fokuserer mer på vårt bidrag med å presse på for heving av kvalitet på både teoretisk undervisning og individuell utvikling av sosiale ferdigheter, gjennom hele barneskolen og ungdomsskolen samt videre i yrkesutdanningen, slik at elevene kommer ut med den kompetansen som Kunnskapsløftet har garantert dem.

LITTERATURLISTE

Aarseth, O. (2010, 17.januar). Lærere mot strømmen. *Aftenposten*.

Andersson, F. (2006). Hvordan utarbeide en felles mal for opplæring VG2 matfag som sikrer at elevene får det utbytte som er beskrevet i kunnskapsløftet MAYP1 001 prosjekt 1. Høgskolen i Akershus.

Andersson, F. (2008). Hvordan utarbeide en plan for prosjekt til fordypning av VG2 elever i matfag MAYP 002 prosjekt 2. Høgskolen i Akershus.

Askerøi, E. (2003). *Mastergradshåndboken: sammenhenger mellom: form, innhold, vurdering* (Vol. 2/2003). Bekkestua: Høgskolen.

Baune, Ø. (1991). *Vitenskap og metode*. Oslo: Ø. Baune.

Björklund, B. (1984). *Å være lærer for voksne*. [Oslo]: Cappelen.

Blossing, U., Hagen, A., Nyen, T., & Söderström, Å. (2010). *Kunnskapsløftet: fra ord til handling : sluttrapport fra evalueringen av et statlig program for skoleutvikling* (Vol. 2010:01). Oslo: Forskningsstiftelsen FAFO.

Braathen, F. (2009, 15. november). Høy ledighet. *Aftenposten*.

Byrhagen, K. N., Falch, T., & Strøm, B. (2006). *Frafall i videregående opplæring: betydningen av grunnskolekarakterer, studieretninger og fylke* (Vol. 08/06). Trondheim: SØF.

Dahlback, J., & Arnkværn, I.-J. (2000). *Kransen*. Høgskolen i Akershus. Institutt for yrkespedagogikk, Bekkestua.

Dalin, Å. (1999). *Veier til den lærende organisasjon*. Oslo: Cappelen akademisk forl.

Dalland, O. (2000). *Metode og oppgaveskriving for studenter*. Oslo: Gyldendal akademisk.

Dietrichson, C. (2010, 29. februar). Karriere. *Dagligvarebransjen*.

Djupvik, A. E., Sund, G. H., & Skjetne, I. (2009). *Veileder- og instruktørhåndboka*. Oslo: PEDLEX norsk skoleinformasjon.

Dæhlen, M., Hagen, A., & Hertzberg, D. M. (2008). *Prosjekt til fordypning - mellom skole og arbeidsliv, Delrapport 1, Evalueringen av Kunnskapsløftet (Vol. 2008:27)*. Oslo: FAFO.

Føllesø, R., Halsås T, Catrine. (2011). Mer å lære av de unge. *Aftenposten*.

Gjerde, S. (2010). *Coaching: hva - hvorfor - hvordan*. Bergen: Fagbokforl.

Gregersen, A.-M. (2010, 31. januar). Mener kokkeyrket er i krise. *Aftenposten*.

Grendstad, N. M., & Sandven, G. J. (1986). *Å lære er å oppdage: prinsipper og praktiske arbeidsmåter i konfluent pedagogikk*. Oslo: Didakta.

Grøndahl, K. K. (2009). *Tidsbrukutvalget*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

Halvorsen, E. B. (2001). *Råd og retningslinjer for fagskriving (Vol. nr 7/2001)*. Lillestrøm: Høgskolen.

Helgeland, G. (2006). *Opplæringslova: lov om grunnskolen og den vidaregåande opplæringa av 17. juli 1998 nr. 61 : kommentarutgave*. Oslo: Universitetsforl.

Hellevik, O. (1991). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo: Universitetsforlaget.

Hernes, G. (Ed.). (2010). *Gull av gråstein: Forskningsstiftelsen FAFO*.

Masteroppgave i yrkespedagogikk mai 2011. "Hvordan rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen?"
Frode Torgeir Andersson, Høgskolen i Akershus

- Hiim, H. (2010). *Pedagogisk aksjonsforskning: Tilnæringer, eksempler og kunnskapsfilosofisk grunnlag*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hiim, H., & Hippe, E. (1998). *Læring gjennom opplevelse, forståelse og handling: en studiebok i didaktikk*. Oslo: Universitetsforl.
- Hiim, H., & Hippe, E. (2001). *Å utdanne profesjonelle yrkesutøvere*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hiim, H., & Hippe, E. (2006). *Praksisveiledning i lærerutdanningen: en didaktisk veiledningsstrategi*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Høst, H. (2010, 29. september). 16-åringer ut i jobb. *Aftenposten*.
- Jensen, S. (2010, 18. januar). Media og økonomi mest pop. *Budstikka*.
- Johansen, M.-G. (2009). *Hvordan sikre pedagogisk kvalitet i lokal læreplan på restaurant- og matfag?*, Høgskolen i Akershus, Lillestrøm.
- Kalve, A. K. (2009). *Mange ledige helsehender: hvordan tilrettelegge for relevant og meningsfylt arbeid i prosjekt til fordypning på helseservicefag?*, Høgskolen i Akershus, Lillestrøm.
- Kokkersvold, E., & Mjelde, L. (1982). *Yrkesskolen som forsvant*. Oslo: Gyldendal.
- Krogh, G. v., Ichijo, K., & Nonaka, I. (2001). *Slik skapes kunnskap: hvordan frigjøre taus kunnskap og inspirere til nytenkning i organisasjoner*. [Oslo]: NKS forl.
- Kversøy, K., & Kjartan Skogly (2005) *Etikk - en praktisk vinkling*. Bergen: Fagbokforlaget
- Kvale, S., Nielsen, K., Bureid, G., & Jensen, K. (1999). *Mesterlære: læring som sosial praksis*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Larsen, R. K. (2009). *Praktisk talt: Tverrfaglig praktisk eksamen i programfagene på de yrkesfaglige utdanningsprogrammene i videregående skole*. Høgskolen i Akershus, Lillestrøm.

Lier, A. R., Sund, G. H., Sannerud, R., & Melvold, U. (2003). *Yrkespedagogiske innspill som grunnlag for læreplanarbeid: etter NOU 2003 "I første rekke"* (Vol. nr 4/2003). Lillestrøm: Høgskolen.

Markussen, E., Sandberg, N., Lødding, B., & Frøseth, M. W. (2008). *Bortvalg og kompetanse: gjennomføring, bortvalg og kompetanseoppnåelse i videregående opplæring blant 9749 ungdommer som gikk ut av grunnskolen på Østlandet våren 2002 : hovedfunn, konklusjoner og implikasjoner fem år etter* (Vol. 13/2008). Oslo: NIFU STEP.

Moe, I. (2009, 15. desember). Det nytter ikke å ringe en professor hvis vaskemaskinen lekker. *Aftenposten*.

Moe, I. (2009, 14. desember 2009). Elever vi trenger fler av. *Aftenposten*.

Naveen, M., Wang. (2009, 5. desember). Helt etter oppskriften. *Aftenposten*.

Nilsen, K. Å., & Nore, H. (2001). *Med lærling i bedriften: en hjelp til alle med ansvar for lærlinger*. Bekkestua: NKI forl.

Nilsen, S. E., & Sund, G. H. (2008). *Læring gjennom praksis: innhold og arbeidsmåter i yrkesopplæringen*. Oslo: PEDLEX norsk skoleinformasjon.

NOU 1995:18 (Ed.). (1995). *Ny lovgivning om opplæring*. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet.

NOU 2003:16 (Ed.). (2003). *I første rekke*. Oslo: Utdanning og forskningsdepartementet.

NOU 2008:18 (Ed.). (2004). *Fagopplæring for framtida*. OSLO: Kunnskapsdepartementet.

OT.prp. nr.46. (1998). *Om lov om grunnskole og den videregående opplæringa*. Oslo: Kirke,- utdannings- og forskningsdepartementet.

P. N. (2010). *Vil bli noe!/: videregående opplæring 2011-2012*. [Oslo]: PEDLEX norsk skoleinformasjon.

ST.meld.nr.30 (Ed.). (2004). *Kultur for læring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet.

St.meld.nr.32 (Ed.). (1999). *Videregående opplæring*. Oslo: Kunnskapsdepartementet.

St.meld.nr.44 (Ed.). (2009). *Utdanningslinja*. Oslo: Kunnskapsdepartementet

Sund, G. H. (1999). *Verdens beste fag- og yrkesopplæring?: kvalitetsutvikling på fag- og yrkesopplæring i skolen*. Høgskolen i Akershus. Avdeling for yrkesfaglærerutdanning, Bekkestua.

Sund, G. H., Sannerud, R., Karstensen, S., & Lier, A. R. (2008). *Vandrebooka - overgang skole bedrift: statusrapport nr 4 i prosjekt "Vandrebooka" - helhetlig pedagogikk i det fireårige opplæringsløpet i yrkesfag* (Vol. nr 3/2008). Lillestrøm: Høgskolen.

Tessem,Berit, (2009, 24 november). Vanskelig å velge yrke. *Aftenposten*.

Tessem, L. B., Bjørge, Stein j. (2010, 18. januar). Den siste pianostemmer. *Aftenposten*.

Tessem, L. B. (2010, 4. januar). Lærehøvdingenes nye skoledag. *Aftenposten*.

Tiller, T. (2004). *Aksjonsforskning i skole og utdanning*. Kristiansand: Høyskoleforl.

Tjernshaugen, K. (2010, 6. desember). Kan bli flere elever pr. lærer. *Aftenposten*.

Tjernshaugen, K., Tessem, Liv Berit og Karlsen, Anette. (2010, 8. desember). Mener gutter må spille. *Aftenposten*.

Utdanningsdirektoratet (Ed.). (1993). *Læreplan generell del*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Utdanningsdirektoratet (Ed.). (2007). *prosjekt til fordypning*. Oslo: utdanningsdirektoratet.

Utdanningsdirektoratet (Ed.). (2008). *Læreplan butikklakterfaget*
Oslo: Utdanningsdepartementet.

Utdanningsdirektoratet. (2008) *Læreplan for kjøttskjæreren*. Oslo: Utdanningsdirektoratet.

Utdanningsdirektoratet (Ed.). (2008). *Læreplan for pølsemakeren*. Oslo:
Utdanningsdirektoratet.

Westerveld, J., Hornburg, Thomas, Boe, Strand, Eva Maria. (2010, 5. februar). Ekspert:
Fort gjort at fravær blir en vane. *Aftenposten*.

Westerveld, J. (2010, 8. februar). Vil ha kulere skole. *Aftenposten*.

Willy, S. (2010, 17. januar). Jobber til unge er jobb nr. en. *Aftenposten*.

Opplæringslova

Opplæringslova trådte i kraft 1.8.1999.

Opplæringslova er delt inn i 18 kapitler.

Kapitel 1 Formål og virkeområde

Kapitel 2 Grunnskolen

Kapitel 3 Videregående opplæring

Kapitel 4 Videregående opplæring i bedrift

Kapitel 4A Opplæring spesielt organisert for vaksne

Kapitel 5 Spesialundervisning

Kapitel 6 Samisk opplæring

Kapitel 7 Skyss og innlosjering

Kapitel 8 Organisering av undervisninga

Kapitel 9 Leing, funksjonar, utstyr og læremiddel i skolen

Kapitel 9A Elevane sitt skolemiljø

Kapitel 10 Personalet i skolen

Kapitel 11 Organ for brukarmedverknad i skolen

Kapitel 12 Organ knytte til fagopplæring i bedrift

Kapitel 13 Ansvar til kommunen, fylkeskommunen og staten

Kapitel 14 Tilsyn og kontroll

Kapitel 15 Bruk av forvaltningslova. Opplysningsplikt

Kapitel 16 Iverksetjing og 9vergangsreglar. Endring i andre lover

Spørreskjema til elever på VG1 Restaurant- og matfag

Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal bruke denne undersøkelsen til å finne ut hvordan vi skal rekruttere butikklaktere til dagligvarebransjen. I den forbindelse vil vi spørre VG1, VG2 elever og lærere på Restaurant og matfag hva dere mener kan gjøres for å bedre rekrutteringen.

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg? Kryss av det du synes passer best for deg når det gjelder ditt valg.

Sett ett kryss på hver linje.

	veldig viktig	viktig	mindre viktig	uviktig	vet ikke
Mor	☐	☐	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐	☐	☐
Venner	☐	☐	☐	☐	☐
Rådgivere 10 klasse	☐	☐	☐	☐	☐
Lærere 10 klasse	☐	☐	☐	☐	☐
Egen arbeidserfaring	☐	☐	☐	☐	☐
Besøk på videregående skole	☐	☐	☐	☐	☐
Utdanningsmesser	☐	☐	☐	☐	☐
Brosjyrer	☐	☐	☐	☐	☐
Søk på internett	☐	☐	☐	☐	☐
Venners valg	☐	☐	☐	☐	☐
Egen interesse	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheten for å gjøre karriere	☐	☐	☐	☐	☐
Trivsel på arbeidsplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldres forventning	☐	☐	☐	☐	☐
Venners forventninger	☐	☐	☐	☐	☐
Trygghet i jobben	☐	☐	☐	☐	☐
Mulighet for å utvikle seg personlig	☐	☐	☐	☐	☐
Lønn	☐	☐	☐	☐	☐

Åpent spørsmål.

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Begrunn gjerne svaret.

Åpent spørsmål.

Hva mener du vi skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget?

Spørreskjema til elever på VG2 Restaurant- og matfag

Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal bruke denne undersøkelsen til å finne ut hvordan vi skal rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen. I den forbindelse vil vi spørre VG1, VG2 elever, lærlinger og lærere på Restaurant og matfag hva dere mener kan gjøres for å bedre rekrutteringen.

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg? Kryss av det du synes passer best for deg når det gjelder ditt valg.

Sett ett kryss på hver linje.

	veldig viktig	viktig	mindre viktig	uviktig	vet ikke
Mor	☐	☐	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐	☐	☐
Venner	☐	☐	☐	☐	☐
Rådgivere VG1	☐	☐	☐	☐	☐
Lærere VG2	☐	☐	☐	☐	☐
Egen arbeidserfaring	☐	☐	☐	☐	☐
Prosjekt til fordypning	☐	☐	☐	☐	☐
Utdanningsmesser	☐	☐	☐	☐	☐
Brosjyrer	☐	☐	☐	☐	☐
Søk på internett	☐	☐	☐	☐	☐
Venners valg	☐	☐	☐	☐	☐
Egen interesse	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheten for å gjøre karriere	☐	☐	☐	☐	☐
Trivsel på arbeidsplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldres forventning	☐	☐	☐	☐	☐
Venners forventninger	☐	☐	☐	☐	☐
Trygghet i jobben	☐	☐	☐	☐	☐
Mulighet for å utvikle seg personlig	☐	☐	☐	☐	☐
Lønn	☐	☐	☐	☐	☐

Åpent spørsmål.

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Begrunn gjerne svaret.

Åpent spørsmål.

Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget.

Spørreskjema til lærlinger på restaurant- og matfag

Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal bruke denne undersøkelsen til å finne ut hvordan vi skal rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen. I den forbindelse vil vi spørre VG1, VG2 elever, lærlinger og lærere på Restaurant og matfag hva dere mener kan gjøres for å bedre rekrutteringen.

Hva var det viktigste med tanke på ditt utdanningsvalg? Kryss av det du synes passer best for deg når det gjaldt ditt valg.

Sett ett kryss på hver linje.

	veldig viktig	viktig	mindre viktig	uviktig	vet ikke
Mor	☐	☐	☐	☐	☐
Far	☐	☐	☐	☐	☐
Venner	☐	☐	☐	☐	☐
Rådgivere VG2	☐	☐	☐	☐	☐
Lærere VG2	☐	☐	☐	☐	☐
Egen arbeidserfaring	☐	☐	☐	☐	☐
Prosjekt til fordypning	☐	☐	☐	☐	☐
Utdanningsmesser	☐	☐	☐	☐	☐
Brosjyrer	☐	☐	☐	☐	☐
Søk på internett	☐	☐	☐	☐	☐
Venners valg	☐	☐	☐	☐	☐
Egen interesse	☐	☐	☐	☐	☐
Muligheten for å gjøre karriere	☐	☐	☐	☐	☐
Trivsel på arbeidsplassen	☐	☐	☐	☐	☐
Foreldres forventning	☐	☐	☐	☐	☐
Venners forventninger	☐	☐	☐	☐	☐
Trygghet i jobben	☐	☐	☐	☐	☐
Mulighet for å utvikle seg personlig	☐	☐	☐	☐	☐
Lønn	☐	☐	☐	☐	☐

Åpent spørsmål.

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Begrunn gjerne svaret.

Åpent spørsmål.

Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikklakterfaget.

Spørreskjema til lærere på restaurant- og matfag

Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal bruke denne undersøkelsen til å finne ut hvordan vi skal rekruttere butikkslaktere til dagligvarebransjen. I den forbindelse vil vi spørre VG1, VG2 elever, lærlinger og lærere på Restaurant og matfag hva dere mener kan gjøres for å bedre rekrutteringen.

1. Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget.
2. Hva kan Kurs og opplæringskontoret for matfagene tilrettelegge på skolene for at det skal bidra til flere lærlinger innen butikkslakterfaget.
3. Hva skal samarbeidet mellom skole og Kurs og opplæringskontoret for matfagene fokusere på?

Svar på spørsmål 1 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4:

Svar på spørsmål 1:

Yrkesfag: komme ut i jobb fort, det mener jeg er viktig, så kan man alltid ta påbygg.

Service og samferdsel er jo bra.

Du bør ta allmen om du er usikker, for da har du alle mulighetene åpne

Om du ikke vet hva du skal velge så tar du studie spesialisering.

Først spør jeg om hva han liker best å gjøre.

Så spør jeg om han liker å bruke kroppen sin, eller sitte på en stol å jobbe.

Så spør jeg om han liker å gjøre samme tingen eller ha en variert jobb.

Så kommer jeg med eksempler på hva han kan søke på.

Be han/hun snakke med lærerne på skolen sin, og prate om det hjemme med foreldre.

Jeg ville gitt han/henne råd om at vedkommende skal søke det hun interesserer seg for. jeg

ville bedt han om å tenke nøye igjennom det, så ville jeg fortalt det jeg vet om linjene osv.

Vet ikke, kanskje ikke velge den kuleste skolen, men den du føler du kan lære mest på

At hun må finne ut hva hun liker å drive med, også velge en linje som hun er motivert til.

Velge noe hun/han kan leve med. Noe hun/han ikke blir lei av og noe hun/han syntes er interessant.

Jeg ville bedt henne om å tenke nøye gjennom hva hun vil og hva hun interesserer seg for.

Ville også bedt henne tenkte NØYE gjennom skole valg, siden jeg ikke er helt fornøyd med det selv! Også ville jeg bedt hun gjøre det hun selv ville og ikke høre på alle andre.

Jeg har fortalt fetteren min om denne linjen, og har sagt at den er veldig bra. At man lærer veldig mye om hvordan jobb livet er.

Alt er satt opp veldig bra etter linjen du har valgt.

Jeg har ingen som jeg kjenner fra 10 klasse som er usikker på det her.. men jeg vil i hvertfall fortelle at man skal følge sitt hjerte når man tar slike valg.. Og man burde tenke på hva man er flink til..

Jeg ville spurt litt rundt interessen til vennen i 10kl. Hvis vedkommende hadde vært interessert i musikk ville jeg foreslått Musikk, Dans og Drama. Eller hvis det hadde vært en litt sliten person men ville hatt en utdanning hvor du kan få mye igjen for, ville jeg nevnt Service eller Studier.

Rådene jeg vil gi min venn eller venninne i 10 klasse, er at hun må gå etter det hun synes passer best for seg selv, og dra på ulike utdanningsmesser osv. Ikke bare følge etter vennene sine, og velge det samme som dem.

Jeg ville sagt at han/hun burde dra på utdanningsmesser og tatt med seg brosjyrer derfra og lest igjennom disse.

Jeg ville bedt han/hun om å tenke på sine interesser og hva hun kunne tenke seg å drive med og sjekket hvilke utdanningsprogram som passer for interessene.

Jeg ville også rådet personen til å lese litt på internett.

Rådet jeg gir er at man tenker seg grundig om to ganger.

Be han/hun søke nøye på hva de forskjellige linjene tilbyr og hvilke yrker de fører til. Jeg ville også bedt han/hun dra på messer, og snakke med andre folk som går forskjellige linjer og høre hva de driver med for å finne ut om det er noe som passer til personen.

Svar på spørsmål 2 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4:

Svar på spørsmål 2:

- *Hva er dine interesser? Hva kunne du tenke deg å jobbe med ?*

Er du god i teoretiske fag? Er du lei skolen?

Ønsker du høyere utdanning?

- *jeg ville stilt, om du har en klar bestemmelse for hva du vil bli, så velg den og den linjen, men helt til slutt ville jeg også sagt om du satser kjempe høyt så velg allmen*
- *Hva interesserer deg mest å jobbe med?*
- *Først spør jeg om hva han liker best å gjøre.
Så spør jeg om han liker å bruke kroppen sin, eller sitte på en stol å jobbe.
Så spør jeg om han liker å gjøre samme tingen eller ha en variert jobb.
Så kommer jeg med eksempler på hva han kan søke på.*
- *Ønsker du å gå ut i lærling/jobb tidlig?
Eller studere på universitet/høgskolen etter 3.året?*
- *1. hva interesserer deg?
2. Har du noen ønsker/drømmer?*
- *Hvor vil du gå? og hva vil du gjøre?*
- *Hva gjør du på fritiden?
Er du motivert?*
- *Hva fanger din oppmerksomhet når du ser de forskjellige linjene (service og samferdsel, helse og sosial o.s.v)
Er det noe du kan tenke deg å jobbe med i fremtiden?*
- *- Hva har du søkt?
- Hvor vil du helst gå?
- Hva vil du bli videre i livet?
- Hva interesserer du deg for?*
- *Hvordan jobb ønsker du deg?
har du lyst til å velge en linje uten å vite hva du vil?*
- *1) er det noe spesielt du vil bli?
2) Hva liker du å jobbe med?*
- *Er du sliten?
Hva gjør du på hobbyen? - vil du bruke den til noe?
Hva er du interessert i?
Hva er viktig for deg?*

- *Jeg ville stilt henne spørsmål om hva hun er interessert i. For eksempel; er du interessert i data?
liker du å lage mat?*
- *Jeg ville spurt min venn om interessene vedkommende har, om han/hun for eksempel liker å lage mat, data, økonomi og markedsføring eller om han/hun liker å drive med fag som er mer lik ungdomskolen og studere videre.*
- *da sier jeg kanskje noe som: ja, men du er jo flink til ditt og datt, du kunne ikke tenke deg og jobbe med det. eller noe sånt*
- *Hva vedkommende liker å gjøre. Hvordan han eller hun liker å jobbe og hva han eller hun er flink på*

Svar på spørsmål 3 i forundersøkelse II, ref kapittel 6.4:

Hvem mener du er viktigst med tanke på utdanningsvalg?

	Veldig viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke
Mor	11,1%	44,4%	16,7%	27,8%	0%
Far	11,1%	38,9%	22,2%	27,8%	0%
Venner	0%	16,7%	44,4%	38,9%	0%
Rådgiver 8 - 10 klasse	16,7%	50%	22,2%	11,1%	0%
Lærer (e) 8 - 10 klasse	11,1%	33,3%	44,4%	11,1%	0%
Egen arbeidserfaring	50%	33,3%	11,1%	5,6%	0%
Besøk på videregående skole	38,9%	27,8%	27,8%	5,6%	0%
Utdanningsmesser	44,4%	33,3%	11,1%	11,1%	0%
Brosjyrer	11,1%	38,9%	44,4%	5,6%	0%
Søk på internett	27,8%	44,4%	27,8%	0%	0%

Svar på spørsmål 4:

Hva er viktigst med tanke på utdanningsvalg?

	Svært viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke	Ikke besvart
Mors yrke	0%	23,5%	35,3%	35,3%	5,9%	0%
Fars yrke	5,9%	29,4%	23,5%	29,4%	5,9%	5,9%
Venners valg	5,9%	11,8%	29,4%	52,9%	0%	0%
Egen interesse	82,4%	5,9%	5,9%	0%	0%	5,9%
Muligheten for å bli rik	17,6%	47,1%	23,5%	11,8%	0%	0%
Muligheten for å bli berømt	5,9%	17,6%	23,5%	47,1%	0%	5,9%
Mulighet for å gjøre karriere	58,8%	41,2%	0%	0%	0%	0%
Trivsel på arbeidsplassen	82,4%	17,6%	0%	0%	0%	0%
Foreldres forventninger	5,9%	11,8%	41,2%	41,2%	0%	0%
Venners forventninger	0%	5,9%	47,1%	47,1%	0%	0%
Trygghet i jobben	64,7%	35,3%	0%	0%	0%	0%
Muligheten for å utvikle seg personlig	52,9%	41,2%	5,9%	0%	0%	0%
Bruk av teoretisk kunnskap	23,5%	41,2%	29,4%	5,9%	0%	0%
Bruk av praktisk kunnskap	58,8%	35,3%	5,9%	0%	0%	0%
Lønn	41,2%	58,8%	0%	0%	0%	0%

Test av spørreskjema, ref kapittel 6.5:

Hva er viktigst med tanke på utdanningsvalg?

	Svært viktig	Viktig	Mindre viktig	Uviktig	Vet ikke	Ikke besvart
Mors yrke	0%	23,5%	35,3%	35,3%	5,9%	0%
Fars yrke	5,9%	29,4%	23,5%	29,4%	5,9%	5,9%
Venners valg	5,9%	11,8%	29,4%	52,9%	0%	0%
Egen interesse	82,4%	5,9%	5,9%	0%	0%	5,9%
Muligheten for å bli rik	17,6%	47,1%	23,5%	11,8%	0%	0%
Muligheten for å bli berømt	5,9%	17,6%	23,5%	47,1%	0%	5,9%
Mulighet for å gjøre karriere	58,8%	41,2%	0%	0%	0%	0%
Trivsel på arbeidsplassen	82,4%	17,6%	0%	0%	0%	0%
Foreldres forventninger	5,9%	11,8%	41,2%	41,2%	0%	0%
Venners forventninger	0%	5,9%	47,1%	47,1%	0%	0%
Trygghet i jobben	64,7%	35,3%	0%	0%	0%	0%
Muligheten for å utvikle seg personlig	52,9%	41,2%	5,9%	0%	0%	0%
Bruk av teoretisk kunnskap	23,5%	41,2%	29,4%	5,9%	0%	0%
Bruk av praktisk kunnskap	58,8%	35,3%	5,9%	0%	0%	0%
Lønn	41,2%	58,8%	0%	0%	0%	0%

Åpent spørsmål:

Er det andre ting DU mener er viktig med tanke på utdanningsvalg? Begrunn gjerne svaret ditt.

Svar på åpent spørsmål, test av spørreskjema, ref kapittel 6.5:

- *Med tanke på utdanningsvalg tenker jeg at det er lurt å snakke med noen som gikk den linja du tenker på å gå, året før. Slik at du hører hva dem driver med og tenker at det kanskje er noe for deg ?*
- *Ja, at det er DITT valg.
Prøv og prat ut med foreldrene dine som vil at du skal gå den og den linja.. Du skal velge hva du føler rett, og ikke dem.*
- *Å få gjennom gått linja og linjene videre grundig.
men så lenge du liker det du driver med og vet hva du vil i livet, så er det ikke så farlig.*
- *Nei egentlig ikke!
Bare at det er viktig og velge det du vil selv, og ikke høre for mye på foreldre og venner for det er ikke de som skal gå den "linjen" eller på den "skolen"*
- *Jeg synes det er viktig at du velger det du har lyst til.*
- *Hva du selv vil få ut av deg selv?! Enkelt og greit..*
- *Det jeg synes er mest viktig med tanke på utdanningsvalg, er at du skal like det du driver med, like de du jobber med, slik at du jobber i et godt miljø. Dette er pga hvis du ikke trives så vil du ikke dra på jobben din, og hvis du liker det du driver med, gleder du deg til å dra på jobb, og jobben du gjør blir også bedre.*
- *Jeg mener det er viktig at personen tar valg etter det han eller hun vil selv, og ikke etter hva venner gjør eller hva foreldrene syntes! Det er også viktig at personen ikke tenker så mye på lønn når han eller hun skal velge, men om det er noe han/hun vil drive med videre uten å tenke på hva lønnen er.*

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG1, restaurant- og matfag, ref kapittel 6.8.1:

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Ingen greier å velge riktig første gangen, man må prøve forskjellige valg til man finner hva man vil bli. Dra til 10 klasse å lage mat. Man skal høre på seg selv. Velg en linje som du ønsker, men ikke gjør som venner. Veldig viktig å gjennomføre de to første årene, for å komme oss videre til allmenn påbygg og holde oss bra framover.

Interessen og erfaringen teller mest. Man må tenke på hva man vil og hva som er best å kunne gjøre for å få best resultat.

At man liker det man gjør. Flere eller bedre rådgivere på skolen. Dette var det flere som ønsket. Bytte de gamle læreren mot fine nye lærere. Og som har ny kunnskap. La oss få utforske muligheter det er vanskelig for oss å spørre om slike tilbud. Venner og familie, altså at du har noen å være sammen med. Lite informasjon om dette på ungdomskolen, for mye fokus på allmenne fag. Gjøre som man vil. Helst ikke velge noe for så å bytte linje neste år allerede. Velg selv. Ta det du selv ønsker og trives med, og ikke hør på andre. Interesse for faget. Velg et yrke man vil trives med, må ha interesse for valgene sine. At man skal være hyggelig, jobbe hardt og stå på. Ikke rote bort tiden på ting som kommer i veien. Et fag det er mulig å bygge videre på. Ikke føle noe press fra foreldrene/venner.

Finne noe man ønsker å drive med, som gir deg mange muligheter siden. Følge sin egen drøm. Skole i nærmiljøet. Lett å få jobb. Hjelp til å få lærlingplass. Utplassering ungdomskolen og videregående. Arbeidstider. Være på skolen enda mer. Snakke med familie venner. Finne ut dine interesser, hobby og arbeidstider. Slå sammen Restaurant og matfag VG2. Jeg vil trives i jobben min. informasjon fikk ingen informasjon på ungdomskolen. Få til opplevelse på ungdomskolen. Tilgjengelig info er viktig. Gode Lærere. Få andre kollegaer man trives med. Vi må trives godt.

Lønn og arbeidstid. Penger viktig men det er viktig med en spennende jobb og utfordringer. For ikke å få en så ensformig arbeidsdag. Må ha skole i nærheten slik at det er mulig å bo hjemme. Muligheter for jobb i nærmiljøet. Karriere å lønnsmuligheter slik at

jeg har mulighet til å stige i lønn og karriere. Må trives i jobben. Har ikke tenkt så mye på det, tror at de tankene kommer nå.. Man må ha interesse rundt området lønn driter jeg i, trivsel er viktigst. Nei alle punktene i spørreskjemaet var utfyllende nok. Det er viktig med gode forbilder og inspirasjons kilder.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG1, restaurant- og matfag, ref kapittel 6.8.2:

Hva mener du vi skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Dette må være frivillig, å presse elever inn i et fag er idioti. Dra til 10 klasse og lage mat. Dra til ungdomskoler å snakke om faget. La oss prøve faget. Lage kurs for VG1 elevene. Kanskje vise alt med engang, ikke holde igjen skjule noe. Da bare tror de at det er sikkert fælt. Man må lære mer om kjøtt på og hvordan man skjærer det på skolen. Få folk på utplassering i butikk. Ha mer reklame for matfagene. Mer utplassering. Være tidelig ute med utplassering. Få det til å virke mer interessant. Du kan fortelle om at du kan bli europamester i kjøtt. Snakke mer om faget. Fortsette å reise rundt å reklamere for faget. Bytte navn så det blir mer attraktivt for mennesker. Det er ikke så veldig mange som kjenner til butikkslaktere. Flere omvisninger i butikkene. Vise videoer om faget. Skjære mer kjøtt med elevene. Gjøre faget interessant. Selge inn arbeidstidene. Yrket virker tungt og kjedelig å jobbe med. Må prøve faget oftere. Friste med noe. Få opp statusen med linje med kokk. Få lærere med kunnskap, må vise faget mer. Kampanjer i butikkene. Gi elevene kurs. Reklamere på tv. Reklamere om det er jobb etter læreperioden. Oppmuntre oss til å velge butikkslakter. Være mer på skolene. La elevene prøve faget på skolen. Gjøre noe i faget som elevene synes er morsomt. Finn et annet navn. Bytt navn det skremmer bort eventuelle søkere, navnet kan være veldig missledene.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG2, restaurant- og matfag, ref kapittel 6.9.1:

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg?

Følge sin interesse. Hjemmeside om lærlingtilbud. Penger, interesse arbeidstider. Vil utdanne meg i militære da det er større utfordringer der. Gode sjefer, gode råd, snille arbeidere, god arbeidstid, Interessant og variasjon av arbeidet. At lærere kan svare på spørsmål. Lærere som kan gi råd. For meg er det viktig å få råd fra mamma og pappa. Mest for det jeg vill det selv. Gjøre noe man selv vil. Finne noe du passer til og kan jobbe med resten av livet. Finne ut hva man vil. Mer praksis. Hvor er lærlingplassen. Hvor sentralt det er kollektivmuligheter. Har bedriften en hybel som leies ut.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse VG2, restaurant- og matfag, ref kapittel 6.9.2:

Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Jeg synes at Kurs og opplæringskontoret skulle kommet oftere innom skolene som har matfag. Mer praksis. Bryr meg midt i det blå. Bruke bilder. Være på skolene bare for å vise at dere er der. Få flere elever til å se faget så de får hvordan faget er.

Reklamere bedre. Gi informasjon. Sende ut brosjyrer til skolene. Besøke ungdomskolene.

Garantere jobb etter læra. Dette var veldig hjelpsomt og jeg selv skulle ønske mer av.

Filmer, video.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærlinger ref kapittel 6.10.1:

Er det andre ting du mener er viktig med tanke på utdanningsvalg ?

Jobberfaring, tidlige utplasseringer VG1. Ut-plassering veldig viktig. Ta inn folk fra bedrifter for å vise og forklare. Vise frem mer spesialister så elevene ikke tror at vi bare beiner ut skinker. Det som gjorde at jeg valgte linjen var at jeg jobbet 2 år som deltid i ferskvarer og at det kom yrkespersoner til skolen og lagde spesialiteter. Tror ikke jeg ville synes det hadde vært like interessant hvis vi bare skjærte biffer. At man skal trives og kan bygge seg mer ut faglig og som person. Noe jeg tenkte på når jeg valgte yrket var muligheten for at det skulle bli et springbrett videre ut i bransjen. Godt arbeidsmiljø. Mulig å få jobb. Ingen vet hva en butikkslakter er så hadde vært lurt å bytte navn, kanskje mange blir skremt av det. Lønn, arbeidstider, arbeidsmiljø. Opplysning om hva utdanningen gir av muligheter og hvilke jobber man kan få.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærlinger ref kapittel 6.10.2:

Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

Være like god som de har vært med meg, det å være til stedet flere ganger under utdanningen. Og holde det de lover. Komme på skolen med lærlinger og lage mat, vise hva man lærer og hva man gjør. Endre navn på faget. Flere stunts som Menys lærling film. Gi elevene smak på faget. Må vekke interessen fra barneskolen, ungdomskolen. Få med bedrifter til å vekke interessen for matlaging. Hvis hva butikkslakter er. Få fram faget, ikke alle som vet hva en butikkslakter gjør. Opplæringskontoret kan ha med en lærling å reise oftere ut på skolene å inspirere elevene, fortelle hvor bra utdannelsen er og hvor mye fagkunnskap du får. Støtte elevene. At man kan delta i NM. Ta med lærlinger når man skal fortelle om yrket, kanskje flere blir interessert når de ser yngre i bransjen. Være mer på skolene. Yrket er ikke synelig nok. Ingen vet hva en butikkslakter er. Dere gjør en bra jobb men må mer ut på skolene å få elevene ut i bedriftene. Elevene burde ha praksis i alle yrkene. Mer reklame. Vise produkter som ser kule ut så det vekker interessen bedre. Selge inn yrke med en som er ung og kul som selv har sittet på skolebenken for noen år siden. Fortsette med det dere gjør. Temadager. Bare være på skolen, mer utplassering.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere ref kapittel 6.11.1:

Hva mener du Kurs og opplæringskontoret for matfagene skal gjøre for å rekruttere elever til butikkslakterfaget?

- *Skifte navn og skissere mulige karriereveier tydeligere*
- *Skifte navn elever tenker slakt i butikk*
- *Endre navn på faget*
- *Navnet butikkslakter er ikke salgbart*
- *Butikkslakter rekrutteres ikke elevene forbinder dette med slakter*
- *Først og fremst endre navnet butikkslakter er misvisende*
- *Yrkesbetegnelsen bør endres. Det tar noe tid for elevene å bli fortrolig med en såpass dårlig dekkende fagbetegnelse*
- *Gi faget et nytt navn. Slakter assosieres med et annet fag, negativt*

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere ref kapittel 6.11.2:

Hva kan Kurs og opplæringskontoret for matfagene tilrettelegge på skolene for at det skal bidra til flere lærlinger innen butikkslakterfaget?

Satse på info til elever lærere. Komme inn å fortelle om faget. Være synlig for elevene. Gi innføring i faget til ungdomselevne. Videregående er alt for sent. Fag dager i skolene. Kom inn i faget prosjekt til fordypning tidlig på VG1 oppfølging 2 termin VG1. Jobb sammen med elevene og inspirer dem med faglig allsidighet sosialt fellesskap god oppfølging. Aktive lærlinger som kan aktivt gå ut å snakke om faget. Vis stolthet for faget. Lære opp gode instruktører ute i bedriftene, stille med lærlinger til praktiske leksjoner på skolen. Bransjen selv må jobbe inn mot ungdomskolen for å få søkere til VG1. også markedsføring som når foreldrene. Få de til å forstå at faget er attraktivt og har mange muligheter.. Besøke skoler å fortelle om yrket. Skaffe råvarer. At det arrangeres konkurranser på elevenes nivå over to dager. Med så vel teori som praktisk gjennomføring, bedømming – diplom. Etablere studiestipend. Lag show og arrangementer som merkes. Eksempel kan begge matfagene ved skolen ha opplegg i kantina, noe som elevene synes er stas. Konkurrans/utdeling av varer. Trekke inn tidligere elever som nå er lærlinger. Få de til å kjøre demo og fortelle om utdannelsen. Jobbe sammen med RM linjene mot ungdomskolen. God opplysning om faget og informere mer riktig på VG1 nivå. Samarbeide med bransjen og skolene om rekrutteringsarbeidet rettet mot skoler på 8-9 klasse nivå. La lærere hospitere i bedrifter. Lage spennende moderne filmer om bransjen. Lage en god ordning om utplassering gjennom hele året. Slik at elevene vet hva de går til. Komme med konkrete tilbud om kurs til elevene på VG1. Ikke bare tilby at de kan komme å holde kurs. Endre innholdet i utdanningsmessene til noe som tiltrekker ungdom noe mer. Tema dager for spesielt interesserte. Mens "vanlige" elever har praksis dag har disse kjøtt dag. Ha en teoretisk gjennomgang på skolen hvor dere bruker siste års lærlinger. Deretter en praksis økt hvor man demonstrerer hva som ligger i yrket.

Opplisting av svar på åpent spørsmål, spørreundersøkelse for lærere ref kapittel 6.11.3:

Hva skal samarbeidet mellom skole og kurs og opplæringskontoret for matfagene fokusere på?

Hospitering av elever, info til lærere, satse på rekruttering fra grunnskole. Fokuser på det positive i faget. Utvikle og spre kunnskaper om fag. Godt arbeidsmiljø er det flere som har svart. Mulighetene inn i faget, tilrettelegg for utplassering og fag dager. Kurs for lærlinger. Få gode lærlinger ut på skolene. Kurser på skolene samt invitere lærere på kurs. Faglig interesse stolthet til det å kunne et fag, trygg mat er like viktig som at elektrikeren kobler ledningene riktig. Finne utplasseringsplasser til elevene. Samtaler med elevene i full gruppe og en til en der det er behov for å gi info, veiledning i faget/bransjen. Bra det som gjøres er med på åpen skole, utdanningstorg, besøke elevene, være med i undervisningen.

Stille praksisplasser og stille opp med kompetanse for elevene. Rekruttering fra ungdomskolene. Riktige opplysninger om hvordan det er å arbeide i faget og hvilke muligheter det er for videreutvikling. Avtale om deler av læreplanen som kan nå gjøres i bedrift. Positive opplevelse og få frem yrkesstolthet og bransjen særegenskaper. Utdanningsmuligheter og karriere og utvikling etter endt fag- eller svenneprøve, synliggjøre fagene sammen med næringslivet. Offentlig omtale samt tv-reklame for fagene. Fokuser på arbeidsforhold osv.

Praksisnærhet og realiteten at skolen skal forvalte bringe vider flere og flere svake elever. Klargjøre konkretisere kompetansebevis og gjør den like viktig som full kompetanse. Alle bedriftene trenger flere med del kompetanse men alle vil ha fullkompetanse.